

SETE

Ελληνικός Τουρισμός

Εξελίξεις - Προοπτικές

ΤΕΥΧΟΣ 1 | ΙΟΥΛΙΟΣ 2016

INSETE

Ελληνικός Τουρισμός

Εξελίξεις - Προοπτικές

Ο ελληνικός τουρισμός, παραμένει ο εν ενεργεία τομέας επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, που μπορεί άμεσα να δώσει απτά αποτελέσματα για την ανάταση της ελληνικής οικονομίας. Μέσα από τη διαδικασία αυτορρύθμισης που σταθερά προωθούμε στην εξυγίανση, εκπαίδευση, προώθηση και ποιότητα, προσφερόμενων υπηρεσιών, μπορούμε να οδηγήσουμε την ελληνική κοινωνία στην συνειδητοποίηση ότι ο τουρισμός είναι το μέλλον της χώρας.

Χρησιμοποιώντας, την επιστημονική κατάρτιση του Ινστιτούτου του ΣΕΤΕ, αναπτύσσουμε στις επιχειρήσεις μας, στους εργαζόμενους μας, στις νέες γενεές, τουριστική συνείδηση, ευελπιστώντας ότι θα συμπαρασύρουμε και τους υπόλοιπους τομείς της ελληνικής οικονομίας προς την έξοδο από την κρίση.

Ως κοινωνικός εταίρος γνωρίζουμε ότι μέσα από κατάλληλες συνέργειες και διασυνδέσεις με τους υπόλοιπους τομείς, αλλά και την Πολιτεία, ο τουρισμός μπορεί να λειτουργήσει ως παράδειγμα και ως ελατήριο ανάτασης της πραγματικής οικονομίας της χώρας.

Η περιοδική έκδοση «Ελληνικός Τουρισμός: Εξελίξεις και Προοπτικές» θα συμβάλλει προς αυτή τη κατεύθυνση.

Ανδρέας Α. Ανδρεάδης

Πρόεδρος ΔΣ ΣΕΤΕ

Η έρευνα και τεκμηρίωση σχετικά με τις εξελίξεις και την συμβολή του τουριστικού τομέα στην βιώσιμη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη, είναι ένας από τους βασικούς άξονες δράσεων του Ινστιτούτου ΣΕΤΕ. Στο πλαίσιο αυτό, η εξειδικευμένη μονάδα SETE Intelligence, παρακολουθεί, συλλέγει και αναλύει πληροφορίες και δεδομένα από εθνικές και διεθνείς πηγές για τον τουριστικό τομέα, με στόχο αφενός την ενίσχυση της θεσμικής και επιχειρησιακής ικανότητας του ΣΕΤΕ, αφετέρου την αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών κλάδων και επιχειρήσεων.

Η περιοδική έκδοση «Ελληνικός Τουρισμός – Εξελίξεις & Προοπτικές», παρουσιάζει μια αναλυτική και εμπειριστατωμένη επισκόπηση του τουριστικού τομέα και των παραγόντων εξέλιξης, τόσο για τη ζήτηση όσο και την προσφορά των τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα. Παράλληλα, παρουσιάζει τις προοπτικές του ελληνικού τουρισμού στο πλαίσιο των μακροοικονομικών εξελίξεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και επικεντρώνει σε δεδομένα, γεγονότα και καταστάσεις τα οποία ενδέχεται να επηρεάσουν την επίτευξη των στόχων ανάπτυξης και ποιότητας του τομέα.

Είμαστε βέβαιοι ότι η περιοδική έκδοση «Ελληνικός Τουρισμός – Εξελίξεις & Προοπτικές» θα εξελιχθεί σε βασική πηγή πληροφόρησης σχετικά με τον ελληνικό τουρισμό, συμβάλλοντας στην εδραίωση του τομέα ως βασικού πυλώνα ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας.

Ηλίας Κικίλιας

Γενικός Διευθυντής, Ινστιτούτο ΣΕΤΕ

Περιεχόμενα

Σύνοψη	04
Επισκόπηση εξελίξεων στον ελληνικό τουρισμό	10
1 Εξέλιξη των παραγόντων που προσδιορίζουν τη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα	18
1.1 Γενικά	18
1.2 Οικονομικές εξελίξεις στις χώρες προέλευσης	18
1.2.1 Οι εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία	18
1.2.2 Οι Οικονομικές εξελίξεις στις επιμέρους χώρες προέλευσης	23
1.3 Το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον στην Ελλάδα: Η εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και το εσωτερικό.	37
1.3.1 Η πορεία της οικονομίας	37
1.3.2 Οικονομικό κλίμα και επιχειρηματικές προσδοκίες στον κλάδο των υπηρεσιών	42
1.3.3 Παράγοντες ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού: Σχετικό κόστος εργασίας (ULC)	43
1.3.4 Παράγοντες ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού: Σχετική φορολογική επιβάρυνση	38
1.3.5 Παράγοντες ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουρισμού: Το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον	39
2 Εξέλιξη των παραγόντων που προσδιορίζουν την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα	40
2.1 Ξενοδοχειακός εξοπλισμός	40
2.2 Τουριστικές επιχειρήσεις	41
2.3 Ποιοτικά στοιχεία	42
2.4 Γεωπολιτικές εξελίξεις και το προσφυγικό πρόβλημα	42
3 Οι εξελίξεις στον τουρισμό το 2015 και προοπτικές για το 2016	
3.1 Αφίξεις και διανυκτερεύσεις μη κατοίκων	44
3.2 Εισερχόμενος τουρισμός - Αφίξεις, διανυκτερεύσεις, έσοδα	46
3.3 Κύκλος εργασιών στους τομείς καταλύματος, εστίασης και μεταφορών	48
4 Συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία	50
4.1 Συμβολή στο Α.Ε.Π.	51
4.3 Συμβολή στην απασχόληση	53
Προσάρτημα: Οι επιπτώσεις του Brexit στον ελληνικό τουρισμό	55

INΣETE © Ιούλιος 2016

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση με την προϋπόθεση της αναφοράς στη πηγή.

Συγγραφείς Μελέτης

Δημήτριος Μαρούλης

Οικονομολόγος

Άρης Ίκκος, ISHC

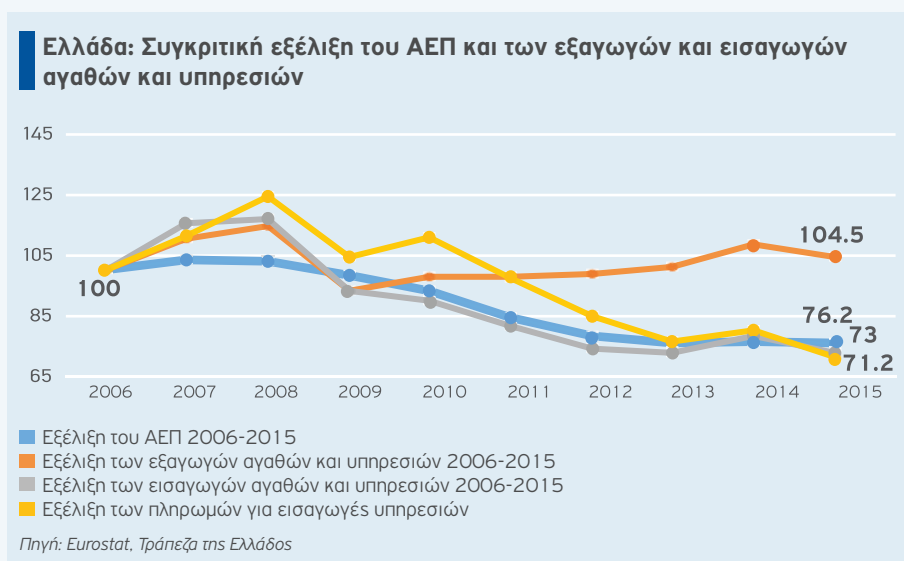
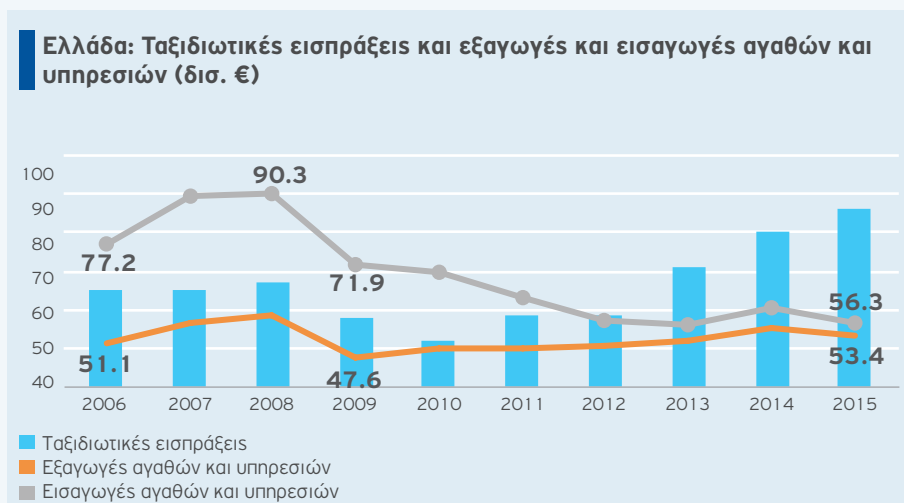
Επιστημονικός Διευθυντής
Ινστιτούτο ΣΕΤΕ

Οι απόψεις, θέσεις και υπεράσματα που περιλαμβάνονται στην περιοδική μελέτη «Ελληνικός Τουρισμός: Εξελίξεις και Προοπτικές», δεν απηχούν απαραίτητα τις θέσεις και απόψεις του ΣΕΤΕ ούτε και δεσμεύουν κατ' ανάγκη τον τελευταίο.

Σύνοψη

Τουρισμός και εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας

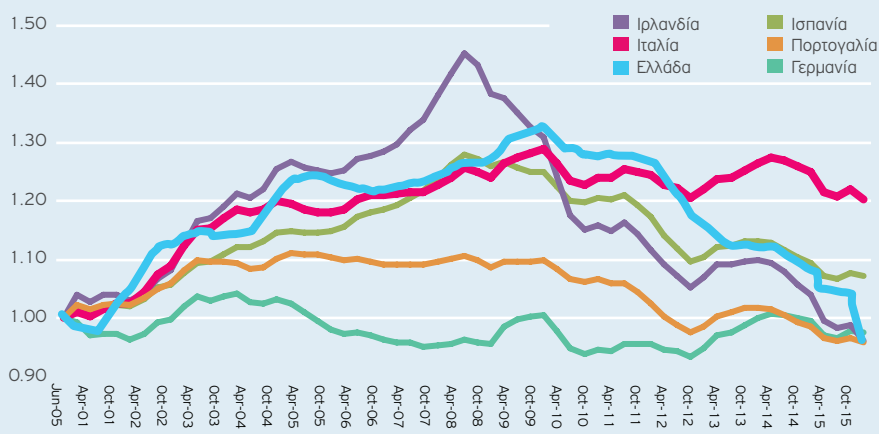
Ο τουρισμός, μαζί με τις εξαγωγές αγαθών, αναμένεται να είναι οι βασικοί τομείς που θα συμβάλουν στην ανάκαμψη και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στα επόμενα χρόνια, με συμβολή στην προσέλκυση επενδύσεων, στην ανάκαμψη και των άλλων κλάδων της οικονομίας και στην αύξηση της απασχόλησης. Ο τουρισμός ήδη συμβάλλει αποφασιστικά προς την κατεύθυνση αυτή αφού σημείωσε εντυπωσιακή ανάκαμψη το 2013, ένα χρόνο νωρίτερα από την συνολική οικονομία, και συνέβαλε αποφασιστικά στη διακοπή της κατακόρυφης πτωτικής πορείας της ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2008-2013. Στη συνέχεια σημείωσε εντυπωσιακές επιδόσεις το 2014 και το 2015.

Αρνητικός παράγων στην ανάπτυξη του τουρισμού και της οικονομίας γενικότερα παραμένει η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση τόσο από τους έμμεσους όσο και από τους άμεσους φόρους. Τα σημαντικά κέρδη ανταγωνιστικότητας για τον ελληνικό τουρισμό που προκύπτουν από τη εσωτερική υποτίμηση αντισταθμίζονται σε σημαντικό βαθμό από την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση.

Σύμφωνα με υπολογισμούς του SETE Intelligence, οι πρόσθετες φορολογικές επιβαρύνσεις του τελευταίου 12μηνου έχουν επιφέρει απώλεια ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μεγαλύτερη του 10%, εξανερμίζοντας ουσιαστικά το 50% της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας της χώρας, που επιτεύχθηκε από την αρχή εφαρμογής των μνημονίων με την πολύ επίπονη κοινωνικά και οικονομικά εσωτερική υποτίμηση.

Εξέλιξη της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος έναντι 37 ανταγωνιστριών χωρών

Πηγή: European Commission, Price and Cost Competitiveness and Economic Forecasts, Winter 2016

Συγκριτική αξιολόγηση του φορολογικού πλαισίου για τις τουριστικές επιχειρήσεις

Χώρα	Συνολική Βαθμολογία
Κύπρος	84
Κροατία	81
Τουρκία	69
Ισπανία	60
Ελλάδα	42

Πηγή: INΣΕΤΕ

Μακροοικονομικές Προοπτικές

Το Ευρώ που κυμαίνεται στην τρέχουσα περίοδο γύρω στα 1,14 USD/EUR, εξακολουθεί να είναι σχετικά υποτιμημένο και εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει στα επόμενα δύο έτη να διαμορφώνεται σε επίπεδα κάτω του 1,15 USD/EUR. Βασικές αγορές μας από τη Ζώνη του Ευρώ αλλά και από την Κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια ευνοούνται από το υποτιμημένο Ευρώ, τη χαμηλή τιμή του πετρελαίου και την εντεινόμενη πολιτική ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ, επιτυγχάνοντας υψηλότερους του αναμενομένου ρυθμούς ανάπτυξης με επακόλουθο την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των πληθυσμών τους, μέρος του οποίου δαπανάται για διακοπές στο εξωτερικό.

Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ με το δολάριο (USD/EUR)

Η -έστω και πολύ καθυστερημένα- ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης και η εκταμίευση τελικά της δόσης των € 10,3 δισ. (€ 7,5 δισ. στο 2ο 15ήμερο του Ιουνίου 2016 και € 2,8 δισ. τον Σεπτέμβριο 2016) αναμένεται ότι θα έχουν ευνοϊκές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία και στον τουρισμό, τόσο στο υπόλοιπο του 2016 όσο και στα επόμενα έτη. Το πρόγραμμα προσαρμογής που εφάρμοσε η Ελλάδα στην περίοδο 2010-2015 οδήγησε σε σημαντική μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 4,8% παρά την πιστωτική ασφυξία που υφίστανται οι ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις σε αντίθεση με τους διεθνείς ανταγωνιστές τους, στην ίδια περίοδο στην οποία οι εισαγωγές αγαθών κατέγραψαν μέση ετήσια πτώση -3,5%. Η άρση της πιστωτικής ασφυξίας αναμένεται να διευκολύνει την οικονομική δραστηριότητα υγιών επιχειρήσεων περαιτέρω. Από την άλλη πλευρά, οι εξαγωγές υπηρεσιών σημείωσαν μέση ετήσια πτώση κατά -0,9% στην περίοδο 2009 - 2015, κυρίως λόγω της μεγάλης πτώσης των εισροών εισοδημάτων από τις διεθνείς μεταφορές (κυρίως από τη ναυτιλία). Αντίθετα, την περίοδο 2009-2015, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από το εξωτερικό σημείωσαν άνοδο 35,6%.

Η πτώση του ΑΕΠ στο 2° 6μηνο 2015 και στο 1° 3μηνο 2016 μπορεί να θεωρηθεί ως προσωρινή, δεδομένου ότι μπορεί να ολοκληρωθεί με σχετικά γρήγορους ρυθμούς η αποκατάσταση της ομαλότητας στο Τραπεζικό Σύστημα και στην οικονομία μετά την οριστική ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης του 3ου Μνημονίου. Βέβαια, η ουσιαστικά αναίτια καθυστέρηση των διαπραγματεύσεων για την ολοκλήρωση αυτής της αξιολόγησης και η επιβολή νέων αντι-αναπτυξιακών δημοσιονομικών και άλλων μέτρων για να γίνει δυνατή κάποια συμφωνία, συνεπάγονται ότι η αύξηση του ΑΕΠ το 2016 αναμένεται τώρα στο 0,2%, από άνω του 1,5% που ήταν η εκτίμηση με την υπόθεση της έγκαιρης και χωρίς αναίτια αντιαναπτυξιακά μέτρα ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης.

Το πιο σημαντικό είναι ότι η πολιτική αναταραχή της περιόδου Σεπτεμβρίου 2014 - Ιουλίου 2015 και η τρέχουσα επιβάρυνση της οικονομίας με νέες αβεβαιότητες και με, σε μεγάλο βαθμό, αχρείαστα αντιαναπτυξιακά μέτρα έχει μεν επηρεάσει αρνητικά αλλά δεν έχει ανατρέψει τις προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας, που είχαν γίνει εμφανείς το 2014.

Σενάριο Α: Εκτιμωμένη εξέλιξη του ΑΕΠ εάν δεν είχε συμβεί η εκτροπή της οικονομικής πολιτικής του 1ου 7μήνου 2015

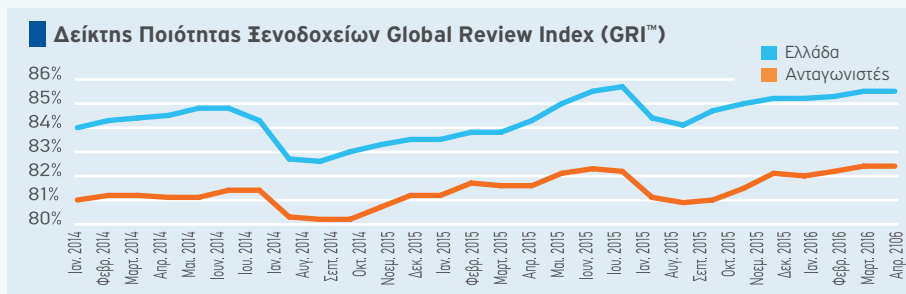
Σενάριο Β: Εκτιμωμένη εξέλιξη ΑΕΠ μετά το 2015, με έγκαιρη λήξη της 1ης αξιολόγησης (τον Μάρτιο 2016) και χωρίς την επιβολή πρόσθετων δημοσιονομικών μέτρων το 2016, που δεν ήταν αναγκαία.

Σενάριο Γ: Εκτιμωμένη εξέλιξη του ΑΕΠ μετά την καθυστέρηση της λήξης της 1ης αξιολόγησης και μετά την επιβολή πρόσθετων μέτρων ύψους € 5,4 δισ.

Οι προοπτικές του ελληνικού τουρισμού

Η ικανοποίηση των πελατών από την παροχή υπηρεσιών στα ελληνικά ξενοδοχεία είναι -διαχρονικά- σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη σε διεθνώς ανταγωνιστικούς προορισμούς.

Πηγή: ReviewPro, επεξεργασία SETE Intelligence

Από την άλλη πλευρά ο ελληνικός τουρισμός αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα ποιότητας στα περιφερειακά αεροδρόμια, στα λιμάνια, σε μεγάλο μέρος του οδικού δικτύου εκτός αυτοκινητοδρόμων καθώς και σε θέματα αρμοδιότητας ΟΤΑ (καθαριότητα, πράσινο κλπ.).

Από πολλές πλευρές το γεωπολιτικό περιβάλλον στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και η κρίση στις σχέσεις Ρωσίας - Τουρκίας έχουν θετική επίπτωση, με ενίσχυση της τουριστικής κίνησης προς την Ελλάδα. Αυτό, ωστόσο, δεν επαληθεύτηκε στο 4^ο 3μηνο 2015, όπου οι αφίξεις τουριστών από βασικές αγορές ήταν μειωμένες. Αρνητικά φαίνεται ότι λειτούργησε το προσφυγικό πρόβλημα στο 4^ο 3μηνο 2015 και να συνεχίζει να επηρεάζει αρνητικά τις τουριστικές αφίξεις και τις προκρατήσεις και στο 1^ο 3μηνο του 2016.

Η δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε στα € 580 το 2015, από € 590 το 2014 και € 653 το 2013. Από την άλλη πλευρά, αξιοσημείωτη είναι:

- η διαχρονική σταθερότητα της δαπάνης ανά διανυκτέρευση και
- η ανάκαμψή της το 2015 κατά 4,6% στα € 74 μετά την πτώση της το 2014. Δηλαδή η μείωση στην δαπάνη ανά ταξίδι οφείλεται στην πραγματοποίηση διακοπών μικρότερης διάρκειας από τους ταξιδιώτες και όχι σε χαμηλότερη ημερήσια δαπάνη.

Η επιδιωκόμενη αύξηση των αφίξεων και των εσόδων από τον εισερχόμενο και από τον εσωτερικό τουρισμό στην Ελλάδα θα προσδιοριστεί κατά κύριο λόγο από τον εμπλουτισμό και την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος καθώς και τον ρυθμό αύξησης της προσφοράς διεθνώς ανταγωνιστικών τουριστικών υπηρεσιών στη χώρα και σε μικρότερο βαθμό από τη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών, που σε περιόδους θετικής ανάπτυξης των χωρών προέλευσης είναι σε μεγάλο βαθμό απεριόριστη για μικρές χώρες όπως η Ελλάδα. Ειδικότερα, η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες στη χώρα προσδιορίζεται κυρίως από την επιχειρηματική λειτουργία των επιχειρήσεων προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα γενικά και σε κάθε επί μέρους τουριστική περιοχή στη χώρα ειδικότερα.

Αφίξεις, διανυκτερεύσεις και έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό

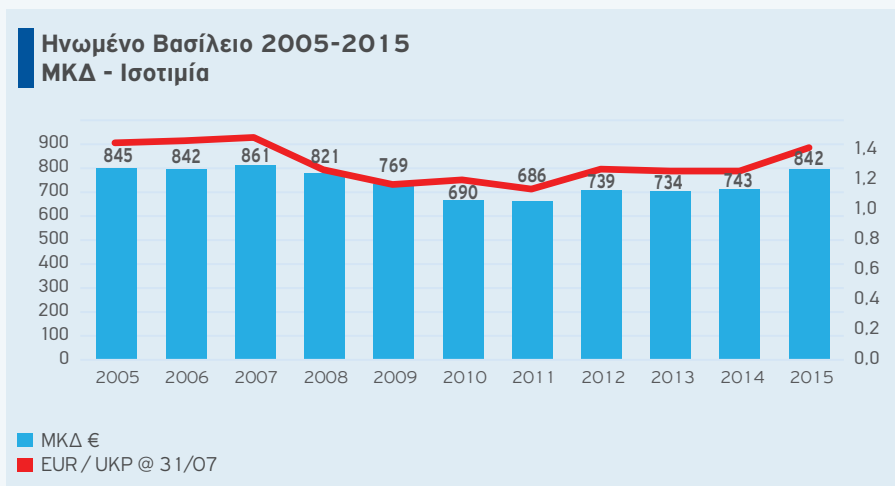
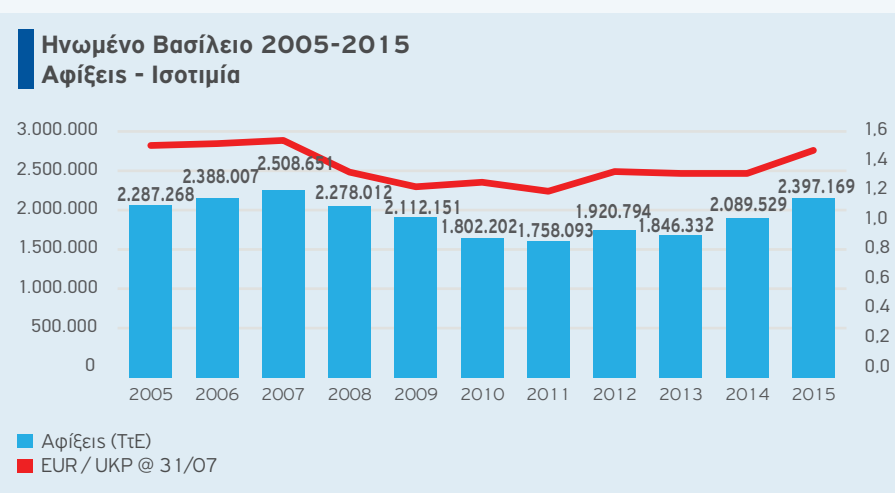
Χώρες	Αφίξεις	Διανυκτ/εις	Μέση διάρκεια	Έσοδα (χιλ. €)	Έσοδα ταξιδιώτη (€)	Έσοδα/Διανυκτ/ση (€)
Στοιχεία 2015	26.114.200	188.012.000	7,2	14.125.800	541	75
Στόχος 2021	34.800.000	250.000.000	7,2	19.600.000	563	78

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Τουριστικό Ισοζύγιο (Απρίλιος 2016) - εκτιμήσεις SETE Intelligence

ΥΓ για το Brexit και τον ελληνικό τουρισμό*

* Το παρόν δελτίο συντάχθηκε πριν την ψηφοφορία στο Ην. Βασίλειο για το Brexit.

Με δεδομένο το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το BREXIT, οι αφίξεις και τα έσοδα αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά, λόγω της παρατηρούμενης αβεβαιότητας και διολίσθησης της λίρας: σχεδόν 50% / 30% των Βρετανών που κάνουν διακοπές Ήλιος και Θάλασσα τις προγραμματίζουν το τελευταίο δίμηνο / μήνα, ενώ αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά και οι κρατήσεις και για άλλες μορφές -μη εποχικών- ταξιδιών αναψυχής, όπως ο τουρισμός πόλεων και ο πολιτιστικός τουρισμός, αλλά και η αγορά συνεδρίων, εταιρικών συναντήσεων και ταξιδιών κινήτρων. Η σημασία της Βρετανικής αγοράς είναι καίρια για τον ελληνικό τουρισμό δεδομένου του μεγάλου μεγέθους της (2,4 εκ. επισκέπτες / € 2 δισ. το 2015) αλλά και του υψηλού ρυθμού ανάπτυξης που παρουσίαζε το 2016 σύμφωνα με τα στοιχεία κρατήσεων που έχουμε στη διάθεσή μας.

Επισκόπηση των εξελίξεων στον ελληνικό τουρισμό

Ο Κλάδος του Τουρισμού σημείωσε εντυπωσιακή ανάκαμψη το 2013, ένα χρόνο νωρίτερα από την συνολική οικονομία, και συνέβαλε αποφασιστικά στη διακοπή της κατακόρυφης πτωτικής πορείας της ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2008 - 2013.

Στη συνέχεια σημείωσε εντυπωσιακές επιδόσεις το 2014 και το 2015, τόσο όσον αφορά τις αφίξεις μη κατοίκων στη χώρα, όσο και τα έσοδα από τον εισερχόμενο τουρισμό και την κρουαζιέρα. Ο τουρισμός και οι εξαγωγές αγαθών αναμένεται να είναι οι βασικοί τομείς που θα συμβάλουν στην ανάκαμψη και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στα επόμενα χρόνια, με συμβολή στην προσέλκυση επενδύσεων, στην ανάκαμψη και των άλλων κλάδων της οικονομίας και στην αύξηση της απασχόλησης.

Ο τουρισμός και οι εξαγωγές αγαθών αναμένεται να είναι οι βασικοί τομείς που θα συμβάλουν στην ανάκαμψη και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στα επόμενα χρόνια, με συμβολή στην προσέλκυση επενδύσεων, στην ανάκαμψη και των άλλων κλάδων της οικονομίας και στην αύξηση της απασχόλησης.

Η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση τόσο από τους έμμεσους όσο και από τους άμεσους φόρους, είναι αρνητικός παράγοντας στην ανάπτυξη του τουρισμού και της οικονομίας.

Οι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του Τουρισμού στην Ελλάδα αναπτύσσονται στα Κεφάλαια 1 και 2 του Δελτίου. Όπως τονίζεται η πορεία ανάπτυξης του τουρισμού στην περίοδο 2013-2015 οφείλεται τόσο στις σχετικά ευνοϊκές συνθήκες ανάπτυξης στις χώρες προέλευσης του ελληνικού τουρισμού και σε σημαντικές γεωπολιτικές εξελίξεις, αλλά κυρίως οφείλεται στη σημαντική βελτίωση της εικόνας της Ελλάδος ως «ασφαλούς προορισμού» στο εξωτερικό και στην αλλαγή της κατεύθυνσης της οικονομικής πολιτικής της χώρας με τις εκ βάθρων μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς και την κατακόρυφη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα. Αρνητικός παράγων στην ανάπτυξη του τουρισμού και της οικονομίας γενικότερα παραμένει η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση τόσο από τους έμμεσους όσο και από τους άμεσους φόρους.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τους σχετικούς Πίνακες που παρατίθενται στο Κεφάλαιο 3 του Δελτίου, τα βασικά στοιχεία ανάπτυξης του Τουρισμού στην περίοδο 2013-2015 συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Το 2013 σημειώθηκε σημαντική αύξηση:

- α) στις Αφίξεις μη-κατοίκων στη χώρα (με βάση την έρευνα συνόρων της Τραπέζης της Ελλάδος) κατά 15,5%, καθώς και στις αφίξεις και στις διανυκτερεύσεις μη-κατοίκων σε ξενοδοχεία και παντός είδους καταλύματα (με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat) κατά 13,5% και κατά 13,0% αντίστοιχα. Σημαντική συμβολή σε αυτή την εξέλιξη είχε και η πολύ μεγάλη αύξηση των αφίξεων από τη Ρωσία.
- β) Στις αφίξεις και στις διανυκτερεύσεις κατοίκων σε ξενοδοχεία και παντός είδους καταλύματα κατά 5,5% και κατά 3,1% αντίστοιχα, μετά από τη μεγάλη πτώση που είχε σημειωθεί στον εσωτερικό τουρισμό στην περίοδο 2010-2012.
- γ) Στα έσοδα από τον εξωτερικό τουρισμό κατά 16,4% και
- δ) στον κύκλο εργασιών στους τομείς καταλύματος και εστίασης κατά 4,9% (και μάλιστα κατά 37,1% στο 4ο 3μηνο 2013).
- ε) Στον κύκλο εργασιών στις αεροπορικές μεταφορές κατά 3,9% και στον κλάδο ταξιδιωτικών πρακτορείων κατά 11,3%. μετά την επίσης μεγάλη πτώση του στην περίοδο 2010-2012.

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω ο τουρισμός συγκράτησε την πτώση του ΑΕΠ το 2013 στο -3,2%, αφού μόνο η άμεση θετική συμβολή στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ από την αύξηση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό ανήλθε στις 0,9 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.)¹.

¹ Αυτό σημαίνει ότι αν η αύξηση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό ήταν 0% το 2013, τότε η πτώση του ΑΕΠ το έτος αυτό θα ήταν -4,1%. Βλέπε τον Πίνακα 23.

Η δυναμική αναπτυξιακή πορεία του Τουρισμού συνεχίστηκε το 2014, όπου ο κλάδος αυτός αποτέλεσε τον βασικό συντελεστή στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και στην αύξηση του ΑΕΠ της χώρας κατά 0,7% και της απασχόλησης κατά 0,55%.

Ειδικότερα, το 2014 σημειώθηκε σημαντική αύξηση:

- α) Στις αφίξεις και διανυκτερεύσεις μη-κατοίκων στη χώρα (με βάση την Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος) κατά 23,0%. Οι αφίξεις με βάση την Έρευνα Συνόρων ενισχύθηκαν από τη μεγάλη αύξηση των αφίξεων από τη Βουλγαρία και την ΠΓΔΜ που συνεπάγονται μόνο 3,5 και 2,06 αντίστοιχα διανυκτερεύσεις ανά ταξίδι (βλέπε τον Πίνακα 10).
- β) Στην δισ.τακτική ανάκαμψη του εσωτερικού τουρισμού το 2014.
- γ) Στα έσοδα από τον εξωτερικό τουρισμό κατά 10,2%, μετά την ήδη μεγάλη αύξησή τους το 2013. Η μικρότερη αύξηση των εσόδων από την αύξηση των αφίξεων προσδιορίζεται από τη μεγάλη συμβολή της αύξησης των αφίξεων από τη Βουλγαρία και τη ΠΓΔΜ που αποδίδουν μόνο € 102,9 και € 81,7 αντίστοιχα ανά ταξίδι, έναντι € 540,9 ανά ταξίδι που αποδίδει το σύνολο των αφίξεων με βάση την Έρευνα Συνόρων συμπεριλαμβανομένης και της κρουαζιέρας.
- δ) Στον κύκλο εργασιών στους τομείς καταλύματος και εστίασης κατά 11,8% και ε) στον κύκλο εργασιών στις αεροπορικές μεταφορές κατά 7,1% και στον κλάδο ταξιδιωτικών πρακτορείων κατά 6,5% (μετά την ήδη μεγάλη αύξησή του το 2013).

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, ο τουρισμός συνέβαλε θετικά στην αύξηση του ΑΕΠ το 2014 κατά 0,7 π.μ. με βάση την αύξηση των εσόδων από τον εξωτερικό τουρισμό, κατά 1,45 π.μ. με βάση την αύξηση της προστιθέμενης αξίας στον κλάδο Χονδρικού και Λιανικού (Χ&Λ) Εμπορίου, Μεταφορών και Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης και κατά 1,6 π.μ. με βάση την αύξηση της συνολικής άμεσης και έμμεσης δαπάνης που προκλήθηκε στη χώρα από τον τουρισμό (Πίνακας 18).

Τέλος, η συμβολή του τουρισμού στην αποτροπή της ύφεσης και στην ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και στη σημαντική αύξηση της απασχόλησης συνεχίστηκε και το 2015, όπου σημειώθηκε νέα αύξηση:

- α) στις αφίξεις μη-κατοίκων στη χώρα κατά 7,6%,
- β) στα έσοδα από τον εξωτερικό τουρισμό κατά 5,5%,
- γ) στον κύκλο εργασιών στους τομείς καταλύματος και εστίασης κατά 3,1% (-9,1% στο 4^ο 3μηνο 2015) και
- δ) στον κύκλο εργασιών στις αεροπορικές μεταφορές κατά 9,7%, αλλά με πτώση του κύκλου εργασιών στον κλάδο ταξιδιωτικών πρακτορείων κατά -3,9% (με μεγάλη πτώση του κατά -11,0% και -16,4% στο 3^ο και το 4^ο 3μηνο 2015, προφανώς λόγω της επιβολής των capital controls).

Ο Τουρισμός ανέκοψε την ύφεση και συνέβαλε στην ανάπτυξη το 2014.

Ως αποτέλεσμα ο τουρισμός συνέβαλε στη συγκράτηση της πτώσης του ΑΕΠ το 2015 στο -0,2% συμβάλλοντας θετικά στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ κατά 0,41 π.μ. με βάση την αύξηση των εσόδων από τον εξωτερικό τουρισμό, κατά 0,31 π.μ. με βάση την αύξηση της προστιθέμενης αξίας στον κλάδο του Χ&Λ Εμπορίου, Μεταφορών και Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης και κατά 0,92 π.μ. με βάση την αύξηση της συνολικής άμεσης και έμμεσης δαπάνης που προκλήθηκε στη χώρα από τον τουρισμό. Είχε επίσης μεγάλη συμβολή στην αύξηση της απασχόλησης, όπως προαναφέρθηκε.

Σημαντική εξέλιξη στις αφίξεις ξένων τουριστών στην Ελλάδα με βάση την Έρευνα Συνόρων, είναι η **εντυπωσιακή άνοδος στις αφίξεις από τη Βουλγαρία** (1,9 εκατ. το 2015, από 0,69 εκατ. το 2013) **και από την ΠΓΔΜ** (3,02 εκατ. το 2015, από 1,6 εκατ. το 2013), που έφτασαν συνολικά τα 4,92 εκατ. από τις δύο χώρες, με αύξησή τους κατά 114,8% από το 2013. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 στο Κεφάλαιο 3, οι αφίξεις αυτής της κατηγορίας είναι αφίξεις για ολιγοήμερες διακοπές – σε μεγάλο βαθμό τα Σαββατοκύριακα και φυσιολογικά συνεπάγονται **μειωμένη δαπάνη ανά ταξίδι**². Αυτή η εξέλιξη εξηγεί κατά κύριο λόγο και την παρατηρούμενη πτώση της δαπάνης ανά ταξίδι (με βάση τις αφίξεις που προκύπτουν από την Έρευνα Συνόρων) στα € 582 το 2015, από € 590,2 το 2014, € 653,4 το 2013 και € 697 το 2009, παρά το ότι τα συνολικά έσοδα της χώρας από τον εξωτερικό τουρισμό ανήλθαν στα € 13,76 δισ. το 2015, από € 10,4 δισ. το 2009.

² Σημειώνεται ότι στην «Έρευνα Περιφερειακής Κατανομής της Ετήσιας Τουριστικής Δαπάνης» του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδας (ΕΕΕ) και των εταιρειών INS ICAP και Quantos, με τη συνδρομή του ΙΤΕΠ, που είχε πραγματοποιηθεί τον Αύγουστο του 2013, η τουριστική δαπάνη ανά επισκέπτη είχε εκτιμηθεί στα € 395,8 στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, στα € 284,2 στην Κεντρική Μακεδονία και στα € 401,6 στη Δυτική Μακεδονία, έναντι € 362,3 στην Αττική και € 781,2 στην Κρήτη.

Η αλλαγή του market mix προς ολιγοήμερες διακοπές οδηγεί σε μείωση της δαπάνης ανά ταξίδι, όχι όμως ανά διανυκτέρευση

Αντίθετα το 2015 παρατηρήθηκε αύξηση 6% της Μέσης Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση. Επομένως, η παρατηρούμενη πτώση των εσόδων ανά ταξίδι από τον εξωτερικό τουρισμό είναι συνέπεια της ανάπτυξης του Ελληνικού Τουρισμού και στον τομέα των ολιγοήμερων διακοπών κατοίκων από γειτονικές χώρες, η οποία λαμβάνει χώρα ταυτόχρονα με τη σημαντική αύξηση των τουριστικών αφίξεων από τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης. Για παράδειγμα, σημειώνεται η σημαντική αύξηση των αφίξεων από χώρες όπως η Γερμανία (2015: +14,3%, 2014: +8,5%), Ηνωμένο Βασίλειο (2015: +14,7%, 2014: +13,2%), Γαλλία (2015: +4,0%, 2014: +27,0%), η Ιταλία (2015: +21,3%, 2014: +15,9%) και οι ΗΠΑ (2015: +26,8%, 2014: +26,9%), με σημαντική εξαίρεση τη μεγάλη πτώση των αφίξεων από τη Ρωσία το 2015. Από την άλλη πλευρά, είναι πολύ πιθανό ότι στα επόμενα χρόνια οι αφίξεις για ολιγοήμερες διακοπές από τις γειτονικές χώρες θα σταθεροποιηθούν σε (ή θα αυξηθούν ελαφρά από) τα υψηλά ήδη επίπεδα του 2015 και ότι οι αφίξεις από τις παραδοσιακές χώρες προέλευσης, συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας, ή και από νέες χώρες προέλευσης (σημειώνεται η εντυπωσιακή αύξηση των αφίξεων το 2014 και το 2015 από την Πολωνία την Τσεχία και την Ουγγαρία) θα συνεχίσουν να αυξάνονται με ικανοποιητικούς ρυθμούς και στα επόμενα έτη. Αυτό, σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη ικανοποιητική ανάπτυξη των οικονομιών των χωρών προέλευσης (Πίνακας 1), θα αυξήσει και πάλι το ποσοστό των αφίξεων για διακοπές περισσότερων ημερών και θα συμβάλει στην ανάκαμψη της δαπάνης ανά ταξίδι - ταυτόχρονα με την περαιτέρω σημαντική αύξηση των συνολικών εσόδων από τον εξωτερικό τουρισμό.

Η ανάπτυξη του τουρισμού το 2015, για 3^ο συνεχόμενο έτος, ευνοήθηκε ουσιαστικά από τους ακόλουθους παράγοντες:

- Από την αυξημένη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας (Πίνακας 5 και Διάγραμμα 29), η οποία ενισχύεται ακόμη περισσότερο από τη διαμόρφωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ευρώ σε σχετικά χαμηλά επίπεδα (Διάγραμμα 1), με εξαίρεση το Ρούβλι της Ρωσίας και την Τουρκική Λίρα (Διαγράμματα 2 και 3).

- Από την ικανοποιητική θετική ανάπτυξη στις χώρες προέλευσης των ξένων τουριστών στην Ελλάδα (Πίνακας 1), η οποία προήλθε σε μεγάλο βαθμό από την πολιτική μηδενικών ή αρνητικών επιτοκίων και την πολιτική ποσοτικής αύξησης της ρευστότητας από τις κεντρικές τράπεζες (και ιδιαίτερα από την ΕΚΤ και από την ΤτΑγγλίας) και της εγχώριας ζήτησης, πολιτική που αναμένεται να συνεχιστεί και στη διετία 2016 - 2017.
- Από τη θεώρηση της Ελλάδος ως ασφαλούς τουριστικού προορισμού τα τελευταία χρόνια στα οποία η τρομοκρατία και οι αρνητικές επιπτώσεις σημαντικών γεωπολιτικών αναταραχών επιβαρύνουν πολλές από τις ανταγωνίστριες χώρες.
- Στην υψηλού επιπέδου οικονομική υποδομή στους τομείς των μεταφορών και των επικοινωνιών που συνέβαλαν στην αναβάθμιση πολλών περιοχών της χώρας όσον αφορά την ανάδειξή τους ως περιοχές προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών.
- Από την ικανοποιητική ανάπτυξη και αναβάθμιση του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας, των παντός είδους καταλυμάτων και των επιχειρήσεων εστίασης και από την σταδιακά βελτιούμενη επιχειρηματικότητα σε όλους τους τομείς προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, ακόμη και στην περίοδο 2010 - 2013 που η ελληνική οικονομία αντιμετώπιζε συνθήκες επιδεινούμενης ύφεσης. Ο τουρισμός αναδεικνύεται πλέον σε κατεξοχήν εξαγωγικό τομέα που δεσπόζει στην ελληνική οικονομία και επωφελείται από την συντελούμενη αναδιάρθρωση της οικονομίας υπέρ των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες.

Τουριστική ανάπτυξη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, θετική ανάπτυξη των χωρών προέλευσης των ξένων τουριστών στην Ελλάδα, θεώρηση της Ελλάδος ως ασφαλούς τουριστικού προορισμού και ανάπτυξη και αναβάθμιση του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας,

Από την άλλη πλευρά, ο τουρισμός επιβαρύνθηκε το 2015 από τις ακόλουθες εξαιρετικά αρνητικές εξελίξεις:

- Την εκτροπή από την υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΠ&ΔΜ) και της άρνησης συνεργασίας με τους δανειστές στην περίοδο Ιαν.- Ιουλ. 2015, που οδήγησε στο κλείσιμο των τραπεζών τον Ιούλιο 2015 και στην επιβολή των capital controls και επιπλέον επώδυνων δημοσιονομικών μέτρων, μεταξύ των οποίων και η αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ σε κατεξοχήν τουριστικούς τομείς.
- Από την έξαρση του προσφυγικού προβλήματος και από την μη ικανοποιητική διαχείρισή του στα αρχικά στάδια.
- Από τη μεγάλη ύφεση (πτώση του ΑΕΠ κατά -3,7%) στην οικονομία της Ρωσίας, με κατακόρυφη διολίσθηση του Ρουβλίου έναντι του Ευρώ (Διάγραμμα 3).

Ειδικότερα, η έξαρση του προσφυγικού προβλήματος από το 4^ο 3μηνο 2015, σε συνδυασμό με τα capital controls και τη σημαντική αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ για τον τουρισμό, πιθανότατα συνέβαλαν στην ανακοπή στο 4^ο 3μηνο 2015 της δυναμικής αυξητικής πορείας των βασικών μεγεθών του Τουρισμού έως το τέλος του 9μηνου 2015.

Η ανάπτυξη του Τουρισμού το 2016 επηρεάζεται ευνοϊκά από τους ίδιους παράγοντες που επηρέασαν ευνοϊκά τον Τουρισμό και κατά το 2015 και το 2013-2014. Ειδικότερα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η ανάπτυξη των οικονομιών των βασικών χωρών προέλευσης των ξένων τουριστών στην Ελλάδα το 2016 αναμένεται να κυμανθεί στα ίδια επίπεδα με το 2015 (Ζώνη του Ευρώ: 1,5%, ΗΠΑ: 2,4%, Ηνωμένο Βασίλειο: 1,9% - από 2,2% το 2015). Αναμένεται δε βελτίωση της κατάστασης και στη Ρωσία, όπου εκτιμάται τώρα πτώση του ΑΕΠ κατά -1,8% το 2016, από -3,7% το 2015, αλλά η ανάκαμψη

Επιβάρυνση των αποτελεσμάτων και των προοπτικών από την οικονομική εκτροπή Ιαν. - Ιουλ. 2015, την έξαρση του προσφυγικού/μεταναστευτικού προβλήματος και τη ανεπαρκή διαχείρισή του, καθώς και από την ύφεση στη Ρωσία και την κατακόρυφη διολίσθηση του ρουβλίου.

της τιμής του πετρελαίου σε επίπεδα κοντά στα \$ 45/βαρέλι έχει ήδη συμβάλει στην ανάκαμψη του Ρουβλίου και μπορεί να οδηγήσει σε καλύτερη πορεία και τη ρωσική οικονομία ως σύνολο. Επίσης, ικανοποιητική είναι και η αναπτυξιακή πορεία των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων το 2015 και στο 1^ο 3μηνο του 2016 (Ρουμανία: 3,7% και 4,2% αντίστοιχα, Βουλγαρία: 3,0% και 2,9% αντίστοιχα, Πολωνία: 3,6% και 2,5%, Τσεχία: 4,2%). Ωστόσο, σημαντική συμβολή στην προσέλκυση τουριστών στην Ελλάδα το 2016 αναμένεται από τον παράγοντα «Ασφαλής Προορισμός», σε μια εποχή έξαρσης των τρομοκρατικών επιθέσεων σε σημαντικές ανταγωνίστριες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον, υπήρχαν οι προϋποθέσεις να περιοριστούν ουσιαστικά και οι σημαντικοί εσωτερικοί παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά τον Τουρισμό το 2015.

Ωστόσο, φαίνεται ότι η Ελλάδα δεν έχει ακόμη απαλλαγεί από την εμμονή των Θεσμών και ιδιαίτερα του ΔΝΤ σε αστήριχτες προβλέψεις υπερδιογκωμένων μελλοντικών δημοσιονομικών κενών και στη χρήση τους ως πρόσχημα για την επιβολή στις ελληνικές Κυβερνήσεις υπερβολικών και επώδυνων αντιαναπτυξιακών μέτρων πολιτικής που πλήττουν την ανάπτυξη και ιδιαίτερα στον Τουρισμό. Ειδικότερα:

Σημαντική συμβολή στην προσέλκυση τουριστών σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, είναι η θεώρηση της Ελλάδας ως «Ασφαλής Προορισμός».

Για ένα ολόκληρο 5μηνο έως τα μέσα Μαΐου 2016 οι Έλληνες και Ξένοι Επιχειρηματίες που εξετάζουν τη δραστηριοποίησή τους στην Ελλάδα προσπαθούσαν να καταλάβουν το πότε ακριβώς θα ολοκληρωνόταν και αν ποτέ θα ολοκληρωνόταν η 1η Αξιολόγηση του 3^{ου} Μνημονίου και με τι επιπλέον επιβαρύνσεις στην οικονομία θα γινόταν αυτό.

Στο τέλος του 2015 είχαν εκπληρωθεί τα βασικά προαπαιτούμενα που προβλέπονταν από το 3^ο Μνημόνιο και είχαν διαμορφωθεί πολύ καλές προϋποθέσεις για να λήξει έγκαιρα η 1η Αξιολόγηση της πορείας υλοποίησης αυτού του Μνημονίου. Να σταματήσει δηλαδή η συνεχής υπονόμευση της διεθνούς αξιοπιστίας και του επιχειρηματικού και του οικονομικού κλίματος στη χώρα με τις ατέρμονες διαπραγματεύσεις και τις απειλές για νέο Grexit και με επιβολή συνεχώς νέων δημοσιονομικών μέτρων που καταπνίγουν κάθε προσπάθεια ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας σε όλους του κλάδους της οικονομίας και στον τουρισμό.

Παρόλα αυτά, αυτό που συνέβη ήταν η νέα καθυστέρηση των διαπραγματεύσεων για την αξιολόγηση, που απέτρεψε την έγκαιρη περαιτέρω ελάφρυνση και τελικά εξάλειψη των capital controls, με εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία. Ήδη, στο 1^ο 3μηνο 2015 σημειώθηκε πτώση του ΑΕΠ κατά -1,35%, που ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της νέας μεγάλης πτώσης κατά -52,5% των εισροών εισοδημάτων από την ποντοπόρο ναυτιλία. Μάλιστα, η μεγάλη πτώση αυτών των εισροών συνεχίστηκε και τον Απρίλιο - Μάιο 2016 με αποτέλεσμα η πτώση στο 1^ο πεντάμηνο 2016 να διατηρείται στο -54,5%. Αν είχε λήξει έγκαιρα η αξιολόγηση, θα μπορούσε να είχε περιοριστεί σημαντικά αυτή η πτώση και να είχαν περιοριστεί οι αρνητικές επιπτώσεις της στην μεταβολή του ΑΕΠ. Επίσης, σε συνδυασμό με το πρόβλημα των προσφύγων και των παράνομων μεταναστών, η διαιώνιση της αξιολόγησης συνέβαλε στη νέα επιδείνωση της εικόνας της χώρας στο εξωτερικό και στην κατώτερη του αναμενομένου επίδοση του τουρισμού στο 1^ο 3μηνο 2016. Τελικά, **η ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης του 3^{ου} Μνημονίου έγινε στις αρχές Ιουνίου 2016** μετά την αποδοχή από την Ελληνική Κυβέρνηση της επιβολής νέων δημοσιονομικών μέτρων ύψους € 5,4 δισ. στην περίοδο 2016-2018.

Επιπλέον, η Κυβέρνηση αποδέχθηκε τη θεσμοθέτηση της υποχρέωσης για πρόσθετα μέτρα ύψους € 3,6 δισ. αν οι στόχοι για τα πρωτογενή πλεονάσματα στη γενική κυβέρνηση (ΓΚ) που προβλέπονται από το 3^ο Μνημόνιο δεν επιτευχθούν. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι Θεσμοί επέδειξαν αδιαλλαξία στην επιβολή αυτών των επιπλέον μέτρων παρά το ότι η εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 2015 πραγματοποιήθηκε με πρωτογενές πλεόνασμα στη ΓΚ ύψους 0,7% του ΑΕΠ έναντι ελλείμματος -0,25% του ΑΕΠ που πρόβλεπε το 3^ο Μνημόνιο και παρά το ότι η εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 2016 στο 1^ο 3μηνο 2016 σηματοδοτεί την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος στη ΓΚ ύψους άνω του 1,0% του ΑΕΠ, από πλεόνασμα 0,5% του ΑΕΠ που προβλέπει το 3^ο Μνημόνιο. Με βάση αυτές τις εξελίξεις, τα επιπλέον μέτρα των € 3,6 δισ. είναι πολύ πιθανό ότι δεν θα χρειαστεί να εφαρμοστούν. Παρόλα αυτά, καθυστέρησαν την αξιολόγηση με σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο οικονομικό και επιχειρηματικό κλίμα στη χώρα και στην ανάκαμψη της οικονομίας από το 2016. Ειδικότερα, ο τουρισμός επιβαρύνεται από τα νέα μέτρα των € 5,4 δισ. (τα οποία σε μεγάλο βαθμό αυξάνουν επιπλέον την ήδη πολύ υψηλή φορολογική επιβάρυνση των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων στη χώρα και υπονομεύουν την ανάκαμψη και την ανάπτυξη της οικονομίας) από τη νέα αύξηση του πολύ υψηλού συντελεστή του ΦΠΑ στο 24% από 23%, καθώς και από την αύξηση των ασφαλιστικών εισφορών κατά 1,0%, ενώ σχεδιάζεται και η επιβολή τέλους διανυκτέρευσης στα Ξενοδοχεία (φορολογία εξαγωγών) πιθανώς από το 2018.

Παρά τα ανωτέρω, η -έστω και πολύ καθυστερημένα- ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης και η εκταμίευση τελικά της δόσης των € 10,3 δισ. (€ 7,5 δισ. στο 2^ο 15ήμερο του Ιουνίου 2016 και € 2,8 δισ. τον Σεπτέμβριο 2016) αναμένεται ότι θα έχουν ευνοϊκές επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία και στον τουρισμό, τόσο στο υπόλοιπο του 2016 όσο και στα επόμενα έτη. Θα σιγάσουν για μια ακόμη φορά τους νοσταλγούς του Grexit και θα ενισχύσουν τη ρευστότητα της οικονομίας με την σταδιακή περαιτέρω χαλάρωση των capital controls (με κύριο αποτέλεσμα την σταθεροποίηση και στη συνέχεια στην ανάκαμψη των εσόδων από τη ναυτιλία), την ανάκαμψη της πιστωτικής επέκτασης των τραπεζών και την πληρωμή των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του δημοσίου προς τις επιχειρήσεις. Όλα αυτά, σε συνδυασμό με τη δυναμική ανάπτυξη του τουρισμού και των εξαγωγών αγαθών, τη σταθεροποίηση και ανάκαμψη των επενδύσεων και τη συνεχιζόμενη αύξηση της απασχόλησης, μπορεί να αντισταθμίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις από τις νέες δημοσιονομικές επιβαρύνσεις. Επομένως, η λήξη της αξιολόγησης συμβάλλει ουσιαστικά στην επίτευξη των στόχων για την ανάπτυξη του τουρισμού και τη θετική ανάπτυξη της οικονομίας το 2016.

Το προσφυγικό πρόβλημα θέτει επίσης πολύ υψηλού επιπέδου οργανωτικές και νομικές απαιτήσεις και δυσκολίες αποτελεσματικής διαχείρισής του για τη χώρα και αν δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα και αποτελεσματικά θα μπορούσε να πλήξει και πάλι την τουριστική εικόνα της χώρας, ή ορισμένων περιοχών της, στο εξωτερικό και στο εσωτερικό. Ωστόσο, αυτές οι απαιτήσεις και δυσκολίες μπορεί και πρέπει να αντιμετωπιστούν έγκαιρα και αποτελεσματικά, ιδιαίτερα μετά Ευρωπαϊκή Συμφωνία με την Τουρκία και τον δραστικό περιορισμό των αφίξεων νέων προσφύγων. Οι προκλήσεις και τα προβλήματα σε αυτόν τον τομέα μπορεί πράγματι να αντιμετωπιστούν κατά τέτοιο τρόπο που να ελαχιστοποιούν κατά το δυνατό τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις τους στον Τουρισμό.

Η ολοκλήρωση της αξιολόγησης συμβάλλει ουσιαστικά στην επίτευξη των στόχων για την ανάπτυξη του τουρισμού και την ανάπτυξη της οικονομίας. Η εκτέλεση του προϋπολογισμού δίνει βάσιμες ελπίδες ότι δεν θα ενεργοποιηθεί ο “κόφτης” και τα επιπλέον μέτρα 3,6 δισ.

Αναγκαία η αποτελεσματική διαχείριση μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών.

Θετική επίδραση στον τουρισμό από την αναβάθμιση, ανάπτυξη και σωστή διαχείριση των περιφερειακών αεροδρομίων. Εντυπωσιακή ανάπτυξη αεροπορικών δρομολογίων εσωτερικού.

Για παράδειγμα, οι πρόσφυγες που παρέμεναν στα Νησιά και στο λιμάνι του Πειραιά και την Ειδομένη μεταφέρονται ήδη (με πολλές δυσκολίες είναι αλήθεια) κατά το μεγαλύτερο μέρος τους στην ενδοχώρα και σε οργανωμένα κέντρα φιλοξενίας και προωθείται η, εξαιρετικά δύσκολη, διαδικασία εξέτασης των αιτήσεων χορήγησης ασύλου και η επαναπροώθησή τους είτε προς την Ευρώπη είτε προς την Τουρκία από όπου ήλθαν. Όλη αυτή η διαδικασία μπορεί να θέτει σημαντικές απαιτήσεις σε ανθρώπινο δυναμικό και σε εγκαταστάσεις στη χώρα, αλλά αυτά δεν είναι ανάγκη να δημιουργούν πρόβλημα στον Τουρισμό. Ήδη φαίνεται ότι εξασφαλίζεται έγκαιρα η απρόσκοπτη λειτουργία των τουριστικών μονάδων και υποδομών σε όλες τις τουριστικές περιοχές της χώρας, αφού και οι νέες αφίξεις προσφύγων και μεταναστών από την Τουρκία έχουν μειωθεί στο ελάχιστο.

Η ιδιωτικοποίηση των περιφερειακών αεροδρομίων και η διαχείρισή τους από μεγάλη εξειδικευμένη εταιρεία παγκοσμίου εμβέλειας, και ιδιαίτερα, η έναρξη της διαδικασίας της αναγκαίας αναβάθμισης και ανάπτυξής τους από το τρέχον έτος, αναμένεται να δημιουργήσει μια εντελώς νέα κατάσταση στις αεροπορικές μεταφορές στη χώρα.

Σημειώνεται ότι η ανάπτυξη των αεροπορικών μεταφορών στη χώρα έχει ήδη λάβει εντυπωσιακές διαστάσεις με την είσοδο των αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους και πολλών ξένων αεροπορικών εταιρειών σε πτήσεις εσωτερικού που προφανώς επωφελούνται από την αυξανόμενη ταξιδιωτική κίνηση προς και από την Ελλάδα αλλά και στο εσωτερικό της χώρας. **Ήδη οι προγραμματισμένες αεροπορικές θέσεις για δρομολόγια εσωτερικού προς τα βασικά περιφερειακά αεροδρόμια της χώρας παρουσιάζονται αυξημένες το 2016 κατά 46% (ή κατά 1,11 εκατ. θέσεις) έναντι του 2015** (Πηγή ΕΑΣΠ, Επεξεργασία: SETE INTELLIGENCE). Το στοιχείο αυτό δείχνει σφασφαλώς τον έντονο ανταγωνισμό που διεξάγεται από τις αεροπορικές εταιρείες στις πτήσεις εσωτερικού της χώρας, αλλά δείχνει και τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρονται στους ταξιδιώτες (και ιδιαίτερα στους τουρίστες) για χαμηλού κόστους μεταφορά τους στις τουριστικές περιοχές της χώρας.

Επίσης, οι αεροπορικές αφίξεις ξένων κατοίκων στην Ελλάδα (στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας) ήταν αυξημένες κατά 8,2% στο 1^ο 3μηνο 2016, μετά τη σημαντική αύξησή τους κατά 29,4% στο 1^ο 3μηνο 2015 και κατά 20,6% στο 1^ο 3μηνο 2014. Ωστόσο, σύμφωνα με το Ταξιδιωτικό Ισοζύγιο της Τραπεζής της Ελλάδος, οι συνολικές αφίξεις ξένων τουριστών στο 2μηνο Ιαν.- Φεβρ. 2016 ήταν μειωμένες κατά -11,0%, μετά την αύξησή τους κατά 52,7% στο 2μηνο Ιαν.- Φεβρ. 2015. Με αυτό το δεδομένο εκτιμάται τώρα (Πίνακας 9) ότι οι συνολικές αφίξεις μη κατοίκων με βάση την Έρευνα Συνόρων θα είναι μειωμένες κατά -2,8% στο 1^ο 3μηνο 2016, μετά την πτώση τους κατά -2,1% στο 4^ο 3μηνο 2015 και την αύξησή τους κατά 45,6% στο 1^ο 3μηνο 2015. Ωστόσο, η λήξη της αξιολόγησης στα τέλη Μαΐου 2016 μπορεί ακόμη να συμβάλει στην επίτευξη των βασικών στόχων για τον τουρισμό το 2016, όπως αναλύονται στην παρόν Δελτίο.

1

Εξέλιξη Παραγόντων που προσδιορίζουν τη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα

1.1 Γενικά

Η ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα προσδιορίζεται σε κάθε περίοδο από τους ακόλουθους παράγοντες:

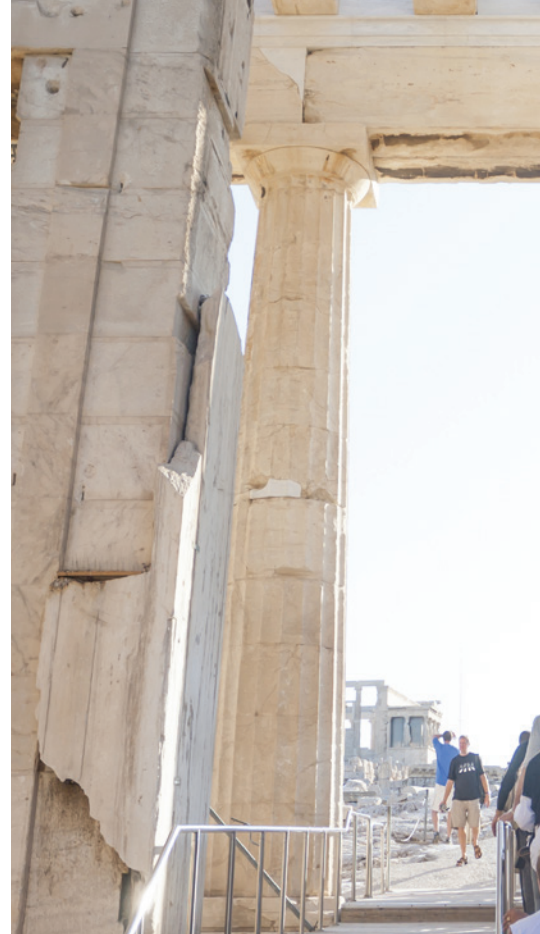
- α) από τις οικονομικές εξελίξεις στις χώρες προέλευσης
- β) από το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον στην Ελλάδα και ιδιαίτερα από την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και το εσωτερικό
- γ) από την διεθνή ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού και
- δ) από τις γεωπολιτικές εξελίξεις και από το πρόβλημα των ανεξέλεγκτων (πολλές φορές) προσφυγικών ροών και της παράνομης μετανάστευσης.

Στη συνέχεια του παρόντος Κεφαλαίου παρουσιάζονται τα δεδομένα και οι εξελίξεις στους κρίσιμους αυτούς τομείς που προσδιόρισαν την ικανοποιητική άνοδο του τουρισμού το 2015 και που θα προσδιορίσουν την πορεία του Τουρισμού το 2016 και στα επόμενα έτη.

1.2 Οικονομικές Εξελίξεις στις Χώρες Προέλευσης

1.2.1 Οι εξελίξεις στην Παγκόσμια Οικονομία

Η παγκόσμια οικονομία επηρεάζεται τον Απρίλιο 2016 από την τάση ανάκαμψης των τιμών του πετρελαίου και τιμών των μετοχών στα χρηματιστήρια των ΗΠΑ, της Ευρώπης και της Ασίας, μετά τη μεγάλη πτώση τους και την αστάθεια που παρατηρήθηκε στο 3μηνο Δεκ.2015 - Φεβρ.2016. Η κρίση άρχισε στην Κίνα τον Αύγουστο 2015 και επανήλθε με μεγαλύτερη ένταση τον Δεκέμβριο 2015 και τον Ιανουάριο 2016 και μεταδόθηκε στις χρηματιστηριακές αγορές των μεγάλων αναπτυσσόμενων χωρών και στις αγορές συναλλάγματος και κρατικών ομολόγων στις αναπτυσσόμενες οικονομίες και στις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Σήμερα, η κρίση φαίνεται να έχει αντιμετωπιστεί (ενδεχομένως προσωρινά) και η παγκόσμια οικονομία φαίνεται ότι έχει σταθεροποιηθεί.

Η παγκόσμια κρίση φαίνεται να έχει αντιμετωπιστεί και η παγκόσμια οικονομία να έχει σταθεροποιηθεί.

Οι ΗΠΑ έχουν σταθερή και αυτόνομη ανάπτυξη.

Οι επενδυτές φαίνεται να αποφάσισαν ότι η αναταραχή που σημειώθηκε στις αγορές στο 2μηνο Ιαν.- Φεβρ.2016 ήταν τελικά μια απλή σημαντική διόρθωση αυτών των αγορών, μετά τη συνεχή ανοδική τους πορεία στα προηγούμενα δύο έτη, και ότι δεν επρόκειτο για γενική χρηματοοικονομική κρίση που θα μπορούσε να οδηγήσει αναπόφευκτα την παγκόσμια οικονομία σε σημαντικά χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης, με ότι αυτό θα συνεπαγόταν. Το προσφυγικό - μεταναστευτικό πρόβλημα που φάνηκε προς στιγμή να αποτελεί επίσης κίνδυνο για την Ευρώπη, φαίνεται τώρα να περιορίζεται ουσιαστικά, έστω και με τη χρήση ανορθόδοξων μεθόδων (κλείσιμο συνόρων, συμφωνία με την Τουρκία, κ.ά.). Οι διεθνείς Οργανισμοί έχουν προσαρμόσει οριακά προς τα κάτω τις προβλέψεις τους για την παγκόσμια ανάπτυξη και για την ανάπτυξη των επιμέρους οικονομιών (Πίνακας 1), αλλά συνεχίζουν να προβλέπουν μικρή επιτάχυνση της ανάπτυξης το 2016 και το 2017, σε σχέση με το 2015, για τις μεγάλες αναπτυγμένες χώρες, παρά τη διαφαινόμενη σημαντική επιβράδυνση της ανάπτυξης της οικονομίας της Κίνας (για την οποία το ΔΝΤ παρουσίασε βελτιωμένες προβλέψεις τον Απρίλιο 2016) και των οικονομιών των περισσότερων αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων οικονομιών.

Αξιοσημείωτη είναι η σταθερή και ουσιαστικά αυτοδύναμη ανάπτυξη της οικονομίας των ΗΠΑ, που καταγράφει ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές της τάξης του 2,4% το 2015, όπως και το 2014, και αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται με αυτούς τους ρυθμούς, κατά 2,4%, το 2016 (από 2,7% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση) και 2,5% το 2017 (από 2,6%). Τόσο η ιδιωτική κατανάλωση όσο και οι επενδύσεις συνέβαλαν στην ανάπτυξη των ΗΠΑ το 2015, ενώ σημειώνεται αξιοσημείωτη αύξηση της απασχόλησης και πτώση της ανεργίας στο 5,0%.

Η οικονομία των ΗΠΑ αποτελεί τον βασικό προωθητικό παράγοντα της ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία στην τρέχουσα περίοδο, ιδιαίτερα όσο η FED διατηρεί την πολιτική της των πολύ χαμηλών επιτοκίων.

Πίνακας 1

Ανάπτυξη 2014-2015 και προοπτικές ανάπτυξης το 2016-2017 σε επιλεγμένες χώρες

Χώρες	Έτη				Χώρες	Έτη			
	2014	2015	2016	2017		2014	2015	2016	2017
Παγκόσμια Οικονομία	3.4	3.1	3.2	3.5	Ελλάδα	0.7	-0.2	-0.3	2.7
Παγκόσμιο Εμπόριο	3.3	2.8	3.1	3.8	Κύπρος	-2.5	1.6	1.7	2.0
ΗΠΑ	2.4	2.4	2.4	2.5	Ην. Βασίλειο	2.9	2.2	1.9	2.2
ΕΕ-28	1.4	1.9	1.9	2.0	Σουηδία	2.3	4.1	3.7	2.8
Ιαπωνία	-0.1	0.5	0.5	-0.1	Ελβετία	1.9	0.9	1.2	1.5
ΚΙΝΑ	7.3	6.9	6.5	6.2	Πολωνία	3.3	3.6	3.7	3.6
Καναδάς	2.5	1.2	1.7	2.1	Ουγγαρία	3.7	2.9	2.5	2.8
Ζώνη του Ευρώ (ΕΕ-19)	0.9	1.6	1.5	1.6	Τσεχία	2.0	4.2	2.1	2.6
Γερμανία	1.6	1.7	1.6	1.6	Ρωσία	0.6	-3.7	-1.8	0.8
Γαλλία	0.2	1.2	1.3	1.7	ΠΓΔΜ	3.8	3.2	3.2	3.2
Ιταλία	-0.3	0.8	1.1	1.3	Σερβία	-1.8	0.7	1.8	2.3
Ισπανία	1.4	3.2	2.6	2.5	Βουλγαρία	1.5	3.0	2.3	2.3
Ιρλανδία	5.2	7.8	4.9	3.7	Τουρκία	2.9	3.8	3.8	3.4
Βέλγιο	1.1	1.4	1.2	1.4	Ρουμανία	3.0	3.8	4.2	3.7
Ολλανδία	1.0	2.0	1.7	2.0	Κροατία	-0.4	1.6	1.8	2.1

Πηγή: IMF WEO April 2016 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή -Spring 2016 Economic Forecast

Ωστόσο, το κύριο ερώτημα που απασχολεί τους σχεδιαστές της οικονομικής πολιτικής στην τρέχουσα περίοδο είναι το αν οι μεγάλες κεντρικές τράπεζες και ιδιαίτερα της Κίνας, είναι σε θέση να συμβάλλουν στη διατήρηση ενός ικανοποιητικού ρυθμού ανάπτυξης στις οικονομίες τους και στην παγκόσμια οικονομία. Από την πλευρά της, η Κυβέρνηση της Κίνας επιδιώκει τώρα να επιτύχει μια ουσιαστική μείωση της εξάρτησης της αναπτυξιακής δυναμικής της οικονομίας της από τις επενδύσεις και τις εξαγωγές και να ενισχύσει το ρόλο της εγχώριας κατανάλωσης στην ανάπτυξη αυτής της πολύ μεγάλης και σημαντικής (για την παγκόσμια ανάπτυξη) οικονομίας. Ωστόσο, η πολιτική αυτή της Κυβέρνησης της Κίνας δεν φαίνεται να πείθει τις αγορές. Οι επενδυτές παγκοσμίως αμφισβητούν τώρα τα στοιχεία για την ανάπτυξη της οικονομίας της Κίνας και θεωρούν ότι είναι πολύ χαμηλότερη από το 6,8% που ανακοινώθηκε επισήμως για το 4ο τρίμηνο του 2015, ενώ για το 2016 και το 2017 προβλέπουν ότι η ανάπτυξη της χώρας αυτής μπορεί να επιβραδυνθεί ακόμη και κάτω του 6,0%. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προσπάθεια για αύξηση της εγχώριας ιδιωτικής κατανάλωσης εμποδίζεται από την απειλητική αύξηση του πληθωρισμού.

Μετά την αναταραχή στις αγορές τον Ιαν. - Φεβρ.2016 και την αρνητική πορεία των μεγάλων αναδυόμενων αγορών (Βραζιλία, Ρωσία, Τουρκία), οι εκτιμήσεις είναι ότι η FED θα είναι πολύ δισ.τακτική όσον αφορά τη συνέχιση της πολιτικής της περαιτέρω αύξησης των επιτοκίων παρέμβασής της, μετά την 1η αύξηση στο 0,25% - 0,50% που πραγματοποίησε στα τέλη Δεκεμβρίου 2015. Η ΕΚΤ από την πλευρά της προχώρησε στις αρχές Μαρτίου 2016 σε περαιτέρω σημαντική ενίσχυση της πολιτικής της που συμπεριλαμβάνει την ποσοτική ενίσχυση της ρευστότητας με αγορά κρατικών και εταιρικών ομολόγων με ρυθμό € 80 δισ. το μήνα και αρνητικά επιτόκιο στις καταθέσεις των τραπεζών σε αυτήν. Ήδη η αντίθετη κατεύθυνση στις επιδιώξεις της νομισματικής πολιτικής της FED από αυτή της ΕΚΤ και της Ιαπωνίας συμβάλλουν στη διατήρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ευρώ και του Γιέν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, αν και η εκτιμώμενη, τους προηγούμενους μήνες, μεγαλύτερη πτώση του Ευρώ έναντι του δολαρίου φαίνεται ότι δεν επαληθεύεται (Βλέπε το Διάγραμμα 1).

Η FED έχει αναθεωρήσει την πολιτική της. Ενώ, έως τον Ιανουάριο 2016 οι εκτιμήσεις ήταν ότι θα επιδίωκε 4 αυξήσεις του επιτοκίου παρέμβασής της εντός του 2016, με κατάληξή του στο 1,5% τον Δεκέμβριο του 2016, μετά την αναταραχή στις αγορές στο 1^ο 2μηνο 2016, οι εκτιμήσεις συγκλίνουν τώρα ότι η FED δεν θα βιαστεί να προχωρήσει σε άμεση αύξηση των επιτοκίων από τα ισχύοντα επίπεδα του 0,25% - 0,50%, και σε κάθε περίπτωση οι δύο αυξήσεις που, όπως προβλέπεται, θα πραγματοποιηθούν δεν θα οδηγήσουν σε επιτόκια άνω του 1,0% έως τον Δεκέμβριο 2016. Αυτή η αλλαγή πολιτικής έχει δώσει μεγάλη ώθηση στις χρηματιστηριακές αγορές, που καταγράφουν και πάλι επίπεδα ρεκόρ - μετά τη διόρθωσή τους τον Φεβρουάριο 2016.

Επίσης, έχει αποδυναμώσει το δολάριο τόσο έναντι του Ευρώ όσο και έναντι των άλλων σημαντικών νομισμάτων. Έτσι, το Ευρώ που κυμαίνεται στην τρέχουσα περίοδο γύρω στα 1,14 USD/EUR, εξακολουθεί να είναι σχετικά υποτιμημένο και εκτιμάται ότι θα εξακολουθήσει στα επόμενα δύο έτη να διαμορφώνεται σε επίπεδα κάτω του 1,15 USD/EUR.

Η επιτυχία ή όχι της διαχείρισης της οικονομίας της Κίνας θα επιδράσει πολύ την παγκόσμια οικονομία.

Προσεκτική διαχείριση από την FED με όφελος την σχετική υποτίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου.

Διάγραμμα 1

Η εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ με το δολάριο (USD/EUR)

Είναι, ωστόσο, σημαντικό ότι τόσο οι χώρες της Ζώνης του Ευρώ, όσο και οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων ευνοούνται από το υποτιμημένο Ευρώ, τη χαμηλή τιμή του πετρελαίου και την εντεινόμενη πολιτική ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας από την ΕΚΤ, επιτυγχάνοντας υψηλότερους του αναμενομένου ρυθμούς ανάπτυξης. Επίσης, η πολιτική της ΕΚΤ έχει επιτρέψει στις μεγάλες τράπεζες των χωρών της Ζώνης του Ευρώ (και ιδιαίτερα της Ιταλίας, της Ιρλανδίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας) να αποκαταστήσουν σε σημαντικό βαθμό την ισορροπία στους ισολογισμούς τους, περιορίζοντας ουσιαστικά τον κίνδυνο μιας νέας τραπεζικής και οικονομικής κρίσης* που θα είχε οδυνηρές συνέπειες για τις Ευρωπαϊκές οικονομίες, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία. Σε αυτό το περιβάλλον, η αύξηση του ΑΕΠ στις χώρες της Ζώνης του Ευρώ συγκρατήθηκε στο 1,6% το 2015 (2014: +0,9%), παρά το ότι η πληθωρισμός κυμαίνεται τώρα σε αρνητικά επίπεδα (-0,2% τον Μάρτιο 2016), σε μεγάλο βαθμό λόγω της πτώσης των τιμών του πετρελαίου. Ωστόσο, για την οικονομία και ιδιαίτερα για τον Ελληνικό Τουρισμό αξιοσημείωτη είναι η μεγαλύτερη του αναμενομένου αύξηση του ΑΕΠ το 2015 στη Βουλγαρία κατά 3,0%, έναντι της πρόβλεψης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Φεβρ.2016) για 2,2%, στη Ρουμανία κατά 3,8% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή: 3,6%), στην Κύπρο κατά 1,6% (Ευρωπαϊκή Επιτροπή: 1,4%) και στην ΠΓΔΜ κατά 3,2%. Γενικά, η ανάπτυξη στην ΕΕ-28 ήταν στο 1,9% το 2015, από 1,4% το 2014.

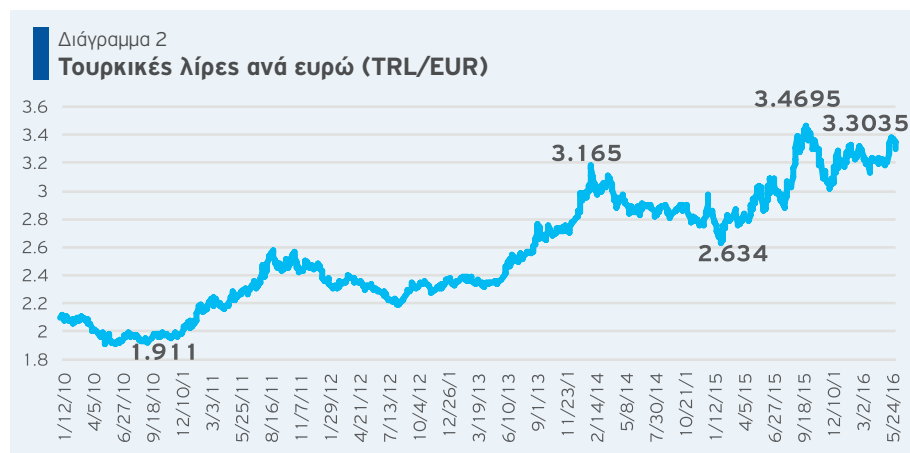
* Βλ. ωστόσο τα προβλήματα που φαίνεται ότι αντιμετωπίζουν οι Ιταλικές τράπεζες μετά το Brexit.

» Διατήρηση ρυθμών ανάπτυξης της Κίνας του 6%.

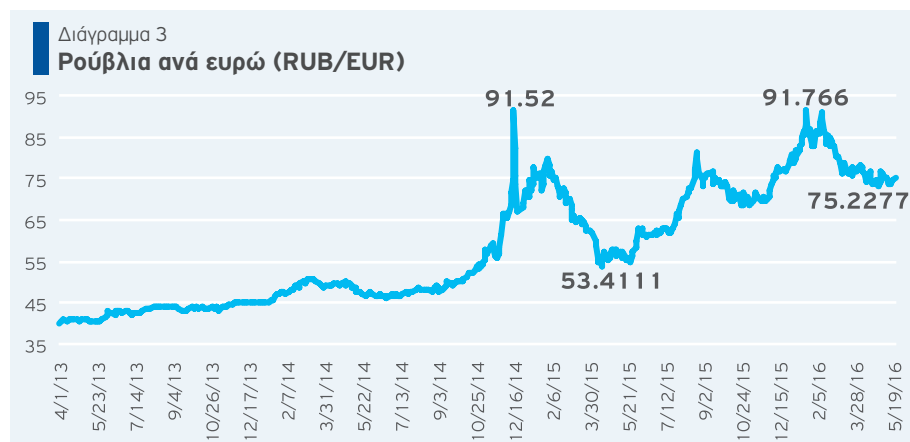
Η οικονομία της Κίνας φαίνεται ότι σταθεροποιείται, αλλά αντιμετωπίζει τώρα αρνητικές επιπτώσεις λόγω της πρόσδεσης του νομίσματός της (του Yuan) στο ανατιμημένο δολάριο. Επομένως, η αύξηση των καθαρών εξαγωγών της (των εξαγωγών μείον τις εισαγωγές) δεν είναι αρκετή πλέον για να εξασφαλίσει στην Κίνα τους πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του παρελθόντος. Δεδομένου ότι και η εγχώρια ζήτηση στη χώρα αυτή δεν είναι δυνατό να ενισχυθεί επαρκώς (χωρίς σημαντικές αρνητικές παρενέργειες), παραμένει η προοπτική για σταδιακή μείωση του ρυθμού ανάπτυξης της χώρας ακόμη και κάτω του 6,0%, όπως προαναφέρθηκε. Αυτό σημαίνει περαιτέρω μείωση, ή σημαντική επιβράδυνση της αύξησης) των εισαγωγών πρώτων υλών (συμπεριλαμβανομένου και του πετρελαίου) και εμπορευμάτων από τη μεγάλη αυτή οικονομία, με εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις στις χώρες εξαγωγής αυτών των πρώτων υλών και εμπορευμάτων (π.χ., στη Βραζιλία, τη Ρωσία, κ.ά. αναπτυσσόμενες οικονομίες). Ωστόσο, το ΔΝΤ (April 2016) προβλέπει τώρα διατήρηση της ανάπτυξης της οικονομίας της Κίνας στο 6,5% το 2016 (από 6,3% που πρόβλεπε τον Οκτώβριο 2015) και στο 6,3% το 2017.

Επίσης, κίνδυνοι προκύπτουν από την πολεμική κατάσταση και αποσταθεροποίηση της Συρίας, την ψυχροπολεμική διένεξη της Τουρκίας με τη Ρωσία και τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Τουρκία, που συνεπάγονται την μεγάλη υποτίμηση της Τουρκικής λίρας (Διάγραμμα 2) και το διογκούμενο κύμα προσφύγων και μεταναστών που κατακλύζει την Ελλάδα, ως ενδιάμεσου σταθμού με προορισμό την Ευρώπη.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Επίσης, το ρωσικό ρούβλι έχει υποτιμηθεί σημαντικά εξαιτίας της κρίσης στην Ουκρανία, της μεγάλης πτώσης της τιμής του πετρελαίου, της κρίσης στη Συρία και της διένεξης με την Τουρκία, που οδήγησαν τη ρωσική οικονομία στη βαθιά ύφεση του 2015. Ωστόσο ήδη έχει σημειώσει σημαντική ανάκαμψη με τις τάσεις που υπάρχουν για αύξηση των τιμών του πετρελαίου (Διάγραμμα 3).

Η μείωση των εισαγωγών πετρελαίου και εμπορευμάτων από την Κίνα και η απότομη αύξηση της προσφοράς αυτών των προϊόντων παγκοσμίως (ιδιαίτερα από τις χώρες του ΟΠΕΚ) είχε συμβάλει στη σημαντική πτώση των τιμών τους (το πετρέλαιο κάτω από τα \$30/βαρέλι), με σημαντικές θετικές επιπτώσεις για τις χώρες εισαγωγής, αλλά και αρνητικές επιπτώσεις και πιέσεις στα νομίσματα των χωρών εξαγωγής πετρελαίου και εμπορευμάτων. Ωστόσο, η προαναφερθείσα αλλαγή της πολιτικής της FED οδήγησε επίσης και σε σημαντική ανάκαμψη της τιμής του πετρελαίου που διαμορφώνεται στα μέσα Απριλίου 2016 γύρω στα \$40/βαρέλι.

Η πτώση στο ρυθμό ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών συνεχίζεται, με τη Ρωσία και τη Βραζιλία να καταγράφουν σημαντικά αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2015 και το 2016, με προοπτική για σχετική σταθεροποίηση το 2017 κυρίως

Η χαμηλή τιμή του πετρελαίου οφείλει τις χώρες εισαγωγής αλλά έχει αρνητικές επιπτώσεις στις χώρες εξαγωγής, μεταξύ των οποίων, τη Ρωσία και τη Βραζιλία.

Ανάπτυξη άνω του 4%
στις αναδυόμενες και
αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Αύξηση αφίξεων στην Ελλάδα
από κύριες ευρωπαϊκές
αγορές, από μακρινές αγορές
αλλά και γειτονικές βαλκανικές
χώρες.

στην οικονομία της Ρωσίας. Ευεργετικά λειτουργεί και εδώ η προαναφερθείσα διακοπή της αυξητικής πορείας των επιτοκίων από την FED, η οποία συνέβαλε στην ανάκαμψη των τιμών του πετρελαίου και άλλων εμπορευμάτων και μπορεί να αποτρέψει τις πρόσθετες αρνητικές επιπτώσεις στις αναδυόμενες οικονομίες που, όπως είχε προεξοφληθεί, θα προέκυπταν από αυτή την αύξηση. Πάντως το ΔΝΤ προβλέπει τώρα αύξηση του ΑΕΠ των αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων οικονομιών κατά 4,1% το 2016 (από 4,5% που πρόβλεπε τον Οκτώβριο 2015) και κατά 4,6% το 2017. Επίσης προβλέπει περαιτέρω πτώση της μέσης τιμής του πετρελαίου κατά -31,6% το 2016 (από -2,4% που πρόβλεπε τον Οκτώβριο του 2015) και άνοδο της τιμής αυτής κατά 17,9% το 2017. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου, η οποία είναι ήδη σε εξέλιξη από τον Μάρτιο του 2016 (από τα εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα στα οποία είχε πέσει τους προηγούμενους δύο μήνες) και η οποία θα λάβει πιο ουσιαστικές διαστάσεις το 2017 θα συμβάλλει στην ανάκαμψη και της οικονομίας της Ρωσίας.

1.2.2 Οι οικονομικές εξελίξεις στις επιμέρους χώρες προέλευσης του ξένων τουριστών στην Ελλάδα

Στον Πίνακα 2, παρουσιάζονται οι κυριότερες χώρες προέλευσης των ξένων τουριστών στην Ελλάδα, η αύξηση των αφίξεων από αυτές τις χώρες το 2014 και το 2015 και η συμβολή τους στις συνολικές αφίξεις τουριστών στην Ελλάδα με βάση της Έρευνα Συνόρων που διενεργεί η Τράπεζα της Ελλάδος. Από τον Πίνακα αυτό προκύπτουν τα ακόλουθα:

A. Το 2014 και το 2015 σημειώθηκε σημαντική αύξηση των αφίξεων από τις κύριες χώρες προέλευσης του ελληνικού τουρισμού στην Ευρώπη, ενώ στο 2μηνο Ιαν.-Φεβρ.2016 σημειώθηκε πτώση των αφίξεων από την ΕΕ-28 κατά -15,3%. Ειδικότερα σημειώνεται:

- α) **Η αύξηση των αφίξεων από τη Γερμανία** (2015: +14,7%, 2014: +8,5%, Ιαν.- Φεβρ.2016: 0,1%), με αποτέλεσμα η συμβολή της χώρας στις συνολικές αφίξεις να διαμορφωθεί στο 11,9% το 2015 και να κατατάσσεται στη 2η θέση με βάση τις αφίξεις μετά την ΠΓΔΜ.
- β) **Η αύξηση των αφίξεων από το Ην. Βασίλειο** (2015: +14,7%, 2014: 13,2%), με αποτέλεσμα την αύξηση της συμβολής της χώρας στο σύνολο των αφίξεων το 2015 στο 10,2% (3η θέση). Στο 1^ο 2μηνο.2016 σημειώθηκε πτώση των αφίξεων από το ΗΒ κατά -10,2%.
- γ) **Η αύξηση των αφίξεων από τη Γαλλία** (2015: +4,0%, 2014: +27,0%, Ιαν.- Φεβρ.2016: 2,2%), με συμβολή το 2015 κατά 6,7% (5η θέση)
- δ) **Από την Ιταλία** (2015: +21,3%, 2014: +15,9%), με συμβολή το 2015 κατά 5,9% (6η θέση το 2015, από την 7η θέση που ήταν το 2014),
- ε) **Από την Ολλανδία** (2015: -2,8%, 2014: +13,2%), συμβολή το 2015 κατά 2,8% (10η θέση) και από το Βέλγιο (2015: 17,9%, 2014: +18,8%), συμβολή το 2015 κατά 2,0%.

B. Επίσης σημειώθηκε σημαντική αύξηση των αφίξεων από τις μακρινές και μεγάλες χώρες ΗΠΑ, Καναδά και Αυστραλία:

- στ) **Από τις ΗΠΑ** (2015: +26,8%, 2014: +26,9%, Ιαν.-Φεβρ.2016: 22,9%), με αύξηση της συμβολής της το 2015 στο 3,2%, από 2,7% το 2014 και 2,6% το 2013, φτάνοντας στην 8η θέση.
- ζ) **Από την Αυστραλία** (2015: 0,0%, 2014: +41,8%), με συμβολή το 2015 κατά 0,8%.
- η) **Από τον Καναδά** (2015: +25,1%, 2014: -21,9%), συμβολή το 2015: 0,8%.

Γ. Ακόμη πιο εντυπωσιακή ήταν η αύξηση των αφίξεων από τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και από τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες, σε μεγάλο βαθμό οδικώς, όπως:

- θ) **Από την ΠΓΔΜ** (2015: +28,8%, 2014: +46,7%), με εντυπωσιακή αύξηση της συμβολής της χώρας αυτής στις συνολικές αφίξεις ξένων τουριστών στην Ελλάδα στο 12,8% το 2015 (1η θέση), από 10,7% το 2014 και 8,9% το 2013.
- ι) **Από τη Βουλγαρία** (2015: +23,9%, 2014: +121,8%), με επίσης εντυπωσιακή αύξηση της συμβολής της στο 8,1% το 2015 (4η θέση), από 7,0% το 2014 και 3,9% το 2013.
- κ) **Από τη Σερβία** (2015: -26,2%, 2014: +26,6%), με συμβολή το 2015 κατά 3,1% (2014: 4,5%).
- λ) **Από την Αλβανία** (2015: -3,3%, 2014: 0,7%), με συμβολή το 2015 κατά 2,1%.
- μ) **Από την Τουρκία** (2015: +17,5%, 2014: +18,0%), με συμβολή το 2015 κατά 4,9% (7η θέση), από 4,4% το 2014 και 4,6% το 2013.
- ν) **Από Ρουμανία** (2015: -0,6%, 2014: +94,8%), με συμβολή το 2015 κατά 2,3%.
- ξ) **Από την Κύπρο** (2015: 4,9%, 2014: +12,4%), με συμβολή το 2015 κατά 2,0%.
- ο) **Από την Πολωνία:** (2015: 28,1%, 2014: +52,7%), με συμβολή το 2015 κατά 3,2% (9η θέση), από 2,7% το 2014 και 2,2% το 2013.
- π) **Από την Τσεχία:** (2015: 25,6%, 2014: +21,1%), με συμβολή το 2015 κατά 1,9%, από 1,6% το 2014 και 1,6% το 2013.

Πίνακας 2

Οι χώρες προέλευσης του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα

	2013	2014	2015	2014		Συμβολή		
				2015	%Δ	2013	2014	2015
						%	%	%
Γερμανία	2,267,546	2,459,228	2,810,350	8.5	14.3	12.7	11.2	11.9
Π.Γ.Δ.Μ.	1,600,000	2,346,580	3,023,059	46.7	28.8	8.9	10.7	12.8
Ην. Βασίλειο	1,846,333	2,089,529	2,397,169	13.2	14.7	10.3	9.5	10.2
Βουλγαρία	691,874	1,534,565	1,900,642	121.8	23.9	3.9	7.0	8.1
Γαλλία	1,152,217	1,463,157	1,522,100	27.0	4.0	6.4	6.6	6.4
Ρωσία	1,352,901	1,250,174	512,789	-7.6	-59.0	7.5	5.7	2.2
Ιταλία	964,314	1,117,712	1,355,327	15.9	21.3	5.4	5.1	5.7
Σερβία	778,765	985,661	727,831	26.6	-26.2	4.3	4.5	3.1
Τουρκία	831,113	976,758	1,153,046	17.5	18.0	4.6	4.4	4.9
Ολλανδία	580,867	657,339	639,108	13.2	-2.8	3.2	3.0	2.7
Η.Π.Α.	466,520	591,853	750,250	26.9	26.8	2.6	2.7	3.2
Πολωνία	385,474	588,712	754,402	52.7	28.1	2.2	2.7	3.2
Λοιπά Κράτη Ευρώπης	403,784	530,336	348,585	31.3	-34.3	2.3	2.4	1.5
Ρουμανία	278,873	543,360	540,289	94.8	-0.6	1.6	2.5	2.3
Αλβανία	504,809	488,099	491,381	-3.3	0.7	2.8	2.2	2.1
Κύπρος	399,008	448,342	470,091	12.4	4.9	2.2	2.0	2.0
Βέλγιο	344,554	409,198	482,524	18.8	17.9	1.9	1.9	2.0
Ελβετία	346,518	377,077	391,249	8.8	3.8	1.9	1.7	1.7
Τσεχία	286,974	347,624	436,703	21.1	25.6	1.6	1.6	1.9
Σουηδία	368,834	337,771	351,573	-8.4	4.1	2.1	1.5	1.5
Αυστρία	236,476	285,132	327,123	20.6	14.7	1.3	1.3	1.4
Νορβηγία	264,816	246,136	244,859	-7.1	-0.5	1.5	1.1	1.0
Δανία	202,477	240,419	237,655	18.7	-1.1	1.1	1.1	1.0
Ισραήλ	212,466	197,009	115,868	-7.3	-41.2	1.2	0.9	0.5
Αυστραλία	129,112	183,080	183,165	41.8	0.0	0.7	0.8	0.8
Φινλανδία	139,341	166,251	149,894	19.3	-9.8	0.8	0.8	0.6
Καναδάς	186,701	145,720	182,299	-21.9	25.1	1.0	0.7	0.8
Ισπανία	91,988	136,232	93,624	48.1	-31.3	0.5	0.6	0.4
Ουγγαρία	80,623	89,064	146,380	10.5	64.4	0.4	0.4	0.6
Λοιπά Κράτη	524,301	801,348	860,120	52.8	7.3	2.9	3.6	3.6
Σύνολο	17,919,580	22,033,463	23,599,455	23	7.1	100	100	100

Μεγάλη μείωση από τη Ρωσική αγορά με τάσεις σταθεροποίησης και ανάκαμψης.

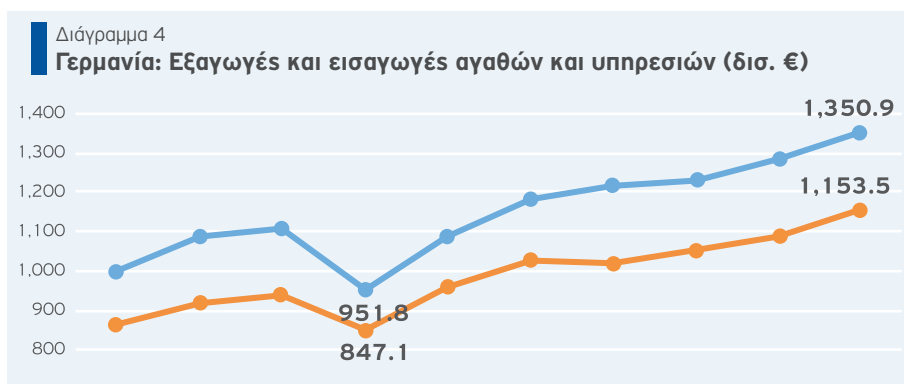
Σε θετικούς ρυθμούς η Γερμανική οικονομία.

Δ. Μεγάλη πτώση των αφίξεων από τη Ρωσία (2015: -59,0%, 2014: -7,6%), με συμβολή το 2015 κατά 2,2%, από 5,7% το 2014 και 7,5% το 2013. Ωστόσο, στο 2μηνο Ιαν. - Φεβρ. 2016 παρουσιάζεται αύξηση των αφίξεων από τη Ρωσία κατά 40,3%.

Η ανωτέρω εντυπωσιακή αύξηση των αφίξεων ξένων τουριστών στην Ελλάδα από όλες τις περιοχές προέλευσης (εκτός της Ρωσίας) οφείλεται ασφαλώς και στην ουσιαστική βελτίωση της οικονομικής κατάστασης και του ικανοποιητικού ρυθμού ανάπτυξης των οικονομιών της Ζώνης του Ευρώ και γενικότερα της ΕΕ-28, όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1. Επίσης, σημαντική ήταν η επίπτωση της καλύτερης του αναμενόμενου ανάπτυξης των γειτονικών χωρών στα Βαλκάνια και των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, όπως η Πολωνία, η Τσεχία και η Ουγγαρία. Από την άλλη πλευρά, η πολύ μεγάλη αύξηση των αφίξεων από την ΠΓΔΜ και από τη Βουλγαρία αποτελεί μια νέα πραγματικότητα που δεν δικαιολογείται μόνο από την ικανοποιητική ανάπτυξη των οικονομιών αυτών των χωρών το 2014 και το 2015. Αποτελεί νέα πρακτική των κατοίκων αυτών των χωρών, ιδιαίτερα δε της Βουλγαρίας και της ΠΓΔΜ, που επιλέγουν τώρα τη Βόρεια Ελλάδα για τις ολιγοήμερες (συνήθως) διακοπές τους (σε σημαντικό βαθμό τα Σαββατοκύριακα), μεταβαίνοντας στις διάφορες τουριστικές περιοχές κατά κανόνα οδικώς. Δεδομένου ότι οι αφίξεις από τις δύο αυτές χώρες έχουν ήδη φτάσει τα 4,92 εκατ., με αύξησή τους κατά 114,8% από το 2013, είναι πολύ πιθανό να σταθεροποιηθούν σε (ή να αυξηθούν ελαφρά από) αυτά τα υψηλά επίπεδα στα επόμενα έτη με αποτέλεσμα να επηρεάσουν και το ρυθμό αύξηση των συνολικών αφίξεων.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται συνοπτικά οι οικονομικές εξελίξεις και οι προοπτικές ανάπτυξης στα επόμενα έτη (2016-2017) των ανωτέρω κυριότερων χωρών προέλευσης των ξένων τουριστών στην Ελλάδα:

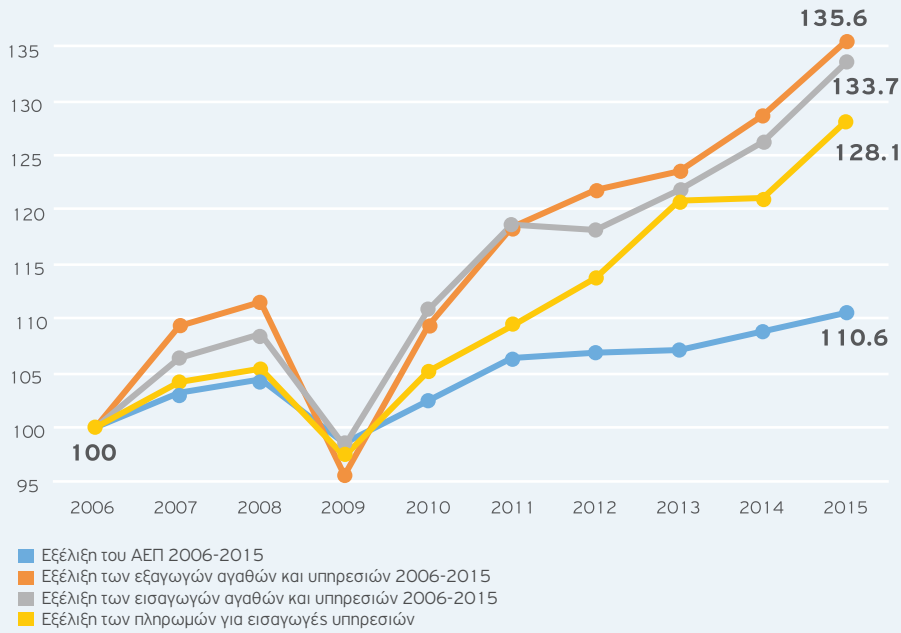
Η οικονομία της Γερμανίας, από την οποία προέρχεται το 11,8% των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, βρίσκεται σε πορεία σταθερής ανάπτυξης, μέση ετήσια αύξηση (μ.ε.α.) του ΑΕΠ στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 1,9%, με κινητήριο μοχλό τη δυναμική αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών της (2009 - 2015: μ.ε.α. 6,0%) και ιδιαίτερα των καθαρών εξαγωγών της (εξαγωγές μείον εισαγωγές) που στην περίοδο 2009 - 2015 σημείωσαν μ.ε.α. 11,1%. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πληρωμές για εισαγωγές υπηρεσιών της Γερμανίας ανήλθαν στα € 241,9 δισ. το 2015 (σε σταθερές τιμές του 2010), σημειώνοντας μ.ε.α. στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 4,7%. Οι πληρωμές αυτές αποτελούσαν το 2015 το 8,7% του ΑΕΠ, έναντι 7,4% του ΑΕΠ το 2009. 1,9%, από 1,6% το 2014 και 1,6% το 2013.

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 5

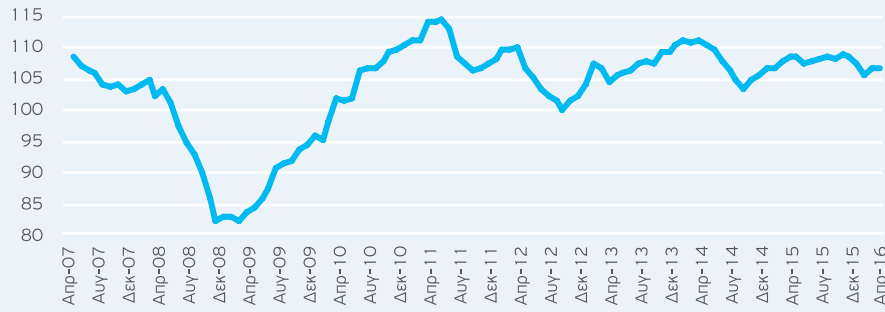
Γερμανία: Συγκριτική εξέλιξη του ΑΕΠ και των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών

Πηγή: Eurostat

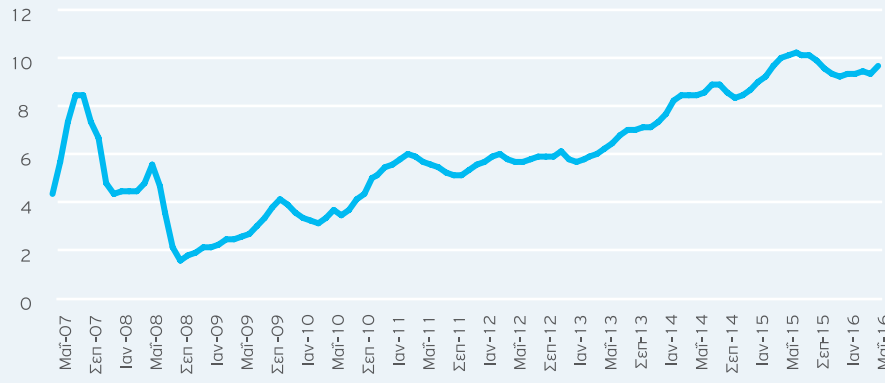
Διάγραμμα 6

IFO: Δείκτης επιχειρηματικού κλίματος

Διάγραμμα 7

Γερμανία: GfK Δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης

Πηγή: FXSTREET The Forex Market

Οι Γερμανοί τουρίστες στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 11,8% του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα, το 2015. Δαπάνησαν € 2,2 δισ. ή 3,2% του συνόλου των δαπανών των Γερμανών τουριστών στο εξωτερικό.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 5, οι δαπάνες των Γερμανών για εισαγωγές υπηρεσιών από το εξωτερικό αυξάνονται κατά ποσοστό 2,4 φορές υψηλότερο από το ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ της χώρας σε σταθερές τιμές. Δεδομένου ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η αύξηση του ΑΕΠ της Γερμανίας αναμένεται να ανέλθει στο 1,6% το 2016 και το 2017, οι δαπάνες των Γερμανών για εισαγωγές υπηρεσιών αναμένεται να συνεχίσουν να αυξάνονται με ρυθμό άνω του 4,7% ετησίως, πολύ περισσότερο αφού η ανάπτυξη της Γερμανίας το 2016 και το 2017 αναμένεται να προέλθει αποκλειστικά από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης (με συμβολή κατά 2,1 π.μ. το 2016 και κατά 2,0 π.μ. το 2017), ενώ η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη της Γερμανίας αναμένεται να είναι αρνητική (2016: -0,2 π.μ. και 2017: -0,2 π.μ.). Από τα Διαγράμματα 6 και 7 προκύπτει ότι ο δείκτης επιχειρηματικού κλίματος (IFO) στη Γερμανία διατηρείται με σε υψηλά επίπεδα (που σηματοδοτούν άνοδο του ΑΕΠ μεταξύ 1,5% και 2,0%), αλλά επηρεάστηκε κάπως αρνητικά από τη διόρθωση στις διεθνείς χρηματιστηριακές αγορές τον Ιαν.-Φεβ.2016. Επίσης, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης (GfK) είχε ελάχιστη πτώση τον Ιαν.-Φεβρ.2016, αλλά διατηρείται συστηματικά σε σχετικά υψηλά επίπεδα που σηματοδοτεί την ικανοποιητική αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 2,0% το 2016 και κατά 1,7% το 2017, έναντι 1,9% το 2015.

Συνολικά, εκτιμάται (Πίνακας 10) ότι οι Γερμανοί τουρίστες δαπάνησαν στην Ελλάδα € 2,24 δισ. το 2015. Δεδομένου ότι η δαπάνη των Γερμανών κατοίκων για τουρισμό στο εξωτερικό διαμορφώθηκε στα € 69,5 δισ. το 2014 και περίπου στα € 70 δισ. το 2015, το ποσό που δαπάνησαν στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει το 3,2% αυτού του συνολικού ποσού. Επομένως, η δυνατότητα της χώρας μας να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες από τη Γερμανία και να αυξήσει τα έσοδά της από αυτή την πηγή εξαρτάται κυρίως από αυτή την ίδια και συγκεκριμένα από την ανάπτυξη διαφοροποιημένων τουριστικών προϊόντων και από την διεθνώς ανταγωνιστική προσφορά υψηλής αξίας τουριστικών υπηρεσιών. Η προσφορά δε ανταγωνιστικών τουριστικών υπηρεσιών διευκολύνεται από τα υψηλά (και αυξανόμενης) αξίας συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδος στον συγκεκριμένο τομέα.

Ισχυρή ανάπτυξη στη Βρετανία.

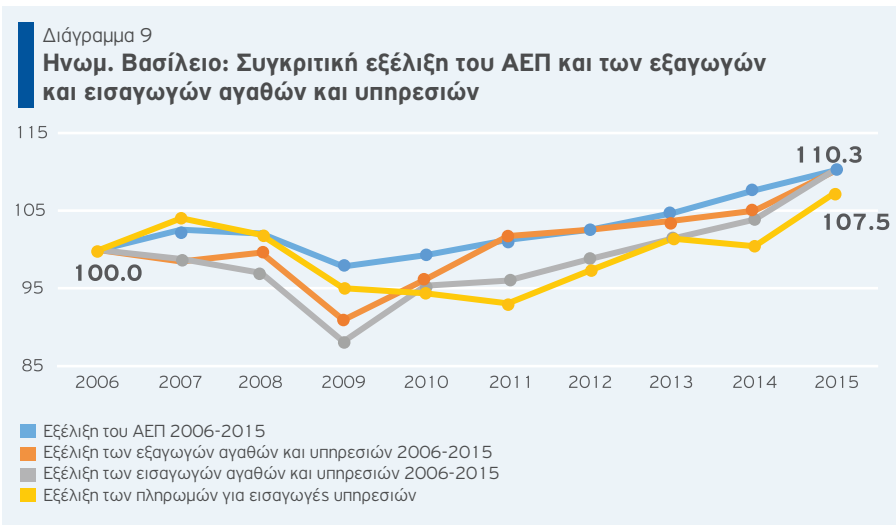
Η οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου*, από το οποίο προέρχεται το 10,2% των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, βρίσκεται επίσης σε πορεία σταθερής ανάπτυξης, με μέση ετήσια αύξηση (μ.ε.α.) του ΑΕΠ στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 2,0%. Στην περίπτωση αυτή ωστόσο κινητήριο μοχλός ανάπτυξης της οικονομίας είναι η αύξηση της εγχώριας ζήτησης, κυρίως με την πολιτική των μηδενικών επιτοκίων και της ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας στην εγχώρια οικονομία που ακολουθεί η Τράπεζα της Αγγλίας σε συνδυασμό με τη διατήρηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της Αγγλικής λίρας σε σχετικά υποτιμημένα επίπεδα. Από την άλλη πλευρά, η μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην περίοδο 2009-2015 ήταν 3,3% και ήταν χαμηλότερη από τη μ.ε.α. των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών που ήταν 3,8%³.

Ως αποτέλεσμα σημειώθηκε σημαντική μ.ε.α. του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών της, κατά 10,4% στην περίοδο 2009 - 2015, πράγμα που συνεπάγεται αρνητική επίπτωση στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ της χώρας (το ακριβώς αντίθετο από τη Γερμανία). Όσον αφορά τις πληρωμές για εισαγωγές υπηρεσιών του Ηνωμένου Βασιλείου ανήλθαν στα € 159,2 δισ. το 2015 (σε σταθερές τιμές του 2010), σημειώνοντας μ.ε.α. στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 2,1%. Οι πληρωμές αυτές αποτελούσαν το 2015 το 7,9% του ΑΕΠ, ποσοστό που ήταν αυξημένο από το 7,5% του ΑΕΠ το 2011, αλλά μειωμένο από το 8,2% του ΑΕΠ το 2007.

* Βλ. προσάρτημα για ανάλυση/σχολιασμό σχετικά με το Brexit.

³ Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 9, στην περίοδο 2006-2015 η μ.ε.α. των εισαγωγών και των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών και του ΑΕΠ ήταν σχεδόν ίδια στο 1,1%.

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 9, οι δαπάνες των κατοίκων του Ην. Βασιλείου για εισαγωγές υπηρεσιών από το εξωτερικό αυξάνονται κατά ποσοστό 2,1% ετησίως στην περίοδο 2009 - 2015, όσο και το ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ της χώρας σε σταθερές τιμές (2,0%). Δεδομένου ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η αύξηση του ΑΕΠ του Ην. Βασιλείου αναμένεται να ανέλθει στο 2,1% το 2016 και το 2017, οι δαπάνες των κατοίκων του για εισαγωγές υπηρεσιών αναμένεται να συνεχίσουν να αυξάνονται με ρυθμό γύρω στο 2,1% ετησίως. Σημειώνεται επίσης ότι η ανάπτυξη του Ην. Βασιλείου το 2016 και το 2017 αναμένεται να προέλθει επίσης αποκλειστικά από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης (με συμβολή κατά 2,6 π.μ. το 2016 και κατά 2,2 π.μ. το 2017), ενώ η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη του Ην. Βασιλείου αναμένεται (από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) να είναι επίσης αρνητική (2016: -0,5 π.μ. και 2017: -0,1 π.μ.).

Πηγή: Eurostat

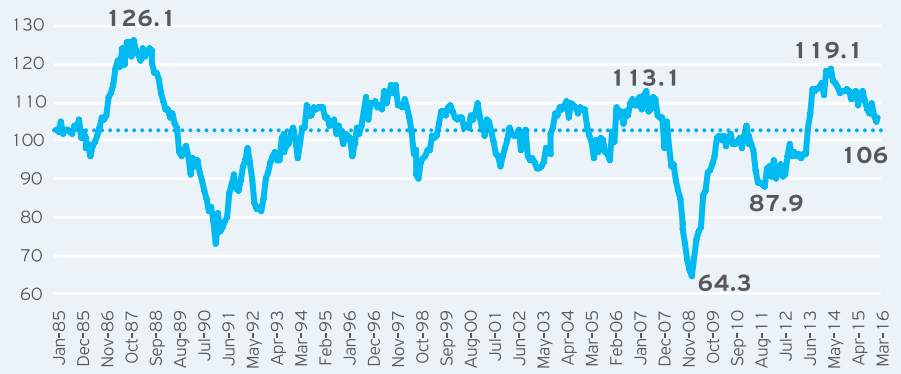
Από τα Διαγράμματα 10 και 11 προκύπτει ότι ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI) στο Ην. Βασίλειο διατηρείται με σε υψηλά επίπεδα, στις 106 μον. τον Μάρτιο 2016, παρά τη σημαντική υποχώρησή του στις 105 μον. τον Φεβρ.2016 (κυρίως λόγω της κρίσης στις χρηματιστηριακές αγορές στο 2μηνο Ιαν.-Φεβρ.2016), από τις 113,1 μον. τον Αύγ.2015. Το επίπεδο του Δείκτη δικαιολογεί τις προβλέψεις για ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας κατά 2,1% το 2016. Επίσης, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης είχε ελάχιστη πτώση τον Ιαν.-Φεβρ.2016, αλλά διατηρείται συστηματικά σε σχετικά υψηλά θετικά επίπεδα που σηματοδοτεί την ικανοποιητική αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης στο Ην. Βασίλειο κατά 2,6% το 2016 και κατά 2,3% το 2017, έναντι 2,8% το 2015.

» Οι Βρετανοί τουρίστες στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 10,2% του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα το 2015. Δαπάνησαν € 2 δισ. ή 3,9 % του συνόλου των δαπανών των Βρετανών τουριστών στο εξωτερικό.

Διάγραμμα 10

Ηνωμένο Βασίλειο: Δείκτης οικονομικού κλίματος (ESI)

Διάγραμμα 11

Ηνωμένο Βασίλειο: Δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης

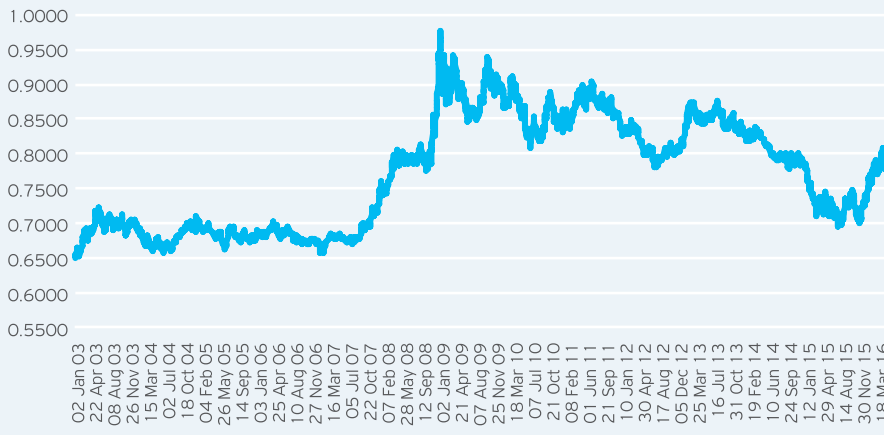
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Συνολικά, οι τουρίστες από το Ην. Βασίλειο δαπάνησαν στην Ελλάδα άνω των € 2,02 δισ. το 2015 (Πίνακας 10). Δεδομένου ότι η συνολική ετήσια δαπάνη των κατοίκων του Ην. Βασιλείου για ταξίδια στο εξωτερικό ήταν το 2014 στα € 51 δισ., το ποσό που δαπάνησαν στην Ελλάδα δεν υπερβαίνει το 3,9% αυτού του συνολικού ποσού. Επομένως, η δυνατότητα της Ελλάδος να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες από το Ην. Βασίλειο και να αυξήσει τα έσοδά της από αυτή την πηγή είναι επίσης σημαντική με τις προϋποθέσεις ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος που προαναφέρθηκαν.

Τους τελευταίους μήνες μια νέα αβεβαιότητα προστέθηκε λόγω του προγραμματισμένου δημοψηφίσματος της 23ης Ιουνίου 2016 στο Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο θα αναφέρεται στην παραμονή ή όχι της χώρας αυτής στην ΕΕ-28*. Το γεγονός ότι στις δημοσκοπήσεις που διενεργούνται τις τελευταίες εβδομάδες η προοπτική του Brexit παρουσιάζεται με σχετικά μεγάλη πιθανότητα, έχει συμβάλει στη μικρή διολίσθηση της Αγγλικής Λίρας έναντι του Ευρώ (ή ανατίμηση του Ευρώ έναντι της Αγγλικής Λίρας), όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 12.

* Βλ. προσάρτημα για ανάλυση/σχολιασμό σχετικά με το Brexit.

Διάγραμμα 12

Συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ έναντι της Αγγλικής λίρας (GBP/EUR)

Πηγή: Bank of England

Η ανατίμηση του Ευρώ έναντι της Αγγλικής λίρας δεν ευνοεί την ενίσχυση των τουριστικών αφίξεων στην Ελλάδα και στις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, το γεγονός ότι η Τράπεζα της Αγγλίας θα αναγκαστεί τελικά να προχωρήσει σε αύξηση επιτοκίων ταχύτερα από την ΕΚΤ (επειδή ο πληθωρισμός στο Ην. Βασίλειο διαμορφώνεται ήδη σε σχετικά υψηλά επίπεδα, ενώ ο πληθωρισμός στη Ζώνη του Ευρώ είναι αρνητικός), θα συμβάλει τελικά στην ανατίμηση της Αγγλικής Λίρας έναντι του Ευρώ μετά το 2016, ανεξάρτητα από το Brexit.

Η οικονομία της Γαλλίας, από την οποία προέρχεται το 6,8% των ξένων τουριστών που επισκέπτονται την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, βρίσκεται σε πορεία σταθερής αλλά σχετικά χαμηλής ανάπτυξης, με μέση ετήσια αύξηση (μ.ε.α.) του ΑΕΠ στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 1,0%. Και στη Γαλλία, όπως στο Ην. Βασίλειο, κινητήριο μοχλός ανάπτυξης της οικονομίας είναι η αύξηση της εγχώριας ζήτησης, κυρίως με την πολιτική των μηδενικών επιτοκίων και της ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας στην εγχώρια οικονομία που ακολουθεί η ΕΚΤ από την οποία έχουν επωφεληθεί στο μέγιστο βαθμό οι Γαλλικές Τράπεζες. Η μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην περίοδο 2009 - 2015 ήταν 4,7% και ήταν ακριβώς ίση με τη μ.ε.α. των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών⁴.

Ως αποτέλεσμα, το έλλειμμα του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών της Γαλλίας σημείωσε μ.ε.α. κατά 3,7% στην περίοδο 2009-2015, πράγμα που συνεπάγεται αρνητική επίπτωση στο ρυθμό αύξηση του ΑΕΠ της χώρας (και εδώ το ακριβώς αντίθετο από τη Γερμανία). Όσον αφορά τις πληρωμές για εισαγωγές υπηρεσιών των κατοίκων της Γαλλίας ανήλθαν στα € 182,9 δισ. το 2015 (σε σταθερές τιμές του 2010), σημειώνοντας μ.ε.α. στην περίοδο 2009 - 2015 κατά 7,6%. Οι πληρωμές αυτές αποτελούσαν το 2015 το 8,8% του ΑΕΠ, ποσοστό που ήταν σημαντικά αυξημένο από το 7,1% του ΑΕΠ το 2012 και από το 6,0% του ΑΕΠ το 2007.

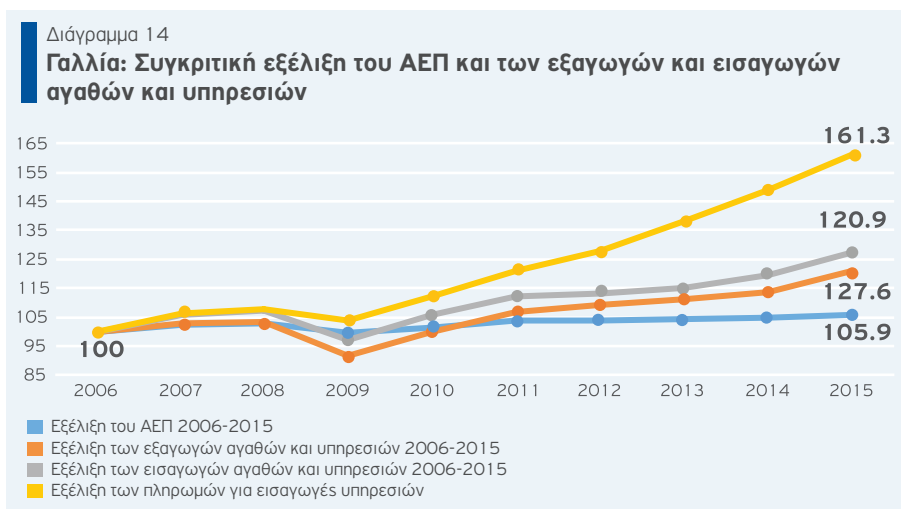
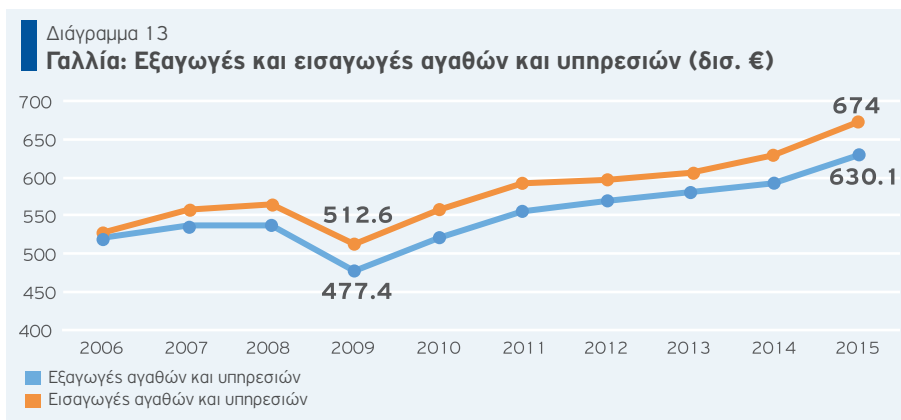
Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 14, οι δαπάνες των κατοίκων της Γαλλίας για εισαγωγές υπηρεσιών από το εξωτερικό ήταν αυξημένες το 2015 κατά 61,3% (σε σταθερές τιμές του 2010) έναντι του 2006, ενώ το ΑΕΠ της χώρας ήταν αυξημένο στην ίδια περίοδο μόνο κατά 5,9%. Δεδομένου ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η αύξηση του ΑΕΠ της Γαλλίας αναμένεται να ανέλθει στο 1,3%

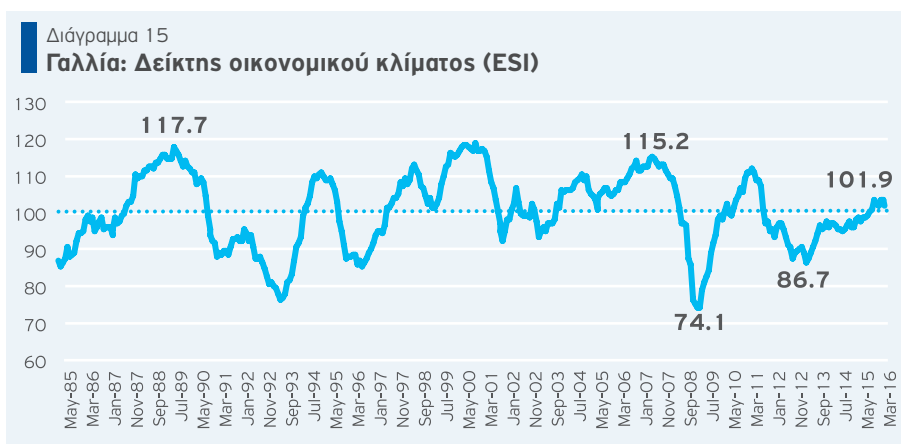
Σταθερή αλλά χαμηλή η ανάπτυξη στη Γαλλία.

⁴ Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 14, στην περίοδο 2006-2015 η μ.ε.α. των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ήταν 2,7%, ενώ των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ήταν 2,1% και του ΑΕΠ μόνο 0,6%.

το 2016 και στο 1,7% το 2017, οι δαπάνες των κατοίκων του για εισαγωγές υπηρεσιών αναμένεται να συνεχίσουν να αυξάνονται με ρυθμό γύρω στο 5,5% ετησίως. Σημειώνεται επίσης ότι η ανάπτυξη της Γαλλίας το 2016 και το 2017 αναμένεται (από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) να προέλθει αποκλειστικά από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης (με συμβολή κατά 1,2 π.μ. το 2016 και κατά 1,8 π.μ. το 2017), ενώ η συμβολή των καθαρών εξαγωγών αναμένεται να είναι αρνητική (2016: -0,1 π.μ. και 2017: -0,1 π.μ.).

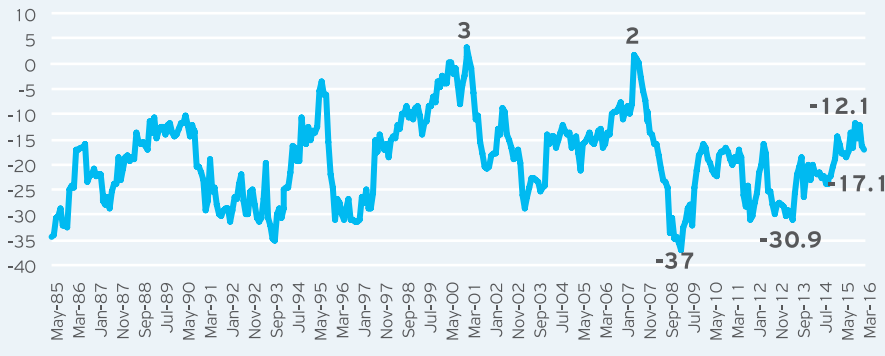

Πηγή: Eurostat

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διάγραμμα 16

Γαλλία: Δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Από τα Διαγράμματα 15 και 16 προκύπτει ότι ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI) στη Γαλλία έχει ανακάμψει στις 102,5 μον. στο 1^ο 3μηνο 2016 (101,9 τον Μάρτιο 2016), από το χαμηλό των 86,7 μον. τον Απρίλιο 2013. Ωστόσο, το επίπεδο του Δείκτη δικαιολογεί τις προβλέψεις για σχετικά χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας της Γαλλίας, κατά 1,3% το 2016 και κατά 1,7% το 2017. Επίσης, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης είχε ανακάμψει στο -12,1 τον Ιαν. 2016, από το χαμηλό του -30,9 τον Ιούν. 2013, αλλά σημείωσε νέα πτώση στο -17,1 τον Μάρτιο 2016 εξαιτίας, προφανώς, της τραγικής τρομοκρατικής επίθεσης στο Παρίσι. Σε κάθε περίπτωση και αυτός ο δείκτης σηματοδοτεί την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για αύξηση της ιδιωτικής της ιδιωτικής κατανάλωσης στη Γαλλία κατά μόλις 1,3% το 2016 και το 2017, μετά την αύξησή της κατά 1,4% το 2015 και κατά 0,6% το 2014.

Συνολικά, οι τουρίστες από τη Γαλλία δαπάνησαν στην Ελλάδα €1,19 δισ. το 2015 (Πίνακας 10). Δεδομένου ότι οι συνολικές πληρωμές της Γαλλίας για ταξίδια των κατοίκων της στο εξωτερικό ανέρχονταν στα € 37 δισ. το 2014 και γύρω στα € 38 δισ. το 2015, συνεπάγεται ότι το ποσό που δαπάνησαν στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει γύρω στο 3,1% του συνολικού ποσού που δαπανούν οι κάτοικοι της Γαλλίας για τουρισμό στο εξωτερικό ετησίως. Η δυνατότητα της χώρας μας να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες και έσοδα και από τη Γαλλία είναι επίσης δεδομένη με τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν.

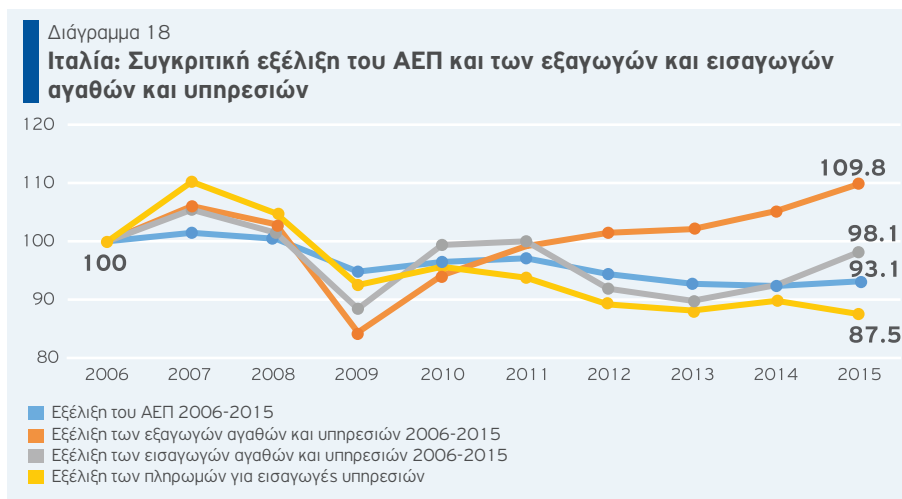
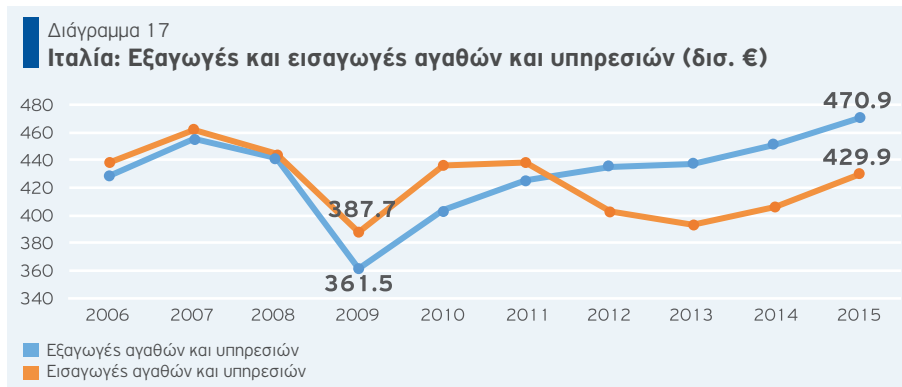
Η οικονομία της Ιταλίας, από την οποία προέρχεται το 5,8% των ξένων τουριστών που επισκέφθηκε την Ελλάδα το 2015, βρίσκεται επίσης σε πορεία ανάκαμψης της οικονομίας της το 2015, όπου σημειώθηκε μικρή αύξηση του ΑΕΠ της χώρας κατά 0,8%, αλλά η μέση ετήσια αύξηση (μ.ε.α.) του ΑΕΠ της στην περίοδο 2009-2015 ήταν αρνητική στο -0,3%. Το πρόγραμμα προσαρμογής που εφάρμοσε η Ιταλία στην περίοδο 2009-2015 οδήγησε σε σημαντική μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 4,5%, έναντι αύξησης των εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών κατά 1,7%. Ως αποτέλεσμα το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ιταλίας που ήταν ελλειμματικό κατά € 31,6 δισ. το 2010, έχει μετατραπεί σε σημαντικό πλεόνασμα ύψος € 41,1 δισ. το 2015 (Διάγραμμα 17). Έτσι, στην Ιταλία οι καθαρές εξαγωγές είχαν θετική επίπτωση στην ανάπτυξη κατά 2,9 π.μ. το 2012, 0,9 π.μ. το 2013, 0,1 π.μ. το 2014 και -0,1 π.μ. το 2015. Μόνο με την πολιτική των μηδενικών επιτοκίων και της ποσοτικής ενίσχυσης της ρευστότητας στην εγχώρια οικονομία που ακολουθεί η ΕΚΤ από το τα μέσα του 2015, από την οποία έχουν επωφεληθεί στο μέγιστο βαθμό και οι Ιταλικές Τράπεζες, η εγχώρια ζήτηση είχε θετική επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ στην Ιταλία κατά 0,8% το 2015.

Οι Γάλλοι τουρίστες στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 6,8% του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα το 2015. Δαπάνησαν 1,2 δισ. ή 3,1% του συνόλου των δαπανών των Γάλλων τουριστών στο εξωτερικό.

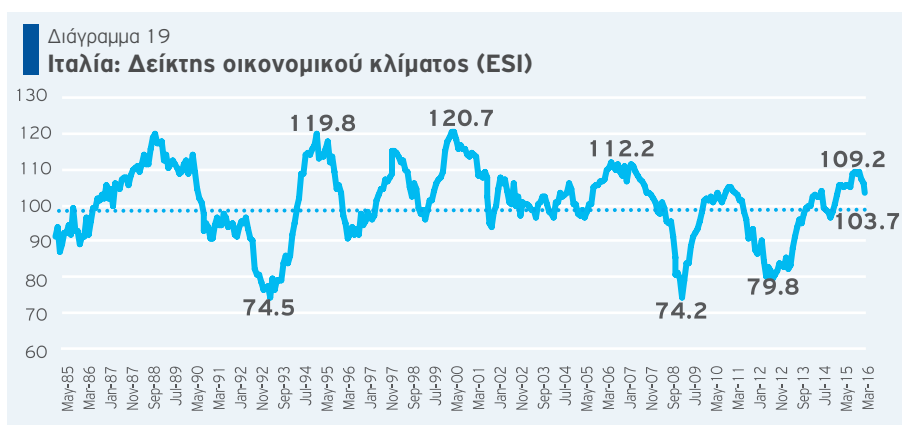

“Αναιμική” είναι η ανάπτυξη της Ιταλίας.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 18, οι δαπάνες των κατοίκων της Ιταλίας για εισαγωγές υπηρεσιών από το εξωτερικό ήταν μειωμένες το 2015 κατά 12,5% (σε σταθερές τιμές του 2010) έναντι του 2006, ενώ το ΑΕΠ της χώρας ήταν μειωμένο στην ίδια περίοδο κατά -6,9%. Δεδομένου ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η αύξηση του ΑΕΠ της Ιταλίας αναμένεται να ανέλθει στο 1,1% το 2016 και στο 1,3% το 2017, οι δαπάνες των κατοίκων της για εισαγωγές υπηρεσιών αναμένεται να ανακάμψουν ελαφρά κατά περίπου 1,0% ετησίως. Σημειώνεται επίσης ότι η ανάπτυξη της Ιταλίας το 2016 και το 2017 αναμένεται (από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) να γίνει δυνατή μόνο από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης (με συμβολή κατά 1,6 π.μ. το 2016 και κατά 1,4 π.μ. το 2017), ενώ η συμβολή των καθαρών εξαγωγών στην ανάπτυξη της Ιταλίας αναμένεται και πάλι αρνητική το 2016 κατά -0,3 π.μ. (2017: 0,0 π.μ.).

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Από τα Διαγράμματα 19 και 20 προκύπτει ότι ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI) στη Ιταλία έχει ανακάμψει στις 109,8 μον. τον Δεκ.2015, από το χαμηλό των 79,8 μον. τον Σεπτ.2012. Στη συνέχεια ο δείκτης υποχώρησε στις 103,7 μον. τον Μάρτ. 2016 λόγω της χρηματιστηριακής κρίσης τον Ιαν. - Φεβρ.2016 που επηρέασε ιδιαίτερα τις Ιταλικές Τράπεζες. Ωστόσο, και στην Ιταλία το επίπεδο του Δείκτη στο 1^ο 3μηνο 2016 δικαιολογεί τις προβλέψεις για σχετικά χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, κατά 1,5% το 2016 και κατά 0,6% το 2017. Επίσης, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης είχε ανακάμψει εντυπωσιακά στο +0,1 τον Ιαν. 2016, από το χαμηλό του -41,5 τον Ιούν.2012 (λόγω της κρίσης στις αγορές κρατικών ομολόγων της Ιταλίας ως αποτέλεσμα της ελληνικής κρίσης), αλλά σημείωσε νέα πτώση στο -6 τον Μάρτιο 2016 εξαιτίας της προαναφερθείσας χρηματιστηριακής διόρθωσης. Σε κάθε περίπτωση και αυτός ο δείκτης σηματοδοτεί την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για αύξηση της ιδιωτικής της ιδιωτικής κατανάλωσης στην Ιταλία κατά 1,5% το 2016 και κατά 0,6% το 2017, μετά την αύξησή της κατά 0,9% το 2015 και κατά 0,4% το 2014.

Συνολικά, οι τουρίστες από τη Ιταλία δαπάνησαν στην Ελλάδα € 832,7 εκατ. το 2015. Δεδομένου ότι οι συνολικές πληρωμές της Ιταλίας για ταξίδια των κατοίκων της στο εξωτερικό ανέρχονταν στα € 22 δισ. το 2015, συνεπάγεται ότι το ποσό που δαπάνησαν στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει γύρω στο 3,8% του συνολικού ποσού που δαπανούν οι κάτοικοι της Ιταλίας για τουρισμό στο εξωτερικό ετησίως. Επομένως, η δυνατότητα της χώρας μας να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες και έσοδα και από την κοντινή Ιταλία είναι επίσης δεδομένη με τις προϋποθέσεις που προαναφέρθηκαν.

Η οικονομία της Βουλγαρίας, από την οποία προέρχεται το 7,7% των ξένων τουριστών που επισκέφθηκε την Ελλάδα το 2015, βρίσκεται σε πορεία ανάκαμψης της οικονομίας της από το 2010, ενώ το 2015 σημείωσε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ της κατά 3,0%. Η μέση ετήσια αύξηση (μ.ε.α.) του ΑΕΠ της στην περίοδο 2009 - 2015 ήταν στο 1,3%, υπό την επίδραση του προγράμματος προσαρμογής που εφαρμόζει συστηματικά η Βουλγαρία, με το νόμισμά της (lev ή BGN) σε σταθερή ισοτιμία με το Ευρώ (1,95583 BGN/EUR) από τον Ιούλιο του 1999. Το πρόγραμμα προσαρμογής έχει οδηγήσει σε ταχεία μέση ετήσια άνοδο των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών της Βουλγαρίας κατά 7,5%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση των εισαγωγών της αγαθών και υπηρεσιών περιορίστηκε στο 4,6%.

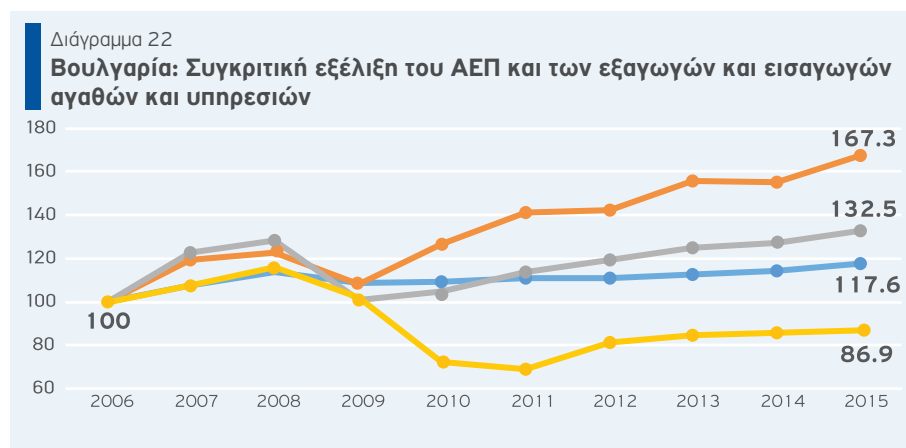
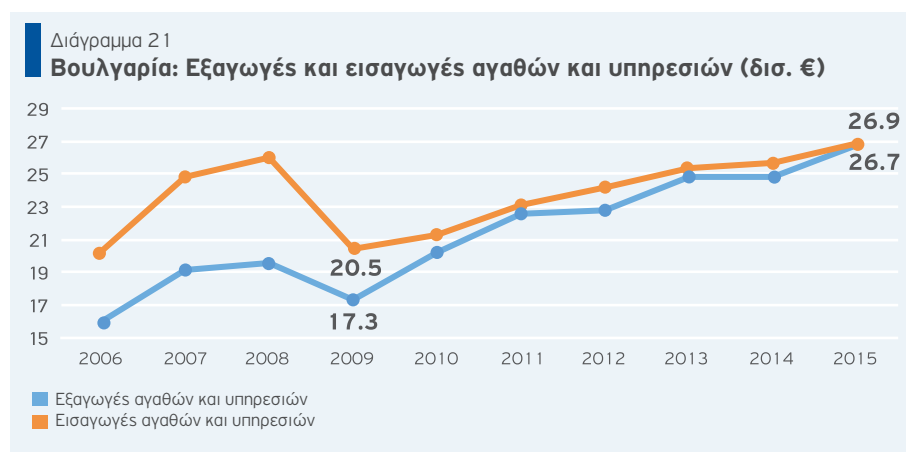

Οι Ιταλοί τουρίστες στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 5,8% του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα το 2015. Δαπάνησαν 833 εκ. ευρώ ή 3,8% του συνόλου των δαπανών των Ιταλών τουριστών στο εξωτερικό.

Ισχυρή ανάπτυξη στην Βουλγαρία το 2015.

Ως αποτέλεσμα το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Βουλγαρίας που ήταν ελλειμματικό κατά € 6,5 δισ. (16,5% του ΑΕΠ) το 2008, έχει μειωθεί δραστικά στα € 0,1 δισ. το 2015 (Διάγραμμα 21). Έτσι, στη Βουλγαρία οι καθαρές εξαγωγές είχαν θετική επίπτωση στην ανάπτυξη κατά 2,1 π.μ. το 2015, -1,08 π.μ. το 2014 και κατά 2,6 π.μ. το 2013. Η εγχώρια ζήτηση στη Βουλγαρία είχε επίσης σημαντική θετική επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,5 π.μ. το 2014 και κατά 1,0 π.μ. το 2015. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Βουλγαρία διατήρησε τον θετικό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ της στην περίοδο 2010-2015 με την Ελλάδα σε βαθιά ύφεση. Η πολιτική προσαρμογής που εφαρμόζει συστηματικά από το 1999 συμβάλει στην προσέλκυση σημαντικών Ξένων Άμεσων Επενδύσεων σε μεγάλο βαθμό από την Ελλάδα.

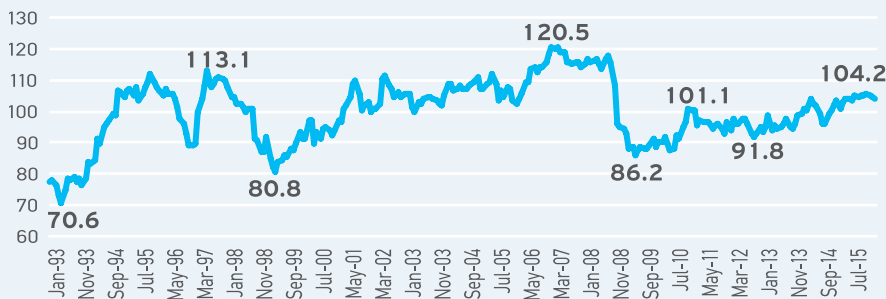

Πηγή: Eurostat

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 22, οι δαπάνες των κατοίκων της Βουλγαρίας για εισαγωγές υπηρεσιών από το εξωτερικό ήταν μειωμένες το 2015 κατά 13,1% (σε σταθερές τιμές του 2010) έναντι του 2006, ενώ το ΑΕΠ της χώρας ήταν αυξημένο στην ίδια περίοδο κατά 17,6%. Δεδομένου ότι, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η αύξηση του ΑΕΠ της Βουλγαρίας αναμένεται να ανέλθει στο 1,5% το 2016 και στο 2,0% το 2017, οι δαπάνες των κατοίκων της για εισαγωγές υπηρεσιών αναμένεται να ανακάμψουν ελαφρά κατά περίπου 1,5% ετησίως. Σημειώνεται επίσης ότι η ανάπτυξη της Βουλγαρίας το 2016 και το 2017 αναμένεται (από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή) να γίνει δυνατή τόσο με την αύξηση της εγχώριας ζήτησης (με συμβολή κατά 0,6 π.μ. το 2016 και κατά 1,3 π.μ. το 2017), όσο και με τη συμβολή των καθαρών εξαγωγών (μετατροπή του μικρού ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών σε πλεόνασμα) κατά 0,8 π.μ. το 2016 και κατά 0,6 π.μ. 2017.

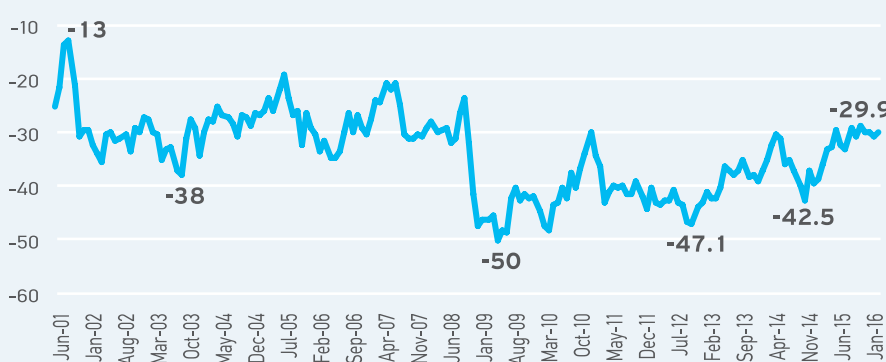
Διάγραμμα 23

Βουλγαρία: Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (ESI)

Διάγραμμα 24

Βουλγαρία: Δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Στα διαγράμματα 23 και 24 φαίνεται ότι τόσο το οικονομικό κλίμα όσο και η καταναλωτική εμπιστοσύνη στη Βουλγαρία βρίσκονται σε ανοδική πορεία και σηματοδοτούν, ενδεχομένως, υψηλότερη ανάπτυξη το 2016 και το 2017 από ότι προβλέπει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Συνολικά, οι τουρίστες από τη Βουλγαρία δαπάνησαν στην Ελλάδα περί τα € 195,6 εκατ. το 2015 (Πίνακας 10). Δεδομένου ότι οι συνολικές πληρωμές της Βουλγαρίας για ταξίδια των κατοίκων της στο εξωτερικό ανέρχονταν στα € 903 εκατ. το 2015, συνεπάγεται ότι το ποσό που δαπάνησαν στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει γύρω στο 21,7% του συνολικού ποσού που δαπανούν οι κάτοικοι της Βουλγαρίας για τουρισμό στο εξωτερικό ετησίως. Δεδομένου ότι η Βόρεια Ελλάδα (και όχι μόνο) αποτελεί φυσικό χώρο παραθερισμού για τους κατοίκους της Βουλγαρίας, τα ανωτέρω ποσά θα αυξάνουν όσο η οικονομία της Βουλγαρίας θα αναπτύσσεται και τα εισοδήματα των κατοίκων της θα αυξάνουν.

Ανάλογες με τη Βουλγαρία είναι και **οι προοπτικές των τουριστικών αφίξεων και των εισπράξεων της Ελλάδος από την ΠΓΔΜ** που, όπως προαναφέρθηκε, έχει ανέλθει στην 1η θέση των αφίξεων με βάση την Έρευνα Συνόρων, ενώ οι εισπράξεις από τη χώρα αυτή ανήλθαν στα € 247,1 εκατ. το 2015 (Πίνακας 10). Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η οικονομία της ΠΓΔΜ αναπτύσσεται με ετήσιο ρυθμό γύρω στο 3,2% και τα εισοδήματα των κατοίκων της αυξάνονται επίσης με ικανοποιητικό ρυθμό.

Οι Βούλγαροι τουρίστες στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 7,7% του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα το 2015. Δαπάνησαν € 196 εκ. ή 21,7% του συνόλου των δαπανών των Βούλγαρων τουριστών στο εξωτερικό.

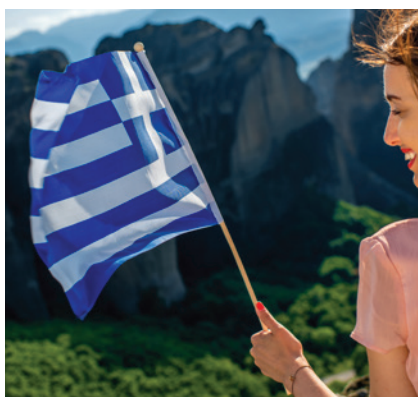
1.3 Το οικονομικό, πολιτικό και επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα: Η εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και το εσωτερικό.

1.3.1 Η Πορεία της Οικονομίας

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε πορεία σταθεροποίησης και ανάκαμψης μετά από τη μεγάλη ύφεση της περιόδου 2008-2013, την ανάκαμψη του ΑΕΠ κατά 0,7% το 2014 και την μικρή πτώση του κατά -0,2% το 2015.

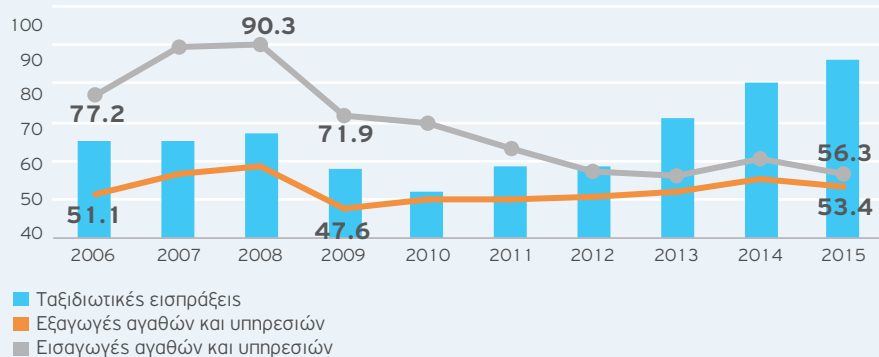

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε πορεία σταθεροποίησης και ανάκαμψης μετά από τη μεγάλη ύφεση της περιόδου 2008 - 2013, την ανάκαμψη του ΑΕΠ κατά 0,7% το 2014 και την μικρή πτώση του κατά -0,2% το 2015.

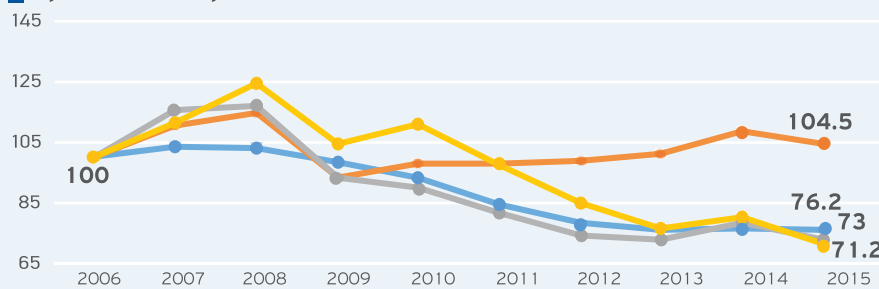

Η μέση ετήσια πτώση του ΑΕΠ της στην περίοδο 2009 - 2015 ήταν στο -4,2%. Το πρόγραμμα προσαρμογής που εφάρμοσε η Ελλάδα στην περίοδο 2010-2015 οδήγησε σε σημαντική μέση ετήσια αύξηση των εξαγωγών αγαθών κατά 4,8% παρά την πιστωτική ασφυξία που υφίστανται οι ελληνικές εξαγωγικές επιχειρήσεις σε αντίθεση με τους διεθνείς ανταγωνιστές τους, στην ίδια περίοδο στην οποία οι εισαγωγές αγαθών κατέγραψαν μέση ετήσια πτώση -3,5%. Από την άλλη πλευρά, οι εξαγωγές υπηρεσιών σημείωσαν μέση ετήσια πτώση κατά -0,9% στην περίοδο 2009 - 2015, κυρίως λόγω της μεγάλης πτώσης των εισροών εισοδημάτων από τις διεθνείς μεταφορές (κυρίως από τη ναυτιλία). Αντίθετα, την περίοδο 2009-2015, **οι ταξιδιωτικές εισπράξεις από το εξωτερικό σημείωσαν άνοδο 35,6%**. Επίσης, οι πληρωμές για εισαγωγές υπηρεσιών σημείωσαν μέση ετήσια πτώση κατά -6,2% στην περίοδο 2009 - 2015 και πάλι εξαιτίας της μεγάλης πτώσης των εκροών εισοδημάτων στον τομέα των διεθνών μεταφορών (ναυτιλία) αλλά και λόγω της μείωσης των πληρωμών των εγχώριων κατοίκων για ταξίδια στο εξωτερικό και της μείωσης επίσης των πληρωμών για εισαγωγές λοιπών υπηρεσιών.

Διάγραμμα 25
Ελλάδα: Ταξιδιωτικές εισπράξεις και εξαγωγές και εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (δισ. €)

Διάγραμμα 26
Ελλάδα: Συγκριτική εξέλιξη του ΑΕΠ και των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών και υπηρεσιών

Πηγή: Eurostat, Τράπεζα της Ελλάδος

Ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, το ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών της Ελλάδος που ήταν ελλειμματικό κατά € 32,6 δισ. (13% του ΑΕΠ) το 2007, έχει μειωθεί δραστικά στα € 2,9 δισ. (1,57% του ΑΕΠ) το 2015 (Διάγραμμα 17). Έτσι, στην Ελλάδα οι καθαρές εξαγωγές (δηλαδή η ετήσια μείωση του ελλείμματος του εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών) είχαν θετική επίπτωση στην ανάπτυξη κατά 1,1 π.μ. το 2015, -0,26 π.μ. το 2014, 1,13 π.μ. το 2013 και 3,07 π.μ. το 2012. Αντίθετα, η μεγάλη πτώση της εγχώριας ζήτησης είχε δραματική πτωτική επίπτωση στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ κατά -7,32 π.μ. το 2009, κατά -7,48 π.μ. το 2010, κατά -12,04 π.μ. το 2011, κατά -10,37 π.μ. το 2012, κατά -4,33 π.μ. το 2013, κατά +0,92 π.μ. το 2014 και κατά -1,33 π.μ. το 2015. Το 2014 υπήρξε η ανάκαμψη των επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης που συνέβαλαν στην ανάκαμψη του ΑΕΠ και δημιούργησαν τις προοπτικές για ανάπτυξη άνω του 3,0% το 2015.

Ωστόσο, η διογκωμένη αβεβαιότητα και η εκτροπή από την υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΠ&ΔΜ) στην περίοδο Ιαν. - Αυγούστου 2015 οδήγησαν σε σοβαρή διατάραξη της ανωτέρω πορείας της ελληνικής οικονομίας προς την ανάκαμψη, την υγιή ανάπτυξη και την έξοδο από την κρίση. Ειδικότερα οδήγησαν:

- α) στην επαναφορά της άμεσης απειλής του Grexit και σε ανοιχτή κρίση (τραπεζική αργία τον Ιούλιο 2015 και επιβολή συναλλακτικών και συναλλαγματικών περιορισμών) στο τραπεζικό σύστημα της χώρας,
- β) σε μεγάλες εκροές επιχειρηματικών κεφαλαίων και καταθέσεων από τη χώρα που απείλησαν σοβαρά με αντιστροφή της πορείας ανάκαμψης και ανάπτυξης της οικονομίας στο 2^ο 6μηνο 2015 και κατά το 2016,
- γ) σε μεγάλη επιδείνωση των δεομένων και των προοπτικών υλοποίησης των προϋπολογισμών του 2015 και του 2016,
- δ) στην επιβολή, ως αποτέλεσμα των ανωτέρω, των νέων επώδυνων μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής από τον Ιούλιο 2015, που με τη σειρά τους επιβάρυναν την οικονομία από το 2^ο 6μηνο 2015.

Αυτά τα νέα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής, σε συνδυασμό με την κατακόρυφη πτώση του οικονομικού κλίματος στη χώρα και του επενδυτικού κλίματος για τη χώρα, συνέβαλαν τελικά στην ανατροπή της αυξητικής πορείας του ΑΕΠ (+0,7% το 2014, +0,83% στο 1^ο 6μηνο 2015) και οδήγησαν στην πτώση του κατά -1,21% στο 2^ο 6μηνο 2015 και κατά -0,23% το 2015 ως σύνολο. Ωστόσο, δεν επιβεβαιώθηκαν οι εξαιρετικά αρνητικές προβλέψεις των Θεσμών για πτώση του ΑΕΠ κατά -2,3% το 2015 και διαμορφώνονται οι συνθήκες ώστε να μην επιβεβαιωθούν και οι προβλέψεις τους για νέα πτώση του ΑΕΠ το 2016.

Σε κάθε περίπτωση, η πτώση του ΑΕΠ στο 2^ο 6μηνο 2015 οφείλεται αποκλειστικά στη μεγάλη πτώση κατά -56,9% των καθαρών εσόδων (εισπράξεις μείον πληρωμές) από τις διεθνείς μεταφορές (κυρίως από τη ναυτιλία) σε αυτό το 6μηνο που ήταν το αναπόφευκτο αποτέλεσμα των capital controls. Χωρίς τη ναυτιλία το ΑΕΠ ήταν αυξημένο κατά 0,97% στο 2^ο 6μηνο 2015 και κατά 1,0% το 2015 ως σύνολο (Πίνακες 3 και 4).

Παρά την οικονομική πολιτική που ασκήθηκε το 1^ο εξάμηνο του 2015 και τα capital controls που επιβλήθηκαν, η πτώση του ΑΕΠ στο 2^ο εξάμηνο, οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση εσόδων από την ναυτιλία (λόγω capital controls). Χωρίς τη ναυτιλία το ΑΕΠ το 2^ο 6μηνο αυξήθηκε 1% παρά τις πολύ αντίξοες συνθήκες στην οικονομία.

Πίνακας 3

Εξέλιξη του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2010) το 2015

	1ο βρμνο 2014 Εκατ. €	1ο βρμνο 2015 Εκατ. €	1ο βρμνο %Δ	2ο βρμνο Εκατ. €	2ο βρμνο Εκατ. €	2ο βρμνο %Δ
Συνολική Κατανάλωση	82.6	83.7	1.3%	85.1	84.4	-0.8%
Ιδιωτική Κατανάλωση	62.8	64.0	1.9%	64.9	64.1	-1.3%
Δημόσια κατανάλωση	19.7	19.6	-0.6%	20.2	20.3	0.5%
Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	10.0	10.5	5.4%	11.3	10.9	-3.5%
Κατοικίες	1.1	0.9	-20.0%	0.9	0.6	-26.5%
Λοιπές Κατασκευές	3.5	2.8	-20.6%	4.3	4.4	3.2%
Εξοπλισμός (μηχανολ. και μεταφ.)	4.0	5.4	35.0%	4.6	4.4	-5.7%
Λοιπές	1.4	1.5	6.7%	1.5	1.4	-2.0%
Μεταβολή Αποθεμάτων	1.27	0.39	-69.4%	-0.12	-2.3	1894.0%
Στατ. Διαφ.	-0.04	-0.01	-60.0%	0.35	0.5	29.2%
Εγχώρια Τελική Ζήτηση	92.6	94.2	1.7%	96.4	95.3	-1.1%
Εξαγωγές Αγαθών & Υπηρεσιών	24.4	25.3	3.4%	31.1	28.1	-9.4%
-Καθ. εισπράξεις από Μεταφ. (Ναυτιλία)	3.2	3.0	-7.5%	3.7	1.6	-56.9%
Εισαγωγές Αγαθών & υπηρεσιών	29.0	29.9	2.9%	31.4	26.4	-15.8%
Ισοζύγιο Αγαθών & Υπηρεσιών	-4.6	-4.6	0.4%	-0.3	1.7	-604.7%
ΑΕΠ, σταθερές τιμές αγοράς	89.2	89.9	0.83%	96.3	95.1	-1.21
Συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ						
Καθαρές Εξαγωγές			-0.02			2.13
-Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών			-0.94			5.17
-Καθ. εισπράξεις από Μεταφ. (Ναυτιλία)						-2.18
Ιδιωτική κατανάλωση			1.33			-0.85
Δημόσια Κατανάλωση			-0.13			0.11
Επενδύσεις			0.60			-0.40
Κατοικίες			-0.58			-0.24
Λοιπές Κατασκευές			0.00			0.14
Εξοπλισμός (μηχανολ. και μεταφ.)			1.29			-0.28
Μεταβολή Αποθεμάτων			-0.99			-2.30
Στατ. Διαφ.			0.02			0.11
ΑΕΠ, σταθερές τιμές αγοράς			0.83			-1.21

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και εκτιμήσεις SETE Intelligence

Πίνακας 4

Εκτίμηση της εξέλιξης του ΑΕΠ και των συνιστωσών του, σε σταθερές τιμές 2010

	168.1	-3.4%	167.7	-0.3%	168.1	0.2%	168.0	0.0%	169.3	0.8%
Συνολική Κατανάλωση	168.1	-3.4%	167.7	-0.3%	168.1	0.2%	168.0	0.0%	169.3	0.8%
Ιδιωτική Κατανάλωση	127.1	-2.4%	127.7	0.5%	128.1	0.3%	128.1	0.0%	129.4	1.0%
Δημόσια κατανάλωση	41.0	-6.5%	40.0	-2.6%	40.0	0.0%	39.9	-0.2%	39.9	0.1%
Επενδύσεις	21.9	-9.4%	21.3	-2.8%	21.4	0.7%	21.5	0.4%	22.8	5.9%
Κατοικίες	4.1	-30.7%	2.0	-52.3%	1.6	-19.1%	1.6	8.4%	1.9	15.0%
Λοιπές Κατασκευές	7.6	-4.0%	7.8	2.0%	7.2	-7.3%	7.8	7.9%	8.5	8.5%
Εξοπλισμός	7.3	0.4%	8.8	19.7%	9.7	11.1%	9.1	-7.1%	9.3	3.2%
Λοιπές	2.9	-4.9%	2.8	-2.1%	2.9	4.0%	3.0	2.5%	3.1	2.1%
Μεταβολή Αποθεμάτων	-1.5	16.7%	1.2	178.0%	-1.9	-268.7%	-0.3	-86.4%	0.8	-401.9%
Στατιστ. Διαφορές	0.2	156.1%	0.3	52.4%	0.4	38.1%	0.1	-77.4%	-0.1	-150.0%
Εγχώρια Τελική Ζήτηση	190.0	-4.1%	189.0	-0.6%	189.5	0.3%	189.5	0.0%	192.1	1.4%
Εξαγωγές Αγαθών & Υπηρεσιών	51.7	2.2%	55.5	7.5%	53.4	-3.8%	51.7	-3.2%	52.7	2.0%
- Καθ. Εισπράξεις από Μεταφορές (Ναυτιλία)	6.5	-6.1%	7.2	9.5%	4.5	-34.0%	3.2	-28.5%	4.2	29.4%
Εισαγωγές Αγαθών & υπηρεσιών	56.1	-1.9%	60.5	7.7%	56.3	-6.9%	54.6	-3.0%	55.5	1.6%
Ισοζύγιο Αγαθών & Υπηρεσιών	-4.5	-32.6%	-4.9	10.9%	-2.9	-41.2%	-2.9	1.1%	-2.8	-5.4%
ΑΕΠ, σταθερές (2010) τιμές αγοράς	184.31	-3.2%	185.51	0.7%	185.08	-0.23%	186.4	0.7%	190.1	2.0%

■ Πίνακας 4 (συνέχεια)

Συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ	2013	2014	2015	2016*	2017*
Καθαρές εξαγωγές	1.13	-0.26	1.10	-0.02	0.09
-Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0.56	-2.36	2.23	0.91	-0.47
-Καθ. Εισπράξεις από Μεταφορές (Ναυτιλία)	-0.22	0.76	-1.31	-0.70	0.51
Ιδιωτική κατανάλωση	-1.61	0.34	0.20	0.02	0.69
Δημόσια κατανάλωση	-1.49	-0.57	-0.01	-0.04	0.02
Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	-1.19	-0.33	0.08	0.04	0.68
Κατοικίες	-0.96	-1.16	-0.20	0.07	0.13
Άλλες κατασκευές	-0.17	0.08	-0.30	0.31	0.36
Μεταβολή στα αποθέματα	-0.11	1.43	-1.67	0.91	0.57
Στατιστ. Διαφορές	0.07	0.06	0.07	-0.18	-0.08
ΑΕΠ, σταθερές τιμές αγοράς (2010)	-3.20	0.65	-0.23	0.73	1.96

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και εκτιμήσεις SETE Intelligence

Με βάση τα ανωτέρω, η πτώση του ΑΕΠ στο 2ο βήμα 2015 και στο 3μηνο 2016 μπορεί να θεωρηθεί ως προσωρινή, δεδομένου ότι μπορεί να ολοκληρωθεί με σχετικά γρήγορους ρυθμούς η αποκατάσταση της ομαλότητας στο Τραπεζικό Σύστημα και στην οικονομία μετά την οριστική ολοκλήρωση της 1ης αξιολόγησης του 3ου Μνημονίου. Βέβαια, η ουσιαστικά αναίτια διαιώνιση των διαπραγματεύσεων για την ολοκλήρωση αυτής της αξιολόγησης και η επιβολή νέων αντι-αναπτυξιακών δημοσιονομικών και άλλων μέτρων για να γίνει δυνατή κάποια συμφωνία, συνεπάγονται τα ακόλουθα:

- Την πτώση του ΑΕΠ στο 1^ο 3μηνο 2016 κατά -1,4%, σύμφωνα με τη δεύτερη εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ, και πάλι λόγω της μεγάλης πτώσης των εσόδων της χώρας από τις διεθνείς μεταφορές που δεν έγινε δυνατό να σταθεροποιηθούν λόγω της συνέχισης της αβεβαιότητας για τις εξελίξεις στην ελληνική οικονομία και λόγω της συνέχισης των capital controls.
- Την χαμηλότερη του αναμενομένου αύξηση του ΑΕΠ το 2016 ως σύνολο λόγω και της επιβολής των νέων αντιαναπτυξιακών μέτρων. **Έτσι, η αύξηση του ΑΕΠ το 2016 αναμένεται τώρα στο 0,2%, από άνω του 1,5% που ήταν εκτίμηση με την υπόθεση της έγκαιρης και χωρίς αναίτια αντιαναπτυξιακά μέτρα λήξης της 1ης αξιολόγησης.**

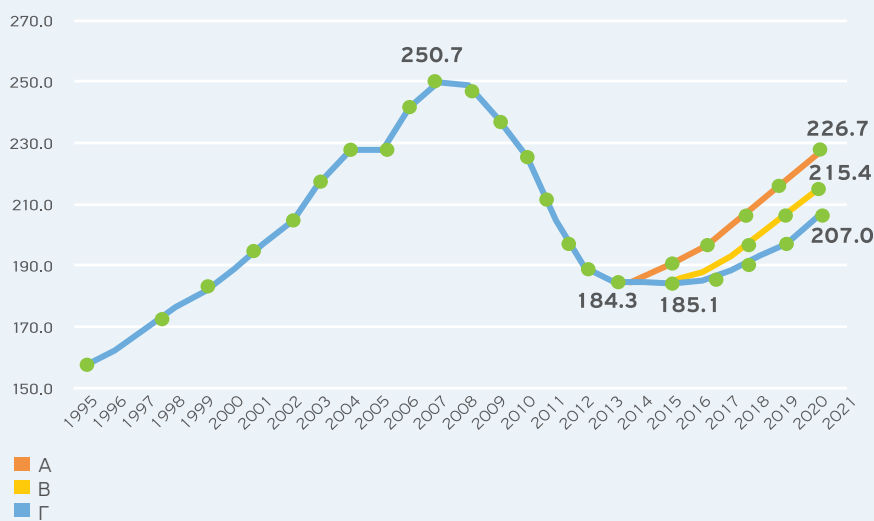
Σενάριο Α: Εκτιμωμένη εξέλιξη του ΑΕΠ εάν δεν είχε συμβεί η εκτροπή της οικονομικής πολιτικής του 1ου 7μήνου 2015

Σενάριο Β: Εκτιμωμένη εξέλιξη ΑΕΠ μετά το 2015, με έγκαιρη λήξη της 1ης αξιολόγησης (τον Μάρτιο 2016) και χωρίς την επιβολή πρόσθετων δημοσιονομικών μέτρων το 2016, που δεν ήταν αναγκαία.

Σενάριο Γ: Εκτιμωμένη εξέλιξη του ΑΕΠ μετά την καθυστέρηση της λήξης της 1ης αξιολόγησης και μετά την επιβολή πρόσθετων μέτρων ύψους € 5,4 δισ.

■ Διάγραμμα 27

■ Σενάρια ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας: Στο ισχύον Σενάριο Γ, η ανάκαμψη της οικονομίας επιβραδύνεται αλλά δεν αντιστρέφεται

Η αναίτια καθυστέρηση ολολήρωσης της 1ης αξιολόγησης και τα αντι-αναπτυξιακά φορολογικά μέτρα που επιβλήθηκαν θα οδηγήσουν σε περιορισμένη ανάπτυξη αλλά όχι σε ύφεση το 2016.

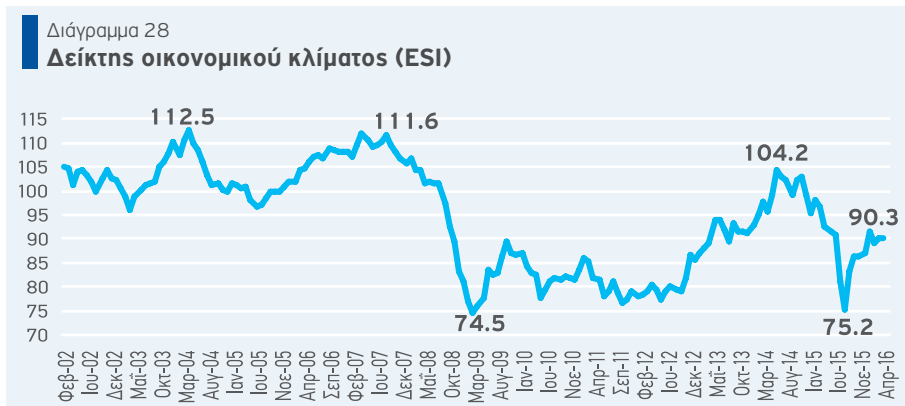
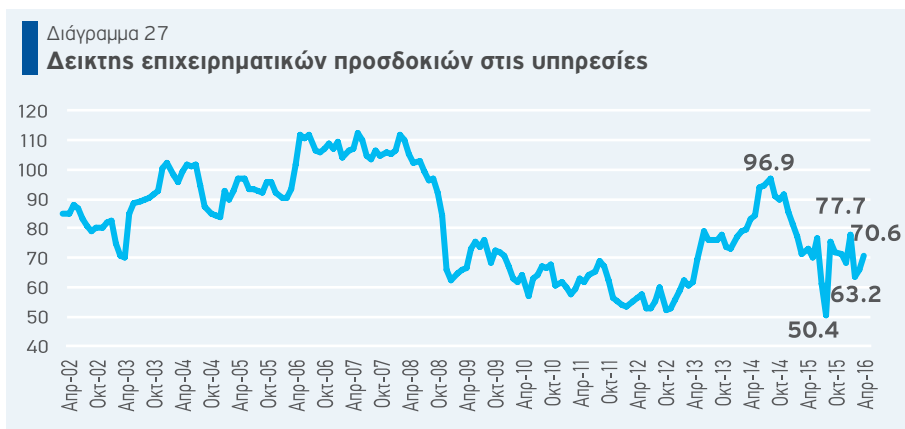
Το πιο σημαντικό είναι ότι, η πολιτική αναταραχή της περιόδου Σεπτεμβρίου 2014 - Ιουλίου 2015 και η τρέχουσα επιβάρυνση της οικονομίας με νέες αβεβαιότητες και ακρείαστα αντιαναπτυξιακά μέτρα, δεν έχει τελικά επηρεάσει αρνητικά τις προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας, που είχαν γίνει εμφανείς το 2014. Παρά τις ανωτέρω οπισθοδρομήσεις και τα νέα εμπόδια στην ανάπτυξη και παρά τις καθυστερήσεις σε επί μέρους τομείς (Ελληνικό, ΑΔΜΗΕ, NPLs), με τη Συμφωνία για το 3ο ΠΧΕ, η μακροοικονομική (δημοσιονομική) ισορροπία που είχε επιτευχθεί έως το τέλος του 2014 και οι κατακτήσεις στον τομέα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας δεν διαταράχθηκαν ουσιαστικά. Αυτά τα σημερινά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας συνέβαλαν στην πολύ ικανοποιητική πορεία ανάπτυξης δυναμικών τομέων της, όπως ο τουρισμός, οι εξαγωγές αγαθών και η βιομηχανική παραγωγή. Η εκ βάθρων μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας συμβάλλει στην ταχεία αύξηση της απασχόλησης, κατά 0,1% το 2014 και κατά 1,9% το 2015, ενώ η ριζική μεταρρύθμιση του Ελληνικού Ασφαλιστικού Συστήματος (ΕΑΣ) και του Συστήματος Υγείας, καθώς και ο εξορθολογισμός της απασχόλησης και των αμοιβών στο δημόσιο τομέα συμβάλλουν στην καλύτερη του αναμενομένου εκτέλεση του Προϋπολογισμού το 2013-2016 με μεγάλη μείωση των πρωτογενών δαπανών.

Όλα αυτά σηματοδοτούν την ανάπτυξη της οικονομίας και το 2016 (Πίνακας 4), παρά τα νέα εμπόδια και τις αβεβαιότητες που φαίνεται να επιβάλλονται στην τρέχουσα αξιολόγηση. Σε αυτή την κατεύθυνση αναμένεται να συμβάλλει και η περαιτέρω σημαντική βελτίωση του οικονομικού κλίματος στη χώρα και του επιχειρηματικού κλίματος για τη χώρα που θα προκύψει μετά τη λήξη της αξιολόγησης.

1.3.2 Οικονομικό κλίμα και επιχειρηματικές προσδοκίες στον κλάδο των υπηρεσιών

Ο Δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις υπηρεσίες επηρεάστηκε τον Φεβρουάριο 2016 από τη μεγάλη πτώση των τιμών των μετοχών των Τραπεζών στο Χρηματιστήριο (οι οποίες σήμερα έχουν ανακάμψει πλήρως, παρά τις καθυστερήσεις στην αξιολόγηση) και πιθανώς από τις αρνητικές επιπτώσεις στον Τουρισμό από το Προσφυγικό. Ωστόσο, μικρή βελτίωση σημειώθηκε τον Μάρτιο και τον Απρίλιο, παρά τη συνεχιζόμενη αβεβαιότητα από την επώδυνη για την οικονομία καθυστέρηση της αξιολόγησης και από την κατάληξη της μόνο με την επιβολή ενός νέου υπέρμετρα διογκωμένου πακέτου νέων αντιναυπηγιακών – και σε σημαντικό βαθμό αντιμεταρρυθμιστικών δημοσιονομικών μέτρων⁵.

⁵ Διότι, προφανώς, η αύξηση του υψηλού συντελεστή του ΦΠΑ από το 23% στο 24% και η επίσης νέα αύξηση των ήδη υψηλών φόρων κατανάλωσης, η υπέρμετρη επιπλέον μείωση των συντάξεων των ασφαλισμένων με άνω των 35 ετών ασφάλισης (που είχαν ήδη μειωθεί δραστικά με τους βασικούς ασφαλιστικούς νόμους), η επιβολή φόρου διανυκτέρευσης στα Ξενοδοχεία, κ.ά., δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως μεταρρυθμίσεις.

Πηγή: IOBE.

Η πτώση του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος (ESI) από το 91,6 τον Ιαν.2016 στο 89,0 τον Φεβρ.2016 και η μικρή ανάκαμψή του στο 90,3 τον Απρίλιο 2016 οφείλεται στην καθυστέρηση της αξιολόγησης και ιδιαίτερα στην πτώση του Δείκτη της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στο -73,7 τον Απρ. 2016 (εξαιτίας των ειδήσεων για την επιβολή νέων ανεξέλεγκτων φορολογικών επιβαρύνσεων ακόμη και σε νοικοκυριά με καταποντισμένα εισοδήματα), από -59,6 τον Οκτ.2015 και από -30,6 τον Φεβρ.2015.

Ο δείκτης των επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες βελτιώθηκε στο 70,6 τον Απρίλιο 2016, από 63,2 τον Φεβρ. 2016 και από 73,1 τον Απρ. 2015. Οι δείκτες αναμένεται να βελτιωθούν από τον Μάιο του 2016 και πολύ περισσότερο από τον Ιούνιο 2016, με την ολοκλήρωση της αξιολόγησης. Αν αυτό συμβεί ενδέχεται να συμβάλουν σε μια καλή τουριστική περίοδο ακόμη και στον τομέα του εσωτερικού τουρισμού που ακόμη διαμορφώνεται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα μετά τη μεγάλη ύφεση, την ανεργία και τη μεγάλη πτώση των εισοδημάτων στην περίοδο 2010-2013.

1.3.3 Παράγοντες Ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού Τουρισμού: Σχετικό κόστος εργασίας (ULC)

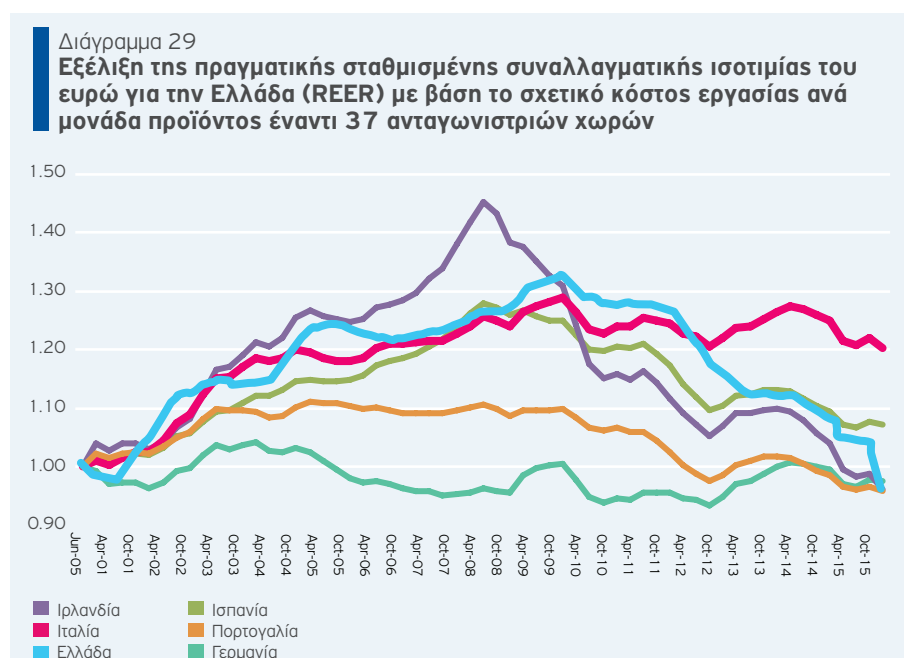

Η εφαρμογή των Μνημονίων έχει οδηγήσει σε απόκατάσταση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, βάσει σχετικού κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Ο Τουρισμός είναι κλάδος που προσφέρει διεθνώς εμπορεύσιμες υπηρεσίες και είναι πλήρως εκτεθειμένος στον διεθνή ανταγωνισμό. Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουρισμού στηρίζεται πρωτίστως στα αναμφισβήτητα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας σε αυτόν τον Τομέα. Ο τουρισμός μπορεί να θεωρείται ως δεσπόζων τομέας στην Ελληνική οικονομία. Η αυτοδύναμη ανάπτυξή του μπορεί να έχει σημαντικές θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη των άλλων κλάδων παραγωγής και ιδιαίτερα εκείνων που είναι επίσης εκτεθειμένοι στο διεθνή ανταγωνισμό.

Από την άλλη πλευρά, η διεθνής ανταγωνιστικότητα του τουρισμού επιβαρυνόταν έως το 2009 από την οικονομική πολιτική της χώρας, η οποία με το συνεχές φούσκωμα της εγχώριας ζήτησης - με ανεξέλεγκτο δανεισμό από το εξωτερικό ευνοούσε την δραστηριότητα σε τομείς που παράγουν μη εμπορεύσιμα (διεθνώς) προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες).

Η συνεχής επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας έως το 2009 με την εφαρμογή αυτής της πολιτικής, που είχε εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις και στον ελληνικό τουρισμό (αντισταθμίζοντας ένα σημαντικό μέρος από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας), φαίνεται στο Διάγραμμα 29 και στον Πίνακα 5.

Πηγή: European Commission, Price and Cost Competitiveness and Economic Forecasts, Winter 2016

Πίνακας 5

Ποσοστιαία μεταβολή της πραγματικής σταθμ. συναλλ. ισοτιμίας του ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, έναντι 37 ανταγωνιστριών χωρών που συμπεριλαμβάνονται στο “καλάθι” της ευρωπαϊκής επιτροπής

	Γερμανία	Ελλάδα	Ισπανία	Ιρλανδία	Ιταλία	Πορτογαλία	Κύπρος
Q4 2009/2000	0,7%	33,2%	25,0%	30,9%	29,0%	10,1%	21,9%
Q4 2011/Q4 2009	-5,1%	-4,7%	-6,2%	-14,6%	-3,5%	-6,7%	8,2%
Q4 2012/Q4 2009	-5,7%	-12,7%	-11,5%	-18,2%	-5,5%	-10,4%	4,4%
Q4 2013/Q4 2009	-0,7%	-16,3%	-9,5%	-16,0%	-2,0%	-7,4%	4,4%
Q4 2014/Q4 2009	-1,0%	-19,0%	-12,3%	-20,4%	-3,0%	-10,5%	-0,7%
Q4 2015/Q4 2009	-3,0%	-27,6%	-14,1%	-26,5%	-6,7%	-12,8%	-2,8%
Q4 2011/2000	-4,4%	26,9%	17,3%	11,8%	24,5%	2,7%	32,0%
Q4 2012/2000	-5,0%	16,3%	10,6%	7,1%	22,0%	-1,4%	27,3%
Q4 2013/2000	0,0%	11,5%	13,2%	9,9%	26,4%	1,9%	27,3%
Q4 2014/2000	-0,3%	7,9%	9,6%	4,1%	25,1%	-1,5%	21,0%
Q4 2015/2000	-2,3%	-3,6%	7,3%	-3,8%	20,4%	-4,1%	18,5%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Price & Cost Competitiveness (18 December 2015) and European Economic Forecast (Winter 2015).

Στο 4ο 3μηνο του 2009 η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ για την Ελλάδα (έναντι 37 ανταγωνιστριών χωρών που εξετάζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή), αποπληθωρισμένη με το σχετικό κόστος εργασίας της Ελλάδος σε σχέση με αυτές τις 37 χώρες (REERULC) ήταν ανατιμημένη (απώλεια ανταγωνιστικότητας) κατά 33,2% έναντι του 2000. Αυτή η τεράστια απώλεια ανταγωνιστικότητας επηρέαζε ιδιαίτερα αρνητικά τον Τουρισμό που είναι ένας κλάδος σε σημαντικό βαθμό εντάσεως εργασίας. Μετά την εφαρμογή του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΠ&ΔΜ) στην περίοδο 2010 - 2015, **η οικονομική πολιτική της χώρας επιδιώκει την ανάπτυξη μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της** και ευνοεί την ανάπτυξη των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και ιδιαίτερα τους κλάδους εντάσεως εξαγωγών (και υποκατάστασης εισαγωγών) αγαθών και υπηρεσιών και ιδιαίτερα του Τουρισμού, παρά την σημαντική επιβάρυνση του εσωτερικού τουρισμού (λόγω της δραστηκής μείωσης της εγχώριας ζήτησης).

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5, στο 4ο 3μηνο του 2015 η REERULC για την Ελλάδα είχε υποτιμηθεί κατά -27,6% έναντι του 4ου 3μήνου του 2009 και κατά -3,6% έναντι του 2000. Αυτό σημαίνει ότι έχει αντισταθμιστεί στο σύνολό της η απώλεια διεθνούς ανταγωνιστικότητας που είχε σημειωθεί στην περίοδο 2000 - 2009 και ότι το 2016 η Ελλάδα είναι πιο ανταγωνιστική ως προς το κόστος εργασίας από ότι ήταν το 2000, πριν από την ένταξή της στη Ζώνη του Ευρώ. **Η συνεπαγόμενη εσωτερική υποτίμηση είχε πράγματι μεγάλο κόστος για τη χώρα, όπως φαίνεται από την πτώση του ΑΕΠ κατά -26% και την αύξηση της ανεργίας στο 27% στην περίοδο 2010 -2013. Ωστόσο, σήμερα οι μεταρρυθμίσεις της περιόδου 2010 - 2014 και η ουσιαστική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας αποτελούν μια πραγματικότητα και σημαντική ευκαιρία για τους κλάδους όπως ο Τουρισμός που αντιμετωπίζουν έντονα το διεθνή ανταγωνισμό.**

Όπως φαίνεται στον Πίνακα, οι ανταγωνίστριες χώρες της Ελλάδος στον τομέα του Τουρισμού Ιταλία, Ισπανία και Κύπρος, έχουν μείνει σημαντικά πίσω σε αυτό τον τομέα, αφού η πραγματική τους ισοτιμία είναι ακόμη ανατιμημένη έναντι του 2000 κατά 7,3% στην περίπτωση της Ισπανίας, κατά 20,4% στην περίπτωση της Ιταλίας και κατά 18,5% στην περίπτωση της Κύπρου.

Βέβαια, η ανταγωνιστικότητα ως προς το σχετικό κόστος εργασίας σε κοινό νόμισμα είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τις τουριστικές επιδόσεις, αλλά όχι ο μοναδικός. Για παράδειγμα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2, η Τουρκική Λίρα έχει υποτιμηθεί κατά 17,1% σε ετήσια βάση έναντι του Ευρώ στο 1ο 3μηνο του 2016 και αυτό συνεπάγεται ανάλογη υποτίμηση και της πραγματικής ισοτιμίας αυτής της χώρας. Η συνεπαγόμενη όμως πτώση της τιμής των τουριστικών υπηρεσιών στην Τουρκία δεν φέρνει αύξηση των μεγεθών διότι στην περίπτωση αυτή ο πιο σημαντικός παράγων αποδεικνύεται ο «ασφαλής προορισμός».

1.3.4 Παράγοντες Ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού Τουρισμού: Υπέρμετρα Φορολογική Επιβάρυνση

Οι πρόσθετες φορολογικές επιβαρύνσεις του τελευταίου 12μηνου έχουν επιφέρει απώλεια ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μεγαλύτερη του 10%, εξανεμίζοντας ουσιαστικά το 50% της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας της χώρας, που επιτεύχθηκε από την αρχή εφαρμογής των μνημονίων.

Τα σημαντικά κέρδη ανταγωνιστικότητας για τον ελληνικό τουρισμό που προκύπτουν από τη εσωτερική υποτίμηση του REERULC στην περίοδο 2010 - 2015 (βλέπε την προηγούμενη Ενότητα), αντισταθμίζονται σε σημαντικό βαθμό από την υπέρμετρα φορολογική Επιβάρυνση του Τουρισμού και των άλλων παραγωγικών κλάδων της χώρας, ιδιαίτερα με τα νέα μέτρα που επιβλήθηκαν από τους Θεσμούς για την ολοκλήρωση της αξιολόγησης. Σύμφωνα με υπολογισμούς του SETE Intelligence, οι πρόσθετες φορολογικές επιβαρύνσεις του τελευταίου 12μηνου έχουν επιφέρει απώλεια ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού προϊόντος μεγαλύτερη του 10%, εξανεμίζοντας ουσιαστικά το 50% της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας της χώρας, που επιτεύχθηκε από την αρχή εφαρμογής των μνημονίων με την πολύ επίπονη κοινωνικά και οικονομικά εσωτερική υποτίμηση.

Όπως προκύπτει από την Μελέτη της TMS A.E. για το ΙΝΣΕΤΕ για τη Συγκριτική Αξιολόγηση του Φορολογικού Πλαισίου της Ελλάδος, της Κύπρου, της Κροατίας, της Τουρκίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας, η Ελλάδα συγκεντρώνει την χαμηλότερη αξιολόγηση (βλέπε τον Πίνακα 6).

Πίνακας 6
Συγκριτική αξιολόγηση του φορολογικού πλαισίου για τις τουριστικές επιχειρήσεις

Χώρα	Συνολική Βαθμολογία
Κύπρος	84
Κροατία	81
Τουρκία	69
Ισπανία	60
Ελλάδα	42

Πηγή: ΙΝΣΕΤΕ

Η Ελλάδα έχει τα περισσότερα φορολογικά αντικίνητρα για επενδύσεις και λειτουργία τουριστικών επιχειρήσεων σε σχέση με τον ανταγωνισμό.

Συνεπώς η Ελλάδα έχει τις μεγαλύτερες φορολογικές επιβαρύνσεις και κατά συνέπεια έχει τα περισσότερα φορολογικά αντικίνητρα για την ανάπτυξη του τουρισμού σε σχέση με τις λοιπές ανταγωνίστριες χώρες. Επιπλέον, στη Μελέτη επισημαίνεται ότι προκειμένου να αποφασίσουν να επενδύσουν στην Ελλάδα οι πιθανοί επενδυτές οφείλουν επιπρόσθετα να συνυπολογίσουν και τις αστάθειες στο φορολογικό και οικονομικό περιβάλλον (ήδη επίκειται η κατάθεση στη Βουλή του 7ου φορολογικού νομοσχεδίου τα τελευταία 4-έτη), καθώς και την πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας σε αντίθεση με τις λοιπές υπό εξέταση χώρες οι οποίες παρουσιάζουν ένα σχετικά σταθερό φορολογικό πλαίσιο.

Ειδικότερα, η μεγάλη αύξηση των φορολογικών συντελεστών στον ΦΠΑ, ιδιαίτερα στα προϊόντα καταλύματος και εστίασης από τον Σεπτέμβριο του 2015, καθώς και η αύξηση στο φόρο νομικών προσώπων δεν μπορεί να θεωρηθούν ως άσχετα με την ξαφνική πτώση του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον συγκεκριμένο κλάδο κατά -8,0% στο 4ο 3μηνο 2015, έναντι της αύξησής του κατά 3,4%, 8,7% και 5,2% αντίστοιχα στο 1^ο, 2^ο και 3^ο 3μηνο 2015 (βλέπε την σχετική Ενότητα στη συνέχεια).

Τέλος, το πιο ανησυχητικό είναι ότι με τα μέτρα που αποφασίστηκαν για τη λήξη της τρέχουσας αξιολόγησης διαφαίνεται και πρόσθετη επιβάρυνση των τουριστικών επιχειρήσεων της χώρας σε ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση με ότι συμβαίνει στις κυριότερες ανταγωνίστριες χώρες⁶.

⁶ Βλέπε για παράδειγμα, την **Επιστολή του Προέδρου του ΔΣ του ΣΕΤΕ προς τον Υπουργό Οικονομικών, σχετικά με πληροφορίες που διέδρυσαν για πρόθεση επιβολής τέλους διανυκτέρευσης στα εγχώρια ξενοδοχεία και καταλύματα. Όπως υποστηρίζεται στην Επιστολή «Το συγκεκριμένο «τέλος» κινείται στη σφαίρα του παράλογου και αν προστεθεί στο σύνολο των φοροεισπρακτικών μέτρων που έχουν επιβληθεί το τελευταίο διάστημα στον τομέα του τουρισμού θα σημαίνει αυτόματα την καταστροφή του».**

1.3.5 Παράγοντες ανταγωνιστικότητας: Το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον

Σύμφωνα με το “The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015” του World Economic Forum(WEF), η Ελλάδα κατατάσσεται 31η θέση (επί συνόλου 141 χωρών) ως προς την ανταγωνιστικότητά της στον τουρισμό. Όμως, αναλύοντας τους επιμέρους δείκτες παρατηρούμε ότι κατατάσσεται μόλις στην 104η θέση ως προς την καταλληλότητα του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος (δικαιώματα ιδιοκτησίας, δικαιοσύνη, φορολογικό σύστημα, πολιτική ανταγωνισμού, ελκυστικότητα στις Ξένες Άμεσες επενδύσεις, κ.ά.) που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που επιχειρούνται στη χώρα. Βέβαια, η ανωτέρω θέση της Ελλάδος θα πρέπει να συνεκτιμηθεί με το γεγονός ότι σύμφωνα με το WEF σε σχέση με αυτόν τον παράγοντα η Ιταλία τοποθετείται στην 127η θέση, η Τουρκία στην 59η θέση, η Αλβανία στην 93η θέση και η Αίγυπτος στην 95η θέση.

Η Ελλάδα έχει την 31η θέση ως προς την ανταγωνιστικότητά της στον τουρισμό και την 104η θέση ως προς το επιχειρηματικό περιβάλλον.

Πίνακας 7
Δείκτες διευκόλυνσης επιχειρηματικότητας (Doing Business 2016)

Γεν. Δείκτης: Διευκόλυνση της Επιχειρηματικότητας	Ελλάδα Ιταλία Πορτογαλία Τουρκία Αλβανία Βουλγαρία Κύπρος Αίγυπτος							
	60	45	23	55	97	38	47	131
Ίδρυση Επιχείρησης	54	50	13	94	58	52	64	73
Έκδοση αδειών οικοδόμησης	60	86	36	98	189	51	145	113
Ευκολία Ηλεκτροδότησης	47	59	25	36	162	100	67	144
Εγγραφή ιδιοκτησίας	144	24	27	52	107	63	92	111
Ευκολία χρηματοδότησης	79	97	97	79	42	28	42	79
Προστασία επενδυτών μειοψηφίας	47	36	66	20	8	14	25	122
Πληρωμή φόρων	66	137	65	61	142	88	44	151
Επιβολή τήρησης συμβάσεων	132	111	20	36	96	52	143	155
Διασυνοριακό εμπόριο	27	1	1	62	37	20	43	157
Διαδικασίες πτώχευσης	54	23	8	124	42	48	17	119

Πηγή: World Bank, Doing Business 2016.

Πάντως, στην ετήσια Έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας Doing Business 2016 (Πίνακας 7), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 60η θέση μεταξύ 189 χωρών, έναντι της 44ης θέσης που κατατάσσεται η Ιταλία, της 97ης θέσης που κατατάσσεται η Αλβανία, της 131ης θέσης η Αίγυπτος και της 55ης θέσης της Τουρκίας. Επίσης, σύμφωνα με πρόσφατη ανάλυση της τράπεζας Berenberg και του Lisbon Council⁷, βασισμένη σε στοιχεία του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα εξακολουθεί να ηγείται στις μεταρρυθμίσεις που έχει υλοποιήσει, και μάλιστα με σημαντική διαφορά από την Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία που ακολουθούν.

⁷ EURO PLUS MONITOR, Spring 2016 Update

2

Παράγοντες που προσδιορίζουν την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα

2.1 Ξενοδοχειακός Εξοπλισμός

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 8, η αύξηση του Ξενοδοχειακού Δυναμικού στην Ελλάδα στην περίοδο 2008-2014 ήταν μεγαλύτερη από τις κύριες ανταγωνίστριες χώρες στην Ευρώπη.

Πίνακας 8

Ξενοδοχειακός εξοπλισμός σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες

	Ελλάδα			Ισπανία			Κροατία			Ιταλία			Κύπρος			Πορτογαλία		
	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ	Μονάδες	Δωμάτια	Δ/Μ
1997	7,850	304,797	39	7,520	504,583	67	658	82,668	126	33,828	948,656	28	568	41,609	73	1,768	93,460	53
1998	7,946	308,539	39	7,539	508,460	67	666	83,199	125	33,540	949,805	28	580	43,736	75	1,754	94,788	54
1999	8,168	315,275	39	16,229	672,508	41	691	80,009	116	33,341	955,757	29	580	43,858	76	1,772	95,401	54
2000	8,342	320,159	38	16,287	677,134	42	697	80,682	116	33,361	966,138	29	583	44,464	76	1,786	97,709	55
2001	8,342	320,159	38	16,369	685,668	42	694	76,151	110	33,421	975,601	29	801	46,190	58	1,781	99,120	56
2002	8,329	319,689	38	16,732	712,681	43	788	77,347	98	33,411	986,326	30	813	44,523	55	1,898	105,805	56
2003	8,689	339,540	39	17,102	740,890	43	832	77,113	93	33,480	999,722	30	829	44,892	54	1,934	108,367	56
2004	8,899	351,891	40	17,402	766,952	44	940	79,174	84	33,518	1,011,773	30	803	45,535	57	1,954	112,659	58
2005	9,036	358,721	40	17,607	797,339	45	1,015	80,743	80	33,527	1,020,478	30	785	45,209	58	2,012	116,123	58
2006	9,111	364,179	40	18,304	814,890	45	762	75,952	100	33,768	1,034,682	31	753	44,404	59	2,028	117,565	58
2007	9,207	367,992	40	17,827	821,143	46	800	76,087	95	34,058	1,058,910	31	735	43,799	60	2,031	117,976	58
2008	9,385	375,067	40	18,026	840,171	47	835	75,996	91	34,155	1,079,465	32	708	42,898	61	2,041	121,013	59
2009	9,559	383,008	40	18,387	864,933	47	819	72,736	89	33,967	1,088,088	32	699	41,965	60	1,988	120,737	61
2010	9,732	397,660	41	18,635	884,637	47	841	73,333	87	33,999	1,095,332	32	690	41,781	61	2,011	124,542	62
2011	9,648	397,322	41	19,262	905,690	47	857	74,616	87	33,918	1,096,540	32	683	41,485	61	2,019	128,336	64
2012	9,666	400,383	41	19,532	914,132	47	878	75,363	86	33,728	1,093,286	32	799	41,514	52	2,028	131,357	65
2013	9,677	401,228	41	19,610	914,263	47	897	77,157	86	33,316	1,089,770	33	792	41,782	53	2,331	137,511	59
2014	10,123	415,246	41	19,563	912,440	47	909	77,312	85	33,290	1,090,300	33	799	41,984	53	2,331	137,511	59
Μ.ε.ά.																		
2014/1997	1.5%	1.8%		5.8%	3.5%		1.9%	-0.4%		-0.1%	0.8%		2.0%	0.1%		1.6%	2.3%	
2014/2000	1.4%	1.9%		1.3%	2.2%		1.9%	-0.3%		0.0%	0.9%		2.3%	-0.4%		1.9%	2.5%	
2014/2008	1.3%	1.7%		1.4%	1.4%		1.4%	0.3%		-0.4%	0.2%		2.0%	-0.4%		2.2%	2.2%	

Πηγή: Eurostat

Μάλιστα, η αύξηση ήταν σημαντική και κατά τη διάρκεια της μεγάλης ύφεσης στην ελληνική οικονομία στην περίοδο 2008 - 2014, όπου οι επενδύσεις και η γενικότερη οικονομική δραστηριότητα στους άλλους κλάδους της οικονομίας σημείωνε κατακόρυφη πτώση. Τέλος, αναμένεται και περαιτέρω σημαντική αύξηση αυτού του ξενοδοχειακού δυναμικού στα επόμενα έτη, παρά τη διαφαινόμενη ταχεία ανάπτυξη και στη χώρα μας των εναλλακτικών μορφών τουριστικών καταλυμάτων, όπως οι ενοικιαζόμενες κατοικίες, βίλες και δωμάτια από ιδιώτες μέσω εξειδικευμένων εταιριών διαμεσολάβησης (μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης) παγκοσμίου εμβέλειας.

Σε κάθε περίπτωση, η επιδιωκόμενη αύξηση των αφίξεων και των εσόδων από τον εισερχόμενο και από τον εσωτερικό τουρισμό στην Ελλάδα θα προσδιοριστεί κατά κύριο λόγο από τον εμπλουτισμό και την διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος καθώς και τον ρυθμό αύξησης της προσφοράς διεθνώς ανταγωνιστικών τουριστικών υπηρεσιών στη χώρα και σε μικρότερο βαθμό από τη ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών που σε περιόδους θετικής ανάπτυξης των χωρών προέλευσης είναι, όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο Κεφάλαιο σε μεγάλο βαθμό απεριόριστη για μικρές χώρες όπως η Ελλάδα. Ειδικότερα, η ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες στη χώρα προσδιορίζεται κυρίως από την επιχειρηματική λειτουργία των επιχειρήσεων προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα γενικά και σε κάθε επί μέρους τουριστική περιοχή στη χώρα ειδικότερα.

2.2 Τουριστικές Επιχειρήσεις

Αυτή η **αναγκαία επιχειρηματικότητα** φαίνεται ότι πράγματι αναπτύσσεται με ταχύς ρυθμούς και στην Ελλάδα και έχει παίξει σπουδαίο ρόλο στην Ανάπτυξη του τουρισμού τα τελευταία χρόνια. Σημειώνεται πράγματι ουσιαστική αναβάθμιση της επιχειρηματικής λειτουργίας των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων (ξενοδοχειακών, εστίασης, τουριστικών πρακτορείων, μεταφορικών, κ.λπ.), τόσο με την είσοδο στην ελληνική αγορά και την ανάπτυξη - σε μεγάλο βαθμό με συγχωνεύσεις και εξαγορές - μεγάλων επιχειρηματικών ομίλων ακόμη και διεθνούς εμβέλειας, όσο και με ουσιαστική βελτίωση της επιχειρηματικής, οργανωτικής και επαγγελματικής λειτουργίας των κυρίως μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων που λειτουργούν σε κάθε τουριστική περιοχή.

Το **στελεχιακό δυναμικό** των τουριστικών επιχειρήσεων αναβαθμίζεται και αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς συμβάλλοντας στη συνεχή βελτίωση των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών στη χώρα. Σύμφωνα με το "The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015" του World Economic Forum (WEF), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 45η θέση μεταξύ 141 χωρών ως προς το βαθμό ανάπτυξης του ανθρώπινου κεφαλαίου που είναι αναγκαίο για τη στελέχωση των τουριστικών επιχειρήσεων και το βαθμό ευελιξίας και αποδοτικής λειτουργίας της αγοράς εργασίας. Στον τομέα αυτό η Ισπανία κατατάσσεται στην 34η θέση με βαθμό 4,87, έναντι 4,75 της Ελλάδος, ενώ η Ιταλία κατατάσσεται στην 75η θέση με 4,45.

Το ξενοδοχειακό δυναμικό στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε με ταχύτερο ρυθμό απ'ότι στις ανταγωνίστριες χώρες.

Ωστόσο, η εκ βάθρων μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα στην περίοδο 2010 - 2014 έχει συμβάλει στην ουσιαστική ενίσχυση της ευελιξίας της και της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας της με δραστική μείωση του κόστους εργασίας για τις επιχειρήσεις τόσο του Τουρισμού όσο και των άλλων τομέων της οικονομίας που είναι εκτεθειμένοι στον ανταγωνισμό από το εξωτερικό (Βλέπε σχετικά το Διάγραμμα 30).

Από την άλλη πλευρά, η δραστική αλλαγή κατεύθυνσης της οικονομικής πολιτικής της χώρας με εγκατάλειψη της εξάρτησής της από τον δανεισμό από το εξωτερικό και με τη νέα έμφαση που δίνεται στη διεθνή ανταγωνιστικότητα έχει απελευθερώσει σημαντικούς παραγωγικούς συντελεστές από τους κλάδους που παρήγαγαν και πρόσφεραν μη εμπορεύσιμα διεθνώς προϊόντα και υπηρεσίες διευκολύνοντάς τους από κατ' εξοχήν ανταγωνιστικούς και δυναμικούς τομείς, όπως ο Τουρισμός.

Η χρήση του διαδικτύου για την προσφορά τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα αυξάνεται ταχύτατα και αλλάζει δραστικά τον τρόπο διασύνδεσης των πελατών παγκοσμίως με τις εγχώριες τουριστικές επιχειρήσεις. Στον τομέα της χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στο "The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015" του World Economic Forum (WEF), η Ελλάδα κατατάσσεται στην 49η θέση μεταξύ των 141 χωρών, χαμηλότερα από τη Βουλγαρία (47η θέση), αλλά υψηλότερα από τη Ρουμανία, την Τουρκία (68η θέση) και από την Κύπρο (50ή θέση). Γενικά, η προσφορά τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα εκσυγχρονίζεται ταχέως συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό και στην αύξηση της ζήτησης για τουρισμό στην Ελλάδα.

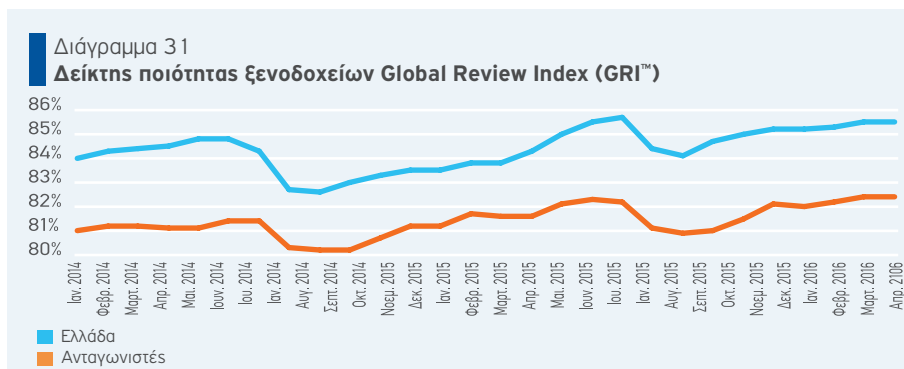
Η εγχώρια επιχειρηματικότητα είναι τώρα σε θέση να εξασφαλίσει την ζήτηση από παλαιές και νέες αγορές για την προσδοκώμενη ταχεία ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού στα επόμενα χρόνια, συμβάλλοντας και στην ουσιαστική εξομάλυνση της εποχικότητας που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του τομέα έως σήμερα.

2.3 Ποιοτικά στοιχεία

Σύμφωνα με τα στοιχεία του SETE Intelligence, η ικανοποίηση των πελατών από την παροχή υπηρεσιών στα ελληνικά ξενοδοχεία είναι σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη σε διεθνώς ανταγωνιστικούς προορισμούς. Είναι ενδιαφέρον ότι το υψηλότερο επίπεδο ικανοποίησης είναι διαχρονικά σταθερό.

Η ικανοποίηση των πελατών από την παροχή υπηρεσιών στα ελληνικά ξενοδοχεία είναι σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη σε διεθνώς ανταγωνιστικούς προορισμούς.

Πηγή: ReviewPro, επεξεργασία SETE Intelligence

Από την άλλη πλευρά ο ελληνικός τουρισμός αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα ποιότητας στα περιφερειακά αεροδρόμια, στα λιμάνια, σε μεγάλο μέρος του οδικού δικτύου εκτός αυτοκινητοδρόμων καθώς και σε θέματα αρμοδιότητας ΟΤΑ (καθαριότητα, πράσινο κλπ.)

2.4 Γεωπολιτικές εξελίξεις και το προσφυγικό πρόβλημα

Από πολλές πλευρές το γεωπολιτικό περιβάλλον στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και η κρίση στις σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας παρουσιάζονται να έχουν θετική επίπτωση, με ενίσχυση της τουριστικής κίνησης προς την Ελλάδα. Αυτό, ωστόσο, δεν επαληθεύτηκε στο 4ο 3μηνο 2015, όπου οι αφίξεις τουριστών από βασικές αγορές ήταν μειωμένες (Γερμανία: -2,4%, Ηνωμένο Βασίλειο: -3,1%, Συνολικές αφίξεις: -2,1%).

Αρνητικά φαίνεται ότι λειτούργησε το προσφυγικό πρόβλημα στο 4ο 3μηνο 2015 και να συνεχίζει να επηρεάζει αρνητικά τις τουριστικές αφίξεις και τις προκρατήσεις και στο 1^ο 3μηνο του 2016. Το πρόβλημα αυτό, αν δεν αντιμετωπιστεί έγκαιρα και αποφασιστικά, μπορεί πράγματι να ανακόψει την ανοδική πορεία της τουριστικής δραστηριότητας σε κάποιες περιοχές της χώρας, ιδιαίτερα δε στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου Χίο, Σάμο, Λέσβο και σε μικρότερο βαθμό στην Κω, τη Μεγίστη και τη Λέρο στα οποία λιμνάζουν περί τους 8,5 χιλ. πρόσφυγες. Στα νησιά αυτά φαίνεται ότι υπάρχει πτώση των προκρατήσεων για την καλοκαιρινή τουριστική περίοδο, χωρίς ωστόσο αυτό να προεξοφλεί σημαντικές αρνητικές εξελίξεις στους επόμενους μήνες.

Ήδη, παρά τα αρχικά προβλήματα και τις επώδυνες καθυστερήσεις, το ελληνικό κράτος οργανώνεται με σχετικά γρήγορους ρυθμούς και μεταφέρει τους πρόσφυγες (περί τους 53.000 που έχουν εγκλωβιστεί στη χώρα μετά το κλείσιμο των βόρειων συνόρων) σε οργανωμένα κέντρα υποδοχής σε όλη την Ελλάδα. Επίσης, το κλείσιμο της διαδρομής των προσφύγων προς την Ευρώπη μέσω των Βαλκανικών χωρών, η Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας που τέθηκε σε ισχύ από την 20η Μαρτίου 2016 και οι προσπάθειες τερματισμού του πολέμου στη Συρία έχουν ήδη περιορίσει δραστικά τις νέες αφίξεις στην Ελλάδα. Γενικά έως την 10η Απριλίου 2016 είχε εκτιμηθεί ότι ενώ έως την 20η Μαρτίου οι νέες αφίξεις προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα ανέρχονταν στις 1.676 ημερησίως, στο διάστημα 20/3/2016 έως 9/4/2016 οι νέες αφίξεις είχαν περιοριστεί στις 337 ημερησίως. Στη συνέχεια περιορίστηκαν ακόμη περισσότερο σε 18 την 11/4/2016, 80 την 12/4/2016, 101 την 13/4/2016 και μόνο 30 την 14/4/2016. Όσον αφορά τη Βόρεια Ελλάδα θα πρέπει να εξασφαλιστεί ότι τα 6,0 εκατ. επισκέπτες που ήλθαν στην Ελλάδα (σε μεγάλο βαθμό οδικώς και, ενδεχομένως, με λίγες διανυκτερεύσεις, ή/και χωρίς διανυκτέρευση) το 2015 από την ΠΓΔΜ, την Βουλγαρία, την Σερβία και την Αλβανία, θα συνεχίσουν να επισκέπτονται ελεύθερα και χωρίς αναίτια εμπόδια (π.χ. από συγκεντρωμένους πρόσφυγες) την Ελλάδα και το 2016 και τα επόμενα έτη.

Το προσφυγικό επηρέασε αρνητικά τον ελληνικό τουρισμό.

3

Ανάπτυξη του Τουρισμού το 2015 και προοπτικές για το 2016

3.1 Αφίξεις και Διανυκτερεύσεις Μη Κατοίκων

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζεται η εξέλιξη των αφίξεων μη κατοίκων στην Ελλάδα στην περίοδο 2008 - 2015 ανά 3μηνο και οι προβλέψεις του ΣΕΤΕ για την εξέλιξη των αφίξεων το 2016. Σημειώνεται, η εντυπωσιακή αύξηση των αφίξεων στην Ζετία 2013 - 2015, στα 23,6 εκατ. το 2015, από 15,2 εκατ. το 2012. Η εντυπωσιακή αυτή αύξηση, όπως αναλύεται στην Υποδιαίρεση 2.2.2. και στον Πίνακα 2., προήλθε από την σημαντική αύξηση των αφίξεων από τις παραδοσιακές αγορές της χώρας (Γερμανία, Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Γαλλία, λοιπές χώρες της ΕΕ-28, ΗΠΑ, κ.ά.), αλλά σε μεγάλο βαθμό και από τις γειτονικές χώρες (ΠΓΔΜ, Βουλγαρία, Σερβία, Τουρκία) με σημαντική αύξηση και του οδικού τουρισμού.

Πίνακας 9

Αφίξεις ξένων κατοίκων (έρευνα συνόρων Τραπέζης της Ελλάδος)

	2008	2009	2,010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Q1	1,242.1	1,035.2	980.4	1,108.4	978.6	1,023.4	1,186.9	1,728.4	1,680.0
Q2	4,243.5	3,885.0	3,674.8	4,195.8	3,849.2	4,397.5	5,077.1	5,837.3	6,100.0
Q3	8,136.4	7,784.8	8,238.1	8,925.7	8,655.2	10,113.1	12,722.9	13,051.7	13,965.3
Q4	2,316.8	2,209.5	2,114.2	2,197.4	2,034.6	2,385.7	3,046.5	2,982.0	3,259.4
Σύνολο	15,938.8	14,914.5	15,007.5	16,427.2	15,517.6	17,919.6	22,033.5	23,599.5	25,004.7
% Δ έναντι του αντίστοιχου 3μήνου του προηγούμενου έτους									
Q1		-16.7%	-5.3%	13.1%	-11.7%	4.6%	16.0%	45.6%	-2.8%
Q2		-8.4%	-5.4%	14.2%	-8.3%	14.2%	15.5%	15.0%	4.5%
Q3		-4.3%	5.8%	8.3%	-3.0%	16.8%	25.8%	2.6%	7.0%
Q4		-4.6%	-4.3%	3.9%	-7.4%	17.3%	27.7%	-2.1%	9.3%
Σύνολο		-6.4%	0.6%	9.5%	-5.5%	15.5%	23.0%	7.1%	6.0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις SETE Intelligence για το 2016

Πίνακας 10

Αφίξεις, διανυκτερεύσεις και έσοδα από εισερχόμενο τουρισμό

Χώρες	Αφίξεις	Διανυκτ/εις	Διανυκτ/εις ταξιδιώτη	Έσοδα	Έσοδα ταξιδιώτη	Έσοδα/ Διανυκτ/ση
Χώρες ΕΕ-28	14,972,200	132,842,300	8,9	9,403,300	628	71
Αυστρία	327,100	3,182,500	9,7	300,500	919	94
Βέλγιο	482,500	4,596,500	9,5	373,100	773	81
Βουλγαρία	1,900,600	6,618,600	3,5	195,600	103	30
Γαλλία	1,522,100	14,410,700	9,5	1,194,300	785	83
Γερμανία	2,810,300	31,365,900	11,2	2,244,600	799	72
Δανία	237,700	2,126,000	8,9	142,200	598	67
Ηνωμένο Βασίλειο	2,397,200	23,772,600	9,9	2,019,500	842	85
Ιταλία	1,355,300	11,965,800	8,8	832,700	614	70
Κύπρος	470,100	4,998,000	10,6	249,200	530	50
Ολλανδία	639,100	6,727,400	10,5	438,800	687	65
Σουηδία	351,600	3,195,100	9,1	220,700	628	69
Ελβετία	391,200	3,875,900	9,9	374,800	958	97
Ρωσία	512,800	5,465,600	10,7	421,300	822	77
ΠΓΔΜ	3,023,100	6,216,800	2,1	247,100	82	40
ΗΠΑ	750,300	8,559,900	11,4	943,300	1,257	110
Σύνολο εκτός της Κρουαζιέρας	23,599,500	185,027,100	7,8	13,679,200	580	74
Κρουαζιέρες	2,514,500	2,984,800	1,2	446,600	178	150
Σύνολο	26,114,200	188,012,000	7,2	14,125,800	541	75
Στόχος 2021	34,800,000	250,000,000	7,2	19,600,000	563	78

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Τουριστικό Ισοζύγιο (Απρίλιος 2016) - εκτιμήσεις SETE Intelligence

Η αύξηση των αεροπορικών αφίξεων κατά 8,2% στο 1^ο 3μηνο 2016, μετά την αύξησή τους κατά 29,4% στο 1^ο 3μηνο. 2015 και κατά 0,6% στο 1^ο 3μηνο 2014, αντισταθμίστηκε από την πτώση των αφίξεων οδικώς (σε μεγάλο βαθμό από την ΠΓΔΜ και από τη Βουλγαρία) και αυτό σηματοδοτεί πτώση των συνολικών αφίξεων κατά -2,8% στο 1^ο 3μηνο.2016, μετά την πτώση τους κατά -11,0% στο 2μηνο Ιαν. - Φεβρ. 2016. Με την υπόθεση της λήξης της 1ης αξιολόγησης του 3ου Μνημονίου έως τα τέλη Μαΐου 2016 και επίσης με τη διαφαινόμενη επίτευξη της αναγκαίας οργανωτικής αναβάθμισης των υπηρεσιών της χώρας για την αντιμετώπιση του Προσφυγικού προβλήματος - με έγκαιρη αποσυμφόρηση από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες του Λιμανιού του Πειραιά και της Ειδομένης, καθώς και των νήσων του Αιγαίου, αναμένεται αύξηση των τουριστικών αφίξεων στα επόμενα 3μηνα του 2016, όπως φαίνεται στον Πίνακα 9. Για το σύνολο του 2016 αναμένεται αύξηση των αφίξεων στα 25 εκατ. περίπου, ή κατά 9,5% έναντι του 2015.

Όσον αφορά στις διανυκτερεύσεις από τα στοιχεία της Τραπέζης της Ελλάδος (Πίνακας 10) προκύπτει ότι το σύνολο των διανυκτερεύσεων μη κατοίκων στην Ελλάδα το 2015 ήταν 185,03 εκατ. χωρίς την κρουαζιέρα και ήταν αυξημένες κατά 0,1% έναντι του 2014 και στα 188,01 εκατ. με την κρουαζιέρα και ήταν αυξημένες κατά 0,6%.

Όπως επίσης φαίνεται από τον Πίνακα 10 οι διανυκτερεύσεις ανά ταξίδι μη κατοίκου το 2015 ήταν κατά μέσο όρο 7,84 χωρίς την κρουαζιέρα και 7,2 με την κρουαζιέρα. Οι διανυκτερεύσεις ανά άφιξη μη κατοίκου στην κρουαζιέρα ήταν 1,19, ενώ για τις αφίξεις από την ΠΓΔΜ ήταν 2,06 και από τη Βουλγαρία 3,48. Από την άλλη πλευρά τα έσοδα ανά ταξιδιώτη ήταν € 177,6 στην κρουαζιέρα, αλλά μόνο € 81,7 για τους τουρίστες από την ΠΓΔΜ και € 102,9 για τους τουρίστες από τη Βουλγαρία.

Εισερχόμενος τουρισμός 2015:
23,6 εκ. αφίξεις
€ 13,7 δισ. έσοδα
185 εκ. διανυκτερεύσεις

Κρουαζιέρα:
2,5 αφίξεις
€ 446 εκ. έσοδα
3 εκ. διανυκτερεύσεις

3.2 Εισερχόμενος Τουρισμός - Αφίξεις, Διανυκτερεύσεις, Έσοδα

Στον Πίνακα 11 παρουσιάζεται η εξέλιξη των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων ξένων κατοίκων στην Ελλάδα με βάση την Έρευνα Συνόρων, η εξέλιξη των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό και από την κρουαζιέρα, η δαπάνη των μη κατοίκων που επισκέπτονται την Ελλάδα ανά ταξίδι χωρίς την κρουαζιέρα, οι διανυκτερεύσεις ανά ταξίδι και η δαπάνη ανά διανυκτέρευση.

Η δαπάνη ανά ταξίδι μειώθηκε στα € 580 το 2015, από € 590 το 2014 και € 653 το 2013. Από την άλλη πλευρά, αξιοσημείωτη είναι:

- α) η διαχρονική σταθερότητα της δαπάνης ανά διανυκτέρευση και**
- β) η ανάκαμψή της το 2015 κατά 4,6% στα € 74 μετά την πτώση της το 2014.** Δηλαδή η μείωση στην δαπάνη ανά ταξίδι οφείλεται στην πραγματοποίηση διακοπών μικρότερης διάρκειας από τους ταξιδιώτες και όχι σε χαμηλότερη ημερήσια δαπάνη.

Η μείωση στην δαπάνη ανά ταξίδι οφείλεται στην πραγματοποίηση διακοπών μικρότερης διάρκειας από τους ταξιδιώτες και όχι σε χαμηλότερη ημερήσια δαπάνη.

Πίνακας 11

Αφίξεις, έσοδα και δαπάνη ανά ταξίδι (χωρίς κρουαζιέρα)

	Αφίξεις		Έσοδα		Διανυκτερεύσεις		Δαπάνη /ταξίδι Ευρώ	Διανυκτ/εις ταξίδι	Δαπάνη Διανυκτ/εις Ευρώ
	Χιλ.	%Δ	Εκατ. €	%Δ	Χιλ.	%Δ			
2006	16,224		11,357		162,165		700.0	10.0	70.0
2007	16,165	-0.4%	11,319	-0.3%	161,235	-0.6%	700.2	10.0	70.2
2008	15,939	-1.4%	11,636	2.8%	152,596	-5.4%	730.0	9.6	76.3
2009	14,915	-6.4%	10,400	-10.6%	141,444	-7.3%	697.3	9.5	73.5
2010	15,008	0.6%	9,611	-7.6%	140,176	-0.9%	640.4	9.3	68.6
2011	16,427	9.5%	10,505	9.3%	150,978	7.7%	639.5	9.2	69.6
2012	15,518	-5.5%	10,025	-4.6%	140,919	-6.7%	646.0	9.1	71.1
2013	17,917	15.5%	11,707	16.8%	160,251	13.7%	653.4	8.9	73.1
2014	22,034	23.0%	13,005	11.1%	184,789	15.3%	590.2	8.4	70.4
2015	23,600	7.1%	13,679	5.2%	185,027	0.1%	579.6	7.8	73.9
2016	25,005	6.0%	14,550	6.4%	195,000	5.4%	581.9	7.8	74.6

Πηγή: Έρευνα Συνόρων Τράπεζας της Ελλάδος - Εκτιμήσεις: SETE Intelligence

Όπως εξηγήθηκε και στην Επισκόπηση, η πτώση της δαπάνης ανά ταξίδι τα τελευταία έτη οφείλεται στη μεγάλη αύξηση των αφίξεων από την ΠΓΔΜ (όπου η δαπάνη ανά ταξίδι διαμορφώθηκε στα € 81,7 το 2015) και από τη Βουλγαρία (όπου η δαπάνη ανά ταξίδι ήταν το 2015 στα € 102,9). Η δαπάνη ανά ταξίδι αναμένεται να αυξηθεί από το 2016 αφού εκτιμάται ότι ο ρυθμός αύξησης των αφίξεων από τη Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ιταλία, Ρωσία, ΗΠΑ, Σουηδία, Ελβετία, και από άλλες χώρες με υψηλή δαπάνη ανά ταξίδι θα είναι υψηλότερος από το ρυθμό αύξησης των αφίξεων από τη Βουλγαρία και από την ΠΓΔΜ. Αυτό συνεπάγεται την υπόθεση για αύξηση των αφίξεων κατά 5,9% το 2016, με αύξηση των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό κατά 6,0%.

3.3 Κύκλος εργασιών στους Τομείς Καταλύματος – Εστίασης και στις Μεταφορές

Στον Πίνακα 12 και στο Διάγραμμα 32 παρουσιάζεται η εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον τομέα παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης που αποτελεί τον κεντρικό τομέα στον οποίο απεικονίζεται η οικονομική δραστηριότητα του Τουρισμού.

Η αύξηση του ΦΠΑ στις τουριστικές υπηρεσίες επιδρά έντονα αρνητικά στον κύκλο εργασιών στα καταλύματα, στην εστίαση και τις μεταφορές.

Πίνακας 12

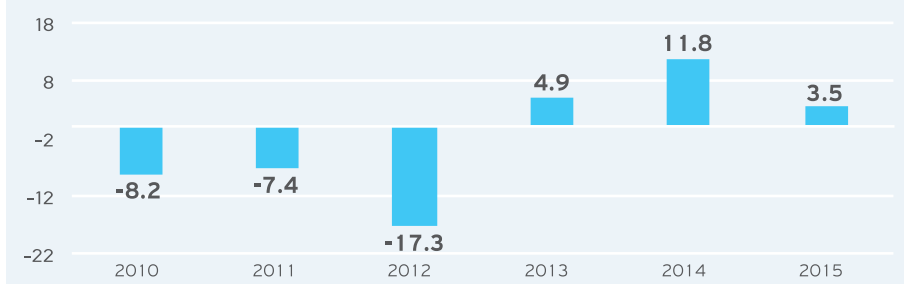
ΔΚΕ στον Τομέα Υπηρεσιών Καταλύματος και Εστίασης (Τουρισμός)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1ο 3μηνο	64.0	50.8	38.6	32.1	46.5	48.1
2ο 3μηνο	103.3	101.0	80.0	84.2	89.8	97.6
3ο 3μηνο	166.6	164.7	145.7	147.5	158.8	167.0
4ο 3μηνο	66.1	54.0	42.0	57.6	64.1	59.0
	100.0	92.6	76.6	80.4	89.8	92.9
	% Μεταβολή					
1ο 3μηνο	2.9	-20.6	-24.0	-16.8	44.9	3.4
2ο 3μηνο	-10.2	-2.2	-20.8	5.3	6.7	8.7
3ο 3μηνο	-7.5	-1.1	-11.5	1.2	7.7	5.2
4ο 3μηνο	-15.8	-18.3	-22.2	37.1	11.3	-8.0
	-8.2	-7.4	-17.3	4.9	11.8	3.5

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 32

Δείκτης κύκλου εργασιών στον τομέα υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης

Σημειώνεται η αξιοσημείωτη ανάκαμψη του κύκλου εργασιών του σημαντικού αυτού κλάδου κατά 4,9% το 2013, 11,8% το 2014 και κατά 3,5% το 2015, παρά τη σημαντική πτώση του Δείκτη κατά -8,0% στο 4ο 3μηνο 2015. Η ανάκαμψη αυτή σημειώθηκε μετά την κατακόρυφη πτώση του ΔΚΕ στον τομέα κατά -8,2% το 2010, -7,4% το 2011 και κατά -17,3% το 2012. Ειδικότερα, το 2012 ήταν ένα πολύ αρνητικό έτος για τον Ελληνικό τουρισμό που ήταν σε μεγάλο βαθμό το αποτέλεσμα των εγχώριων - υπονομευτικών για τον τουρισμό - κινητοποιήσεων και της κακής εικόνας της χώρας στο εξωτερικό. Για το 2016 αναμένεται τώρα περαιτέρω αύξηση του ΔΚΕ στον τομέα, λόγω και της αναμενόμενης ανάκαμψης και του εσωτερικού τουρισμού, η οποία, ωστόσο, μπορεί να περιοριστεί, ή και να αντιστραφεί εξαιτίας της μεγάλης αύξησης των συντελεστών του ΦΠΑ στα προϊόντα του τομέα.

Πίνακας 13

ΔΚΕ στις χερσαίες μεταφορές

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1ο 3μηνο	104.5	86.3	87.3	83.2	81.3	78.1
2ο 3μηνο	99.3	100.8	104.3	90.6	88.9	84.5
3ο 3μηνο	95.5	109.0	96.2	91.5	85.3	77.7
4ο 3μηνο	100.7	97.2	92.7	99.8	93.5	88.0
	100	98.3	95.1	91.3	87.3	82.1
	% Μεταβολή					
1ο 3μηνο	-12.0	-17.4	1.2	-4.7	-2.3	-3.9
2ο 3μηνο	-14.8	1.5	3.5	-13.1	-1.9	-4.9
3ο 3μηνο	-8.8	14.1	-11.7	-4.9	-6.8	-8.9
4ο 3μηνο	-32.4	-3.5	-4.6	7.7	-6.3	-5.9
	-18.2	-1.7	-3.3	-4.0	-4.4	-5.9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 14

ΔΚΕ στις πλωτές μεταφορές

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1ο 3μνο	71.7	70.9	61.1	54.8	44.5	42.3
2ο 3μνο	104.8	95.7	81.8	75.8	67.4	69.1
3ο 3μνο	152.5	157.1	124.9	117.5	111.0	102.7
4ο 3μνο	71.0	65.8	61.9	57.2	57.6	51.3
	100	97.4	82.4	76.3	70.1	66.4
	% Μεταβολή					
1ο 3μνο	-12.0	-17.4	1.2	-4.7	-2.3	-3.9
1ο 3μνο	-2.7	-1.1	-13.8	-10.3	-18.8	-4.9
2ο 3μνο	-6.2	-8.7	-14.5	-7.3	-11.1	2.5
3ο 3μνο	-12.6	3.0	-20.5	-5.9	-5.5	-7.5
4ο 3μνο	-8.6	-7.3	-5.9	-7.6	0.7	-10.9
	-8.6	-2.6	-15.4	-7.4	-8.1	-5.4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Στους Πίνακες 13 και 14 παρουσιάζεται η εξέλιξη του ΔΚΕ στις χερσαίες και στις πλωτές μεταφορές. Παρά την μεγάλη άνοδο του τουρισμού στην περίοδο 2013 - 2015, ο κύκλος εργασιών στους κλάδους αυτούς δεν έχει σημειώσει ανάκαμψη έως το 2015. Η πτώση της εγχώριας ζήτησης και του εσωτερικού τουρισμού συμβάλουν σε αυτή την εξέλιξη. Από την άλλη πλευρά, αυτό, ενδεχομένως, οφείλεται και στη μεγάλη άνοδο των αεροπορικών μεταφορών στα τελευταία χρόνια με τη δυναμική είσοδο και στην Ελλάδα των αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους. Αυτό φαίνεται από τη μεγάλη άνοδο του ΔΚΕ στις αεροπορικές μεταφορές που παρουσιάζεται στον Πίνακα 15. Η ανάκαμψη στις αεροπορικές μεταφορές άρχισε ταυτόχρονα με την ανάκαμψη του εξωτερικού τουρισμού, με αύξηση του ΔΚΕ στις αεροπορικές μεταφορές κατά 3,9% το 2013, μετά τη συνεχή πτώση του στην περίοδο 2010 - 2012, και συνεχίστηκε με αύξηση κατά 7,1% το 2014 και κατά 9,7% το 2015.

Συνεχίζεται η αύξηση τις αεροπορικές μεταφορές, 7,1% το 2014 και 9,7 το 2015. Αντίθετα, μείωση -8,1% και -5,4% αντίστοιχα στις πλωτές μεταφορές.

Πίνακας 15
ΔΚΕ στις αεροπορικές μεταφορές

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1ο 3μηνο	79.3	69.4	65.5	64.8	65.1	67.1
2ο 3μηνο	105.0	109.0	99.4	108.6	122.4	127.6
3ο 3μηνο	131.9	137.9	139.5	148.2	165.2	184.7
4ο 3μηνο	83.8	80.0	87.5	85.6	83.5	99.3
	100	99.1	98.0	101.8	109.1	119.7
% Μεταβολή						
1ο 3μηνο	-3.9	-12.5	-5.6	-1.1	0.5	3.1
2ο 3μηνο	-9.7	3.8	-8.8	9.3	12.7	4.2
3ο 3μηνο	-8.7	4.5	1.2	6.2	11.5	11.8
4ο 3μηνο	-3.5	-4.5	9.4	-2.2	-2.5	18.9
	-7.0	-0.9	-1.1	3.9	7.1	9.7

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Τέλος στον Πίνακα 16 παρουσιάζεται η ανάκαμψη του ΔΚΕ στον τομέα των ταξιδιωτικών πρακτορείων, κατά 11,3% το 2013 και κατά 6,9% το 2014, ενώ το 2015 σημειώθηκε μικρή πτώση του δείκτη κατά -3,9%. Αυτή η πτώση το 2015 οφείλεται στη μεγάλη πτώση του δείκτη κατά -11,0% στο 3ο 3μηνο 2015 και κατά -16,1% στο 4ο 3μηνο 2015, προφανώς ως αποτέλεσμα των capital controls. Ανάκαμψη στον κύκλο εργασιών σε όλους τους ανωτέρω τομείς αναμένεται κυρίως από το 2ο 6μηνο 2016, σε συνδυασμό με την αναμενόμενη ανάκαμψη και του εσωτερικού τουρισμού, αν αυτή η ανάκαμψη δεν καταπνιγεί τελικά από τη διαφαινόμενη περεταίρω αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών και των δραστηριοτήτων του τουρισμού.

Πίνακας 16
ΔΚΕ στα ταξιδιωτικά πρακτορεία

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1ο 3μηνο	57,1	32,7	20,3	19,5	21,7	26,9
2ο 3μηνο	130,8	91,2	55,4	54,1	56,6	61,3
3ο 3μηνο	135,0	89,8	77,7	89,7	95,8	85,3
4ο 3μηνο	77,2	45,4	35,8	47,2	50,0	41,8
	100,0	64,8	47,3	52,6	56,0	53,8
% Μεταβολή						
1ο 3μηνο	-12,7	-42,7	-37,9	-3,9	11,3	24,0
2ο 3μηνο	-4,5	-30,3	-39,3	-2,3	4,6	8,3
3ο 3μηνο	-31,6	-33,5	-13,5	15,4	6,8	-11,0
4ο 3μηνο	-40,8	-41,2	-21,1	31,8	5,9	-16,4
	-24,5	-35,2	-27,0	11,3	6,5	-3,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

4

Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία

4.1 Συμβολή στο ΑΕΠ

Στον Πίνακα 17, παρουσιάζονται τα στοιχεία για την άμεση και έμμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας.

Πίνακας 17

Άμεση και έμμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας

Κατηγορία Δαπάνης	2013 € Εκατ.	2014 € Εκατ.	2015 € Εκατ.	2021 € Εκατ.
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών	11,707.0	13,005.1	13,679.2	18,500.0
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	445.2	388.0	446.6	650.0
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	216.0	191.0	210.0	350.0
Αερομεταφορές	1,077.0	1,177.0	1,250.0	2,100.0
Θαλάσσιες μεταφορές	148.0	151.0	145.0	350.0
Εγχώριος τουρισμός: Καταλύματα - Εστίαση	1,195.0	1,315.0	1,312.0	2,500.0
Επενδύσεις	200.0	200.0	200.0	1,000.0
Σύνολική Εγχώρια δαπάνη	14,988.2	16,427.1	17,242.8	25,450.0
ΑΕΠ Τρέχουσες Τιμές	180,389.0	177,559.4	176,022.7	207,490.0
Άμεση % Συμβολή	8.3%	9.3%	9.8%	12.3%
Πολλαπλασιαστής 2,2	2.2	2.2	2.2	1.9
Πολλαπλασιαστής 2,65	2.7	2.7	2.7	2.0
Συνολική Επίπτωση (με πολλαπλασιαστή 2,2)	32,974	36,140	37,934	48,355
Συνολική Επίπτωση (με πολλαπλασιαστή 2,65)	39,719	43,532	45,693	50,900
Συνολική % Συμβολή στο ΑΕΠ (Πολ.: 2,2)	18.3%	20.4%	21.6%	23.3%
Συνολική % Συμβολή στο ΑΕΠ (Πολ.: 2,65)	22.0%	24.5%	26.0%	24.5%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Τράπεζα της Ελλάδος και Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ.

Η άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ εκτιμάται στο 9,8% του ΑΕΠ το 2015 (2014:9,3%, 2013: 8,3%), με τον εσωτερικό τουρισμό και τις επενδύσεις στον τουρισμό να διαμορφώνονται ακόμη σε πολύ χαμηλά επίπεδα λόγω της βαθιάς ύφεσης και της αβεβαιότητας για τα μελλοντικά εισοδήματα στην ελληνική οικονομία. Ο πολλαπλασιαστής που προσδιορίζει τη συνολική (άμεση και έμμεση) επίπτωση του Τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας έχει εκτιμηθεί στο 2,2 από το ΙΟΒΕ και στο 2,65 από το ΚΕΠΕ⁸. Ο πολλαπλασιαστής αυτός διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια σε σχετικά υψηλά επίπεδα εξαιτίας και του γεγονότος ότι η πρόσθετη ζήτηση που δημιουργεί η ανάπτυξη του εξωτερικού

Άμεση συμβολή τουρισμού: 9,8%
Πολλαπλασιαστής: 2,2 έως 2,6
Συνολική συμβολή: 20-25%

⁸ Βλέπε Άρπς Ικκος (Ιούλιος 2015) «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 –συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών». SETE Intelligence.

Τουρισμού στην εγχώρια οικονομία καλύπτει ένα σημαντικό κενό που υπάρχει στην ενεργό ζήτηση στην Ελληνική οικονομία στην περίοδο 2010 - 2015. Σε αυτό το περιβάλλον, η συμβολή του Τουρισμού αυξάνεται δεδομένου ότι ο εξωτερικός τουρισμός αναπτύσσεται σε μια περίοδο κατά την οποία η εγχώρια ζήτηση και το ΑΕΠ της χώρας σημειώνουν μεγάλη πτώση. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 17, με βάση αυτούς τους πολλαπλασιαστές, η συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ της χώρας υπερβαίνει το 21% το 2015⁹. Αναμένεται δε να διαμορφωθεί σε επίπεδα άνω του 23% το 2021, παρά την αναμενόμενη έως τότε ανάκαμψη και της βιομηχανικής και γεωργικής παραγωγής, αλλά και του τομέα των κατασκευών¹⁰.

Όσον αφορά τη συμβολή του τουρισμού στην αύξηση του ΑΕΠ της χώρας στην Ζετία 2013 - 2015 σημειώνονται τα ακόλουθα: α) Με βάση τα δεδομένα του Πίνακα 17 για τη συνολική (άμεση και έμμεση) επίπτωση του τουρισμού στην οικονομία, όπως φαίνεται στον Πίνακα 18, η επίπτωσή του στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ το 2015 ήταν κατά +1,01 π.μ., ενώ στο ποσοστό μεταβολής του ΑΕΠ το 2014 ήταν +1,75 π.μ. Τα στοιχεία αυτά προκύπτουν με τη χρήση του χαμηλότερου από τους δύο διαθέσιμους πολλαπλασιαστές, δηλαδή με πολλαπλασιαστή 2,2.

Πίνακας 18
Επίπτωση του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ

	2013	2014	2015
Συνολική άμεση και έμμεση δαπάνη από τον Τουρισμό	32,974.0	36,140	37,934
%Δ		9.6%	5.0%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		1.75	1.01
Εισπράξεις από τον εξωτερικό τουρισμό	10,442.5	12,152.2	13,393.1
% Δ		16.4%	10.2%
ΑΕΠ Τρέχουσες τιμές	191,204	180,389.0	177,559.4
		-5.7%	-1.6%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.89	0.69
Προστ. Αξία Χ&Λ Εμπόριο Καταλύματα και Εστίαση	36,994.8	37,049.0	39,725.0
%Δ		0.1%	7.2%
ΑΕΠ Σταθ. Τιμές 2010	190,394.7	184,305.4	185,510.8
%Δ		-3.2%	0.7%
Επίπτωση στην αύξηση του ΑΕΠ (Π.μ.)		0.03	1.45
			0.31

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

⁹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία το 2014 βλέπε τη μελέτη του Επιστημονικού Διευθυντή του ΙΝΣΕΤΕ Αρη Ίκκου με τίτλο: «Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία το 2014 – συνοπτική απεικόνιση βασικών μεγεθών», Ιούλιος 2015. Βλέπε επίσης ΙΟΒΕ (Σεπτέμβριος 2012), «Η Επίδραση του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία».

¹⁰ Ο πολλαπλασιαστής εκτιμάται σε επίπεδα λίγο κάτω του 2,0 το 2021 λόγω του ότι μετά από 6 έτη από σήμερα το κενό του τρέχοντος ΑΕΠ από το δυνητικό ΑΕΠ θα έχει μειωθεί.

Με βάση μόνο την αύξηση των εισπράξεων από τον εξωτερικό τουρισμό, η συμβολή του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ ανήλθε στις +0,41 π.μ. το 2015, μετά τη σημαντική συμβολή του κατά +0,69 π.μ. το 2014 και κατά +0,89 π.μ. το 2013.

Τέλος, με βάση μόνο την αύξηση της προστιθέμενης αξίας στους Τομείς του Χονδρικού και Λιανικού Εμπορίου, μεταφορών και Καταλύματος - Εστίασης, η επίπτωση του Τουρισμού στην αύξηση του ΑΕΠ εκτιμάται ότι ήταν μεγαλύτερη από τις 0,31 π.μ. το 2015, τις 1,45 π.μ. το 2014 και τις 0,03 π.μ. το 2013. Σημειώνεται, ότι η αύξηση της προστιθέμενης αξίας του συγκεκριμένου κλάδου οφείλεται μόνο στον Τουρισμό, ενώ η μεταβολή της προστιθέμενης αξίας των κλάδων του εμπορίου και των μεταφορών ήταν αρνητική, παρά την έμμεση ενίσχυσή τους από την εντυπωσιακή αύξηση του εξωτερικού τουρισμού στην περίοδο 2013 - 2015. Επομένως, η επίπτωση του τουρισμού στη μεταβολή του ΑΕΠ είναι μεγαλύτερη την επίπτωση που προαναφέρθηκε από την αύξηση της ΑΠΑ του συγκεκριμένου κλάδου.

4.2 Συμβολή στην Απασχόληση

Η άμεση και έμμεση συμβολή του τουρισμού στη συνολική απασχόληση στην Ελλάδα παρουσιάζεται στον Πίνακα 19.

Πίνακας 19
Συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση

	Συνολική Απασχόληση	Καταλύματα και εστίαση		Συμβολή στην απασχόληση σε άλλους κλάδους		Συνολική Συμβολή (Άμεση και έμμεση)	
		Χιλ.	Σύνολο	% Συμβολή	Σύνολο	% Συμβολή	Σύνολο
2008	4,610.5	322.2	7.0%	357.2	7.7%	679.4	14.7%
2009	4,556.0	321.0	7.0%	355.1	7.8%	676.1	14.8%
2010	4,389.8	308.5	7.0%	344.0	7.8%	652.5	14.9%
2011	4,054.4	295.7	7.3%	334.6	8.3%	630.3	15.5%
2012	3,695.0	272.1	7.4%	320.1	8.7%	592.3	16.0%
2013	3,513.2	259.2	7.4%	317.4	9.0%	576.6	16.4%
2014	3,536.3	297.1	8.4%	335.7	9.5%	632.9	17.9%
2015	3,610.7	325.6	9.0%	357.2	9.9%	682.8	18.9%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ και εκτιμήσεις ΙΝΣΕΤΕ

Πίνακας 20
Απασχόληση στους βασικούς τομείς του τουρισμού στον ιδιωτικό τομέα με βάση την απογραφή του Συστήματος ΕΡΓΑΝΗ στην περίοδο Ιαν.- Οκτ. 2015

	Επιχειρήσεις	Εργαζόμενοι
Εστίαση	29,486	171,402
Καταλύματα	6,401	66,667
Ταξιδιωτικά Πρακτορεία	1,672	10,479
Χερσαίες μεταφορές	9,342	38,701
Πλωτές μεταφορές	747	8,338
Αεροπορικές μεταφορές	65	3,777
Σύνολο κλάδων τουρισμού	47,713	299,364
% Συμβολή	21.5%	18.1%
Σύνολο	222,281	1,651,176

Πηγή: ΕΡΓΑΝΗ Πληροφοριακό Σύστημα (2016). "Αποτελέσματα Ηλεκτρονικής Καταγραφής του συνόλου των επιχειρήσεων και των εργαζομένων - μισθωτών με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου". ΣΕΠΕ-ΟΑΕΔ-ΙΚΑ ΕΤΑΜ

Η απασχόληση στους τομείς παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης αυξήθηκε περισσότερο από την αύξηση της συνολικής απασχόλησης το 2014 και το 2015 με αποτέλεσμα η συμβολή της στη συνολική απασχόληση να αυξηθεί στο 8,4% το 2014 και στο 9,0% το 2015, από 7,4% το 2012 και το 2013 και από 7,0% το 2010. Επίσης, η συμβολή του τουρισμού στην αύξηση της απασχόλησης σε άλλους τομείς της οικονομίας (χονδρικό και λιανικό εμπόριο και επισκευές, μεταφορές και αποθήκευση, ενημέρωση και επικοινωνία, επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, εκπαίδευση, υγεία, Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία, κ.ά.) ήταν αυξανόμενη στην περίοδο 2011 - 2015. Έτσι, η συνολική συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση στην Ελλάδα εκτιμάται στο 18,9% της συνολικής απασχόλησης το 2015, από 14,9% το 2010. Στον Πίνακα 20 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της απογραφής για την απασχόληση στους βασικούς κλάδους που προσφέρουν υπηρεσίες σε εγχώριους και σε εισερχόμενους τουρίστες. Η ουσιαστικά άμεση συμβολή του τουρισμού στη μισθωτή απασχόληση του ιδιωτικού τομέα με βάση αυτόν τον Πίνακα ανέρχεται στο 18,9% της συνολικής απασχόλησης το 2015.

Σχεδόν 1 στους 5 εργάζεται σε επαγγέλματα συναφή προς τον τουρισμό.

Η αύξηση του αριθμού των ασφαλισμένων μεταξύ 2012 και 2015 στον τουρισμό είναι πολλαπλάσια (37% -67% ανάλογα με τον μήνα) αυτής των υπολοίπων κλάδων (2% -9%).

Όσον αφορά την συμβολή των βασικών κλάδων της οικονομίας στην αύξηση της απασχόλησης στην περίοδο 2013-2015 σημειώνονται τα ακόλουθα:

Πρώτον, από το Δελτίο του Συστήματος ΕΡΓΑΝΗ για τον Απρίλιο του 2015 προκύπτει ότι τον μήνα Απρίλιο σημειώθηκε καθαρή αύξηση της απασχόλησης (προσλήψεις – απολύσεις – οικειοθελείς αποχωρήσεις) κατά 46,1 χιλ. άτομα στα καταλύματα, κατά 18,9 χιλ. άτομα στην εστίαση, κατά 8,5 χιλ. στο λιανικό εμπόριο, κατά 2,5 χιλ. στο χονδρικό εμπόριο και κατά 2,28 χιλ. στα ταξιδιωτικά πρακτορεία, όταν η συνολική καθαρή αύξηση της απασχόλησης τον Απρίλιο 2016 διαμορφώθηκε στο υψηλό των 90,6 χιλ. ατόμων.

Δεύτερον, σύμφωνα με στοιχεία του SETE Intelligence, που βασίζονται στα «Μηνιαία Στοιχεία Απασχόλησης» που ανακοινώνει σε μηνιαία βάση το ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, η αύξηση του αριθμού των ασφαλισμένων μεταξύ 2012 και 2015 στον τουρισμό είναι πολλαπλάσια (37% -67% ανάλογα με τον μήνα) αυτής των υπολοίπων κλάδων (2% -9%). Ως εκ τούτου, μεταξύ Αυγούστου 2012 και 2015, η αύξηση του αριθμού των ασφαλισμένων στον τουρισμό (80.000) ισούται με σχεδόν το 90% της αύξησης όλων των υπολοίπων κλάδων της οικονομίας (93.000).

Σε όρους απασχόλησης ο δυναμισμός του τουρισμού καθίσταται ακόμα πιο εμφανής: η συνολική απασχόληση μεταξύ 2012 και 2015 αυξήθηκε 20%-59% ανάλογα με τον μήνα, έναντι αύξησης 2% έως 9% για τους υπόλοιπους κλάδους. Επίσης, το πρώτο 8μηνο του 2015 ο όγκος απασχόλησης στον τουρισμό ήταν αυξημένος κατά 43% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα το 2012, έναντι 6% στους υπόλοιπους κλάδους¹¹.

¹¹ Βλέπε Άρης Ίκκος και Σεραφεΐμ Κουτσός (Μάιος 2016) «Μισθωτή απασχόληση στον τουρισμό και την υπόλοιπη οικονομία 2012-2015: Βάσει Δελτίων ΙΚΑ με Μηνιαία Στοιχεία Απασχόλησης». SETE Intelligence.

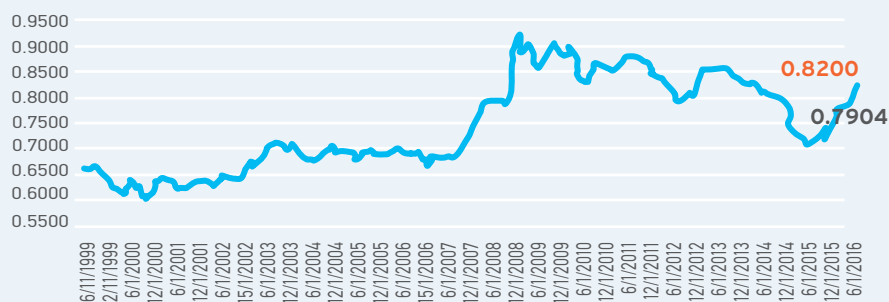
Οι Επιπτώσεις του Brexit στον Ελληνικό Τουρισμό

Η ανακοίνωση του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος για έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) από την ΕΕ-28 (Brexit), δημιούργησε μια μεγάλη αναταραχή στις αγορές και αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία, με άμεση επίπτωση:

- α) Την ταχεία υποτίμηση της Αγγλικής Λίρας (GBP) σε επίπεδα ρεκόρ έναντι του δολαρίου (USD) και στα 0,825 GBP/EUR την 30.6.2016. Αυτό συνεπάγεται άμεση υποτίμηση της GBP έναντι του Ευρώ (EUR) κατά 7,7% έναντι της ισοτιμίας της την 23.6.2016 και κατά 12,4% έναντι της ισοτιμίας της την 31.12.2015. Κατά μέσο όρο τον Ιούνιο 2016 η GBP ήταν υποτιμημένη κατά 1,6% έναντι του Μαΐου 2016 και κατά 8,9% έναντι του Δεκεμβρίου 2015. Εάν τον Ιούλιο 2016 η ισοτιμία διαμορφωθεί στα 0,82 GBP/EUR (βλέπε το Διάγραμμα), τότε η υποτίμηση της GBP έναντι του Ευρώ θα διαμορφωθεί στο 5,4% έναντι του Μαΐου 2016 και στο 13% έναντι του Δεκεμβρίου 2015.
- β) Μεγάλη πτώση στις χρηματιστηριακές αγορές παγκοσμίως (και ιδιαίτερα στις μετοχές των τραπεζών) και στις αγορές ομολόγων των χωρών της περιφέρειας της Ζώνης του Ευρώ.
- γ) Εκτιμήσεις για μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ, λόγω της μεγάλης αβεβαιότητας για τις επιπτώσεις της μετάβασης στη νέα οικονομική σχέση με την ΕΕ-27 και με τον κόσμο, που μπορεί ποσοτικοποιηθούν με την εκτίμηση για περιορισμό της αύξησης του ΑΕΠ της χώρας στο 1,2% το 2016 (από 1,9% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση του ΔΝΤ) και κατά 1,0% το 2017 (από 2,2% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση), με κάποιες εκτιμήσεις να κάνουν λόγο ακόμη και για ύφεση στην οικονομία στο 1^ο 6μηνο 2017 και για ανάκαμψη από το 2^ο 6μηνο 2017.

Διάγραμμα 32
Αγγλικές λίρες ανά Ευρώ(GBP/EUR)

Το ΗΒ ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς στον ελληνικό εξωτερικό τουρισμό το 2015, με αύξηση των αφίξεων κατά 9,0% και στο 1^ο 4μηνιο του 2016. Ακολουθούν ορισμένες βασικές διαπιστώσεις για τις επιπτώσεις των ανωτέρω εξελίξεων στη σημαντική αυτή αγορά που δείχνουν τους κινδύνους για τον ελληνικό τουρισμό σε περίπτωση παρατεταμένης υποτίμησης της λίρας και αστάθειας στην οικονομία του ΗΒ.

Στον Πίνακα 21 παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία των τουριστικών αφίξεων και των εισπράξεων από το ΗΒ και τα βασικά μακρο-μεγέθη που τα προσδιορίζουν.

Πίνακας 21
Στοιχεία που προσδιορίζουν την εξέλιξη του τουρισμού από το Ηνωμένο Βασίλειο

	Αφίξεις από το ΗΒ	Έσοδα από το ΗΒ (ΤτΕ)	ΜΚΔ (€)	ΜΚΔ (£)	ΑΕΠ ΗΒ	GBP/EUR τον Ιούλιο	EUR/GBP τον Ιούλιο
2005	2.287,3	1.932,9	845,0	581,0	1.583,0	0,6876	1,4544
2006	2.388,0	2.011,1	842,2	579,3	1.625,0	0,6878	1,4539
2007	2.502,7	2.160,5	863,3	582,2	1.667,0	0,6744	1,4828
2008	2.278,0	1.969,3	864,5	685,6	1.659,0	0,7931	1,2609
2009	2.112,2	1.624,5	769,1	662,1	1.589,0	0,8609	1,1615
2010	1.802,2	1.244,3	690,4	576,9	1.614,0	0,8357	1,1967
2011	1.758,1	1.205,4	685,6	606,6	1.646,0	0,8848	1,1303
2012	1.920,8	1.419,5	739,0	582,5	1.665,0	0,7883	1,2686
2013	1.846,3	1.354,7	733,7	632,4	1.701,0	0,8619	1,1602
2014	2.089,5	1.552,7	743,1	589,4	1.750,0	0,7931	1,2609
2015	2.397,2	2.019,5	842,4	595,5	1.790,0	0,7069	1,4147
2016					1.811,5	0,8200	1,2195

Όπως φαίνεται και από τα διαγράμματα που ακολουθούν, πολύ έντονη είναι η επίπτωση της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας EUR / GBP στις τουριστικές αφίξεις από το ΗΒ καθώς και στη ΜΚΔ των τουριστών από ΗΒ στην Ελλάδα, άρα πολλαπλασιαστικά και στα αντίστοιχα έσοδα. Λιγότερο σημαντική είναι η επίπτωση των διακυμάνσεων στο ΑΕΠ της Βρετανίας, εκπεφρασμένου σε λίρες (βλ. κατ.).

Με εξαίρεση το 2008 και το 2009 (όπου η λίρα είχε μεγάλες διακυμάνσεις και ενδεχομένως η ισοτιμία της τον Ιούλιο ήταν λιγότερο αντιπροσωπευτική), η κατά κεφαλήν δαπάνη σε όρους GBP είναι εντυπωσιακά σταθερή.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η διαφαινόμενη υποτίμηση της Αγγλικής Λίρας έναντι του Ευρώ θα επηρεάσει αρνητικά τις αφίξεις από το ΗΒ, ιδιαίτερα δε τις αφίξεις για «Ηλιο & Θάλασσα» τη φετινή σεζόν, αφού μεγάλο μέρος (περίπου το 50%) των κρατήσεων για τις αφίξεις αυτές αναμένονταν να γίνουν στην περίοδο Ιουλίου - Αυγούστου 2016.

Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι η αρνητική επίπτωση στα τουριστικά έσοδα από το ΗΒ -και όχι μόνο- μπορεί να είναι ιδιαίτερα μεγάλη στο βαθμό που υψηλόβαθμα στελέχη (και επομένως τουρίστες σχετικά υψηλής δαπάνης) αναγκαστούν να παραμείνουν στις θέσεις τους για να αντιμετωπίσουν τις νέες εξελίξεις. Επιπλέον, προβλέπεται ότι θα επηρεαστούν αρνητικά και άλλες μορφές ταξιδιών αναψυχής, π.χ. για την περίοδο Οκτ. - Δεκ. 2016, που είναι λιγότερο εστιασμένες εποχικά. Μπορεί δηλαδή να επηρεαστούν και τα ταξίδια προγραμματισμού 4-6 μηνών (βλέπε στον Πίνακα 22 που αποτυπώνει τον χρόνο προγραμματισμού κράτησης για ταξίδια από το ΗΒ προς Ελλάδα).

Πίνακας 22

Προγραμματισμός Κράτησης από Ην. Βασίλειο προς Ελλάδα αναλόγως τύπου ταξιδιού

	Ήλιος και Θάλασσα	City Break	Πολιτισμός και Θρησκεία
έως 1 μήνα	30%	40%	17%
2-3 μήνες	31%	0%	48%
4-6 μήνες	32%	60%	35%
7+ μήνες	7%	0%	0%

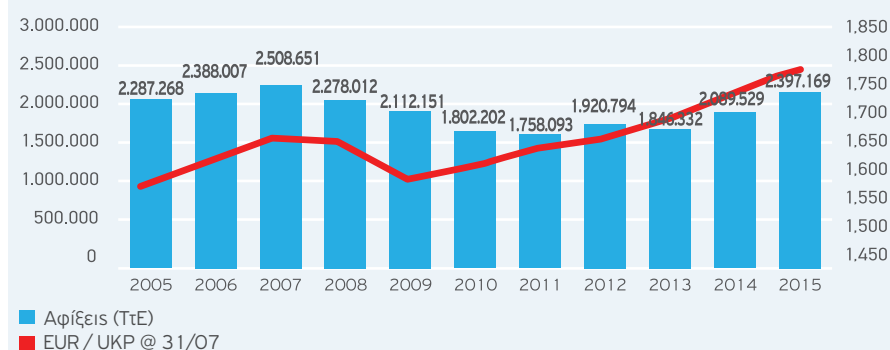
Πηγή: «Ποιος είναι ο Πελάτης μας:», SETE Intelligence

Στα επόμενα Διαγράμματα 35 και 36 παρουσιάζεται η σχέση των αφίξεων και της ΜΚΔ των τουριστών από το ΗΒ με τις διακυμάνσεις στο ΑΕΠ του ΗΒ, υπολογισμένου σε λίρες Αγγλίας. Υπάρχει πράγματι μια θετική σχέση, η οποία ωστόσο δεν είναι πολύ έντονη. Σε κάθε περίπτωση, η επίπτωση από την πτώση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ θα επηρεάσει λιγότερο τις αφίξεις και την ΜΚΔ το 2016 και περισσότερο στα επόμενα έτη, εάν αποδειχθεί ότι η επίπτωση του Brexit στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ θα είναι πράγματι σημαντική. Προς το παρόν, ο πιο αρνητικός παράγων που μπορεί να επηρεάσει περισσότερο τις αφίξεις στην Ελλάδα το 2016 είναι η μεγάλη αβεβαιότητα που δημιουργήθηκε, η ουσιαστική αδυναμία εκτίμησης των εξελίξεων στο ΗΒ ή και στην Ευρώπη και στον κόσμο, καθώς και η αναμενόμενη μεγάλη πτώση του οικονομικού κλίματος στο ΗΒ και στην ΕΕ-27 τουλάχιστον στους επόμενους μήνες.

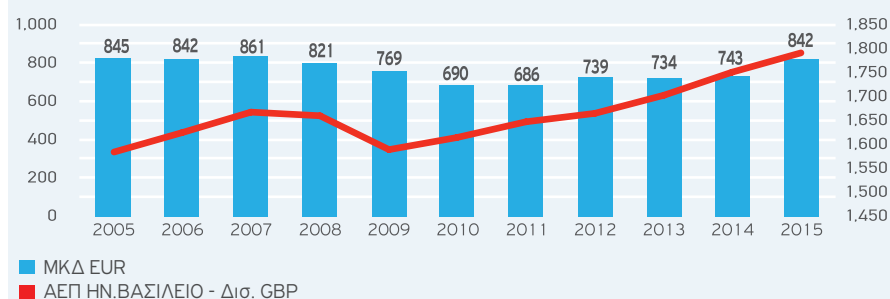
Διάγραμμα 35

Η διακύμανση του ΑΕΠ του ΗΒ σε GBP επηρεάζει επίσης τις αφίξεις από το Ηνωμένο Βασίλειο στην Ελλάδα

Διάγραμμα 36

Η διακύμανση του ΑΕΠ του ΗΒ σε GBP επίσης επηρεάζει τη διακύμανση της ΜΚΔ των τουριστών από το Ηνωμένο Βασίλειο στην Ελλάδα

SETE

INSETE

Λεωφ. Αμαλίας 34 - 105 58 Αθήνα
info@sete.gr www.sete.gr | info@insete.gr www.insete.gr